

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 169 din 21.12.2017
Revista este inclusă în baza științifică
 internațională Index Copernicus International
(Republica Polonă)

Tipul C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de
Justiție, Institutul de Științe Penale și Criminologie
Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al
Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel
Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu”
(Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru
Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei”
(Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991
Nr. 1(313) 2018

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, profesor universitar
(Constanța, România); T. Barzo, doctor hab. în drept,
profesor, (Miskolc, Ungaria); Gh. Costachi, doctor hab.
în drept, profesor univ.; V. Cușnir, doctor hab. în drept,
profesor univ.; D. Garadjaev, doctor în drept, profesor,
Judecător la Curtea Constituțională (Bacu, Azerba-
idjan); E. Haritonov, doctor hab., profesor, membru
cor. al AND (Odesa, Ucraina); E. Ișenco, doctor hab.
în drept, profesor (Moscova, FR); T. Kolomoș, doctor
hab. în drept, profesor (Zaporojie, Ucraina); J. Kovac,
doctor hab. în drept, profesor, Universitatea Paneu-
ropeană (Bratislava, Slovenia); A. Lonciacov, doctor
hab. în drept, profesor (Habarovsk, FR); V. Strato-
nov, doctor hab. în drept, profesor (Herson, Ucraina);
V. Șepitico, doctor hab. în drept, profesor, membru cor.
al AND (Harcov, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru

Index: RM 77030

© Legea și viața
Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasviata.in.ua

SUMAR

Ina BOSTAN. Problematika sancțiunii juridi- ce în concepția marilor gânditori raționaliști	4
Lilia GULCA. Impunerea fiscală a bunurilor și serviciilor cu taxă pe valoare adăugată	10
Elena MANȚUC. Evenimente juridice și efi- cientizarea activității de aplicare a dreptului	16
Alexandru CICALA, Igor SOROCEANU. Migrația - factor de destabilizare a securității naționale	20
Sergiu BODLEV. Răspunderea patrimonială a autorităților vamale	27
Евгений КИМ, Евгений КИСЕЛЁВ. Неко- торые аспекты создания конституционно- правового механизма защиты несовершен- нолетнего потерпевшего от преступных посягательств на Дальнем востоке Рос- сийской Федерации	32
Евгения АВЕРЬЯНОВА. Формирование и развитие законодательства Украины о лицензировании хозяйственной деятель- ности	38
Оксана КНИГИНИЦКАЯ. Женщины в составе украинских сечевых стрельцов: теоретико-исторические аспекты	43
Виктор НАЛУЦИШИН. Онтологиче- ские предпосылки социального порядка: философско-правовое измерение	48
Criterii pentru publicarea articolelor în revis- ta „Legea și viața”	53

CZU 340.12/.13

PROBLEMATICA SANȚIUNII JURIDICE ÎN CONCEPȚIA MARILOR GÂNDITORI RAȚIONALIȘTI

Ina BOSTAN,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar, Universitatea Tehnică din Moldova

REZUMAT

Studiul conceptului de sancțiune juridică implică cu necesitate viziunea istorică, legată de descifrarea originilor sale. Acceptând teza, potrivit căreia, dreptul nu poate exprima decât nevoile sociale ale unei colectivități constituite în formă politică, este neîndoielnic faptul, că dreptul apare în condiții social-istorice caracterizate prin diferențieri specifice societății politice. Evoluția istorică a reacției sancționatoare sociale a însemnat un proces istoric sinuos și complex de la primele începuturi în societatea primitivă, ale reacției individuale, instinctive, violente și nelimitate, continuând cu răzbunarea, compoziția privată, legea talionului și intervenția din ce în ce mai accentuată a statului. Însă, fie că este excesiv de aspră - trăsătură specifică procesului de formare și consolidare a statelor, fie că este considerată o creație a divinității, sancțiunea juridică este aplicată pentru unele fapte săvârșite în detrimentul legii, având scopul de a înlătura dezechilibrul și nedreptatea și de a restabili funcționarea normală a societății.

Cuvinte cheie: reacție sancționatorie, răspundere juridică, sancțiune juridică, ordine de drept, dispoziție legală, reguli de conduită, drept natural.

THE ISSUE OF LEGAL SANCTION ACCORDING TO SOME FAMOUS RATIONAL THINKERS

Ina BOSTAN,

doctor of law, interim professor, Technical University of Moldova

SUMMARY

The study of the legal sanction concept necessarily involves the historical vision, linked to deciphering its origins. By accepting the thesis, according to which the law may express only the social needs of a community constituted as a political organization, we may doubt the fact, that the law appears in social and historical conditions characterized by the differentiations specific for the political organization. The historical evolution of the social sanctioning reaction meant a changing and complex historical process from the early beginnings of the primitive society, the individual, instinctive, violent and unlimited reaction, continuing with a vengeance, private composition, the Lex talionis and the increasing intervention of the State. However, whether it is excessively rough, a specific feature of the development and consolidation process of the States, whether it is considered a creation of the divinity, the legal sanction is applied to some acts committed to the detriment of the law, with the aim to eliminate the imbalance and injustice and to restore the normal functioning of the society.

Key words: sanctioning reaction, legal liability, legal sanction, order of law, legal provision, rules of conduct, natural right.

Introducere. Epoca modernă înscrie în istoria gândirii umane o accentuată preocupare pentru problematica socială, îndeosebi pentru cea politică și juridică. În această perioadă, numeroși gânditori raționaliști se ridică împotriva legislației penale plină de cruzime și a lipsei de umanitate a dreptului penal feudal, care, prin concepția lor, critică cruzimea abominabilă și inutilă, bazată pe tortură și pe pedeapsa cu moartea, inumanitatea procedurilor și arbitriul judecătorilor. La începutul sec. al XIX - lea, aceste tendințe erau așa de accentuate, încât toate legiurile elaborate în acea pe-

rioadă, au fost învinuite, că au căzut într-un exces de blândețe, devenind astfel, cauza creșterii criminalității.

Materiale și metode aplicate. Baza metodologică a acestei cercetări o constituie metodele generale de cunoaștere ale teoriei statului și dreptului, precum cea: istorică, deductivă, logică, analitică, comparativă, structural-sistematică etc. S-au folosit și combinat aceste metode de cercetare specifice, în dependență de problematica abordată în lucrare. Astfel, o primă metodă folosită este metoda deductivă, prin care s-a realizat analiza textelor discurs-

surilor doctrinare, metodă care se regăsește pe parcursul întregii cercetări. Analiza realizată de autor a fost diferită, îmbinând prezentarea elementelor teoretice cu situații de fapt concrete din jurisprudență, astfel încât, lucrarea nu este doar o redare a textelor doctrinare, ci și o reală analiză a conceptelor. Datorită metodei comparative, problematica sancțiunii juridice este studiată prin prisma abordărilor celor mai iluștri gânditori raționaliști. Cu toate acestea, în timpul analizei subiectului vizat, autorul a folosit și metode speciale de cercetare, precum cele: statistice, psihologice, sociologice etc.

Rezultate și discuții. Analizând evoluția sancțiunii juridice ne dăm seama, că aceasta de la o etapă istorică la alta, a dobândit noi și noi dimensiuni, fapt ce vorbește și despre o evoluție a gândirii în acest sens. În nici un caz – apreciază M. Djuvara – nu a putut exista sancțiunea juridică propriu-zisă, decât în cazul ideii de comunitate juridică, a cărei formă evoluată este statul de astăzi [4, p. 231]. Dar, evoluția sancțiunii juridice nu se putea produce decât în contextul evoluției instituției răspunderii juridice în general, evoluție atât teoretică, cât și practică.

Interesul filozofilor pentru drept a fost întotdeauna unul deosebit, ba chiar special, dar și în continuă creștere. Faptul nu ne surprinde, deoarece, dacă aruncăm o privire înapoi, observăm că exceptând juriștii practicieni, anume filozofii, politicienii, moraliștii, teologii, iar ulterior și economiștii au creat teorii juridice pe care le-au inclus în sistemele lor filozofice, politice, morale, economice.

Toți cei care au studiat problematica statului și dreptului, spre exemplu Platon, Aristotel, Socrate, Cicero, Machiavelli, Thomas Hobbes, John Lock, Charles Louis de Montesquieu, Jean - Jacques Rousseau etc., de multe ori, dacă nu direct, atunci indirect, au atins și problema răspunderii juridice. Ei nicidecum nu analizează dreptul, fără a face referire și la eventualele consecințe ale încălcării prescripțiilor lui. Din aceste considerente menționăm, că este oportună nominalizarea problemei răspunderii juridice ca fiind o problemă ce a preocupat acești gânditori. Dintre operele relevante și autorii lor menționăm: *Legile lui Platon*, *Despre dreptul războiului și al păcii* de H. Grotius, *Despre cetățean și Leviathan* de

T. Hobbes, *Despre spiritul legilor* de Charles Louis de Montesquieu, *Despre infracțiuni și pedepse* a lui Cesare Beccaria etc.

Hugo de Grotius, în lucrarea sa *Despre dreptul războiului și al păcii* explică dreptul natural, dreptul internațional, precum și principiile dreptului public, abordează problema dreptului și a puterii și nu face abstracție de răspunderea juridică. Autorul își centrează atenția pe problema corectitudinii răspunderii juridice, punând totodată problema esenței răspunderii juridice și a scopurilor acesteia. Grotius a analizat și dreptul societății de a pedepsi pe cei ce nesocotesc legile, care aduc atingere condițiilor vieții în comun și amenință existența acesteia. Pentru filozof, scopul pe care-l urmărește sancțiunea este întreit: îndreptarea vinovatului, satisfacția victimei, apărarea societății, iar dreptul de a pedepsi prin aplicarea sancțiunii este un drept natural.

Grotius pune problema întinderii reacției societății, a dreptului societății de a-i pedepsi pe cei care neglijează regulile de conduită. Astfel, gânditorul menționează, că dreptul societății de a-i pedepsi pe aceștia este o manifestare a rațiunii și trebuie să rămână închis în marginile dreptății și umanității. Aceste limite includ și dreptul societății de a suprima viața celui ce a încălcat legea. Astfel, după Grotius, „pedeapsa cu moartea este legitimă, dacă aplicarea mai multor pedepse nu au îndreptat pe făptuitor”. Potrivit opiniei sale, patru precepte fundamentale orientează întregul drept:

1) *alieni abstinentia* (respectarea a tot ce aparține altuia);

2) *promissorum implemendorum obligatio* (respectarea angajamentelor asumate);

3) *damni culpa dati reparatio*

(repararea daunelor pricinuite altora);

4) *poene inter homines meritum* (pedeapsă echitabilă celor care încalcă aceste principii) [6, p. 17].

Thomas Hobbes a fost un filozof englez, cunoscut pentru tratatul său *Leviathanul*. Hobbes a scris despre filozofie, politică și alte subiecte, oferind o definiție a naturii umane - ca o formă de cooperare auto interesată. Hobbes pornește de la premisa, că egoismul domină natura umană „*homo homini lupus est*” (omul pentru om este lup). De aici rezultă necesitatea apariției statului ca o creație artificială. Filozofia politică a lui Hobbes se mai ocupă și de raportul stat (suveran) - individ (cetățean), de notiunea și rolul dreptului natural în societate și de distincția dintre drept (jus) și lege (lex) [9].

Thomas Hobbes, în lucrările sale *Despre cetățean și Leviathan* abordează problema răspunderii juridice, ridicând un șir de semne de întrebare, la care tot el încearcă să găsească soluții bine fundamentate. El încearcă să pună în lumină, mai cu seamă, temeiul tragerii unei persoane la răspundere juridică. T. Hobbes face diferență între răspunderea juridică și alte forme de răspundere socială. Astfel, orice acțiune ce nu emană de la forța statului, nicidecum nu poate fi considerată răspundere juridică, chiar și în condițiile în care aceste acțiuni au drept scop pedepsirea celui ce a comis o faptă antisocială. Răspunderea va fi de natură juridică exclusiv în condițiile în care actele îndreptate asupra persoanei nelegiuitului vor avea drept autor puterea de stat. Și totuși, nu orice acțiune cu autoritate statală, pe care o va suporta nelegiuitul după comiterea faptei antisociale, poate fi catalogată ca fiind răspundere juridică. Mai există o

condiție obligatorie, pe care trebuie să o întrunească aceste acțiuni și anume, cea de a fi autorizate sau chiar stabilite prin voința instanței judecătorești. Orice suferință, provocată persoanei făptuitorului, dar care nu își are temeiul într-o hotărâre judecătorească și nu vine din partea statului, nu poate fi decât suferință provocată prin acțiuni dușmănoase sau răzbuțătoare din partea societății sau a păgubitului ori persoanelor interesate.

Progresistă este ideea lui Hobbes despre neretroactivitatea legii, ce sancționează o faptă sau o categorie de fapte, pentru cel care a comis-o anterior apariției acesteia. Astfel, în atare condiții, se prefigurează caracterul dintotdeauna actual al răspunderii juridice – consacrarea juridică a acesteia. O astfel de forță poate veni doar din partea statului. Hobbes, în *Leviathan* indică, printre împuternicirile suveranului, pe lângă emiterea legilor, declararea războiului, încheierea păcii etc. și pedepsirea nelegiuitorilor. Puterea supremă are un caracter absolut și este la fel de cuprinzătoare precum ne putem imagina.

Charles-Louis de Secondat, Baron de La Brède et de Montesquieu, de regulă menționat doar ca Montesquieu, s-a născut în castelul din la Brède, lângă Bordeaux, într-o familie de magistrați aparținând micii nobilimi [10]. A fost una din cele mai complexe și importante figuri ale iluminismului francez. Marea sa operă *Spiritul legilor* (1748), debutează cu o scurtă discuție despre legi în general. În cartea I, Capitolul III, susține că „legea în general este rațiunea omenească în măsura în care ea guvernează toate popoarele de pe pământ, iar legile politice și civile ale fiecărui popor nu trebuie să fie decât cazuri par-

ticulare la care se aplică această rațiune omenească” [7, p. 19].

Scopul deliberat a lui Montesquieu, în această carte, este să explice legile umane și legile sociale. Conform lui, tot ceea ce există are legile sale, „*Divinitatea*” are legile sale, „*lumea materială*” și „*substanțele superioare omului*” au, la rândul lor, legi proprii. Cartea este un studiu comparativ, concentrat asupra a trei tipuri de guvernare (republică, monarhie și despotism). Una dintre teoriile majore, prezentate în lucrare, este cea a separării puterilor în stat, conform căreia puterile guvernului trebuie separate și echilibrate pentru a garanta libertatea individului. Cartea își păstrează până în prezent importanța istorică, fiind una dintre operele care au influențat decisiv elaborarea Constituției Statelor Unite ale Americii, care, la rândul său, a influențat esențial scrierea a numeroase constituții din multe state ale lumii.

De asemenea, Charles Louis de Montesquieu a continuat ideile predecesorilor săi, privind răspunderea juridică. Tot în opera sa, *Despre spiritul legilor*, abordează problema ce ne interesează. Autorul face conexiunea dintre forma de guvernământ și caracterul sancțiunilor aplicate celor ce încalcă legea. Astfel, statelor despotice le este specifică duritatea sau asprimea sancțiunii, pe când formelor precum monarhia și republica le este mai apropiat umanismul sancțiunii juridice. Montesquieu vede impactul formei de guvernământ asupra nivelului criminalității și, deci, asupra frecvenței cu care se aplică sancțiunea juridică. În acest sens, autorul menționează, că în statul democratic predomină sentimentul responsabilității, ceea ce face ca fiecare cetățean al respectivului stat să aibă un simț al res-

ponsabilității sporit, care ar duce inevitabil la diminuarea numărului de infracțiuni și de alte nelegiuiri. În urma comportamentului cetățenilor, legile în aceste state nu trebuie să fie dure. În plus, legiuitorul are o preocupare de bază: să prevină comiterea de fapte antisociale, preocupare mai importantă decât cealaltă – de a pedepsi pentru comiterea faptelor asemănătoare, spre deosebire de statele despotice în care lucrurile stau exact invers, și anume: cetățenii sunt duri, cu caractere imposibil de controlat, ei fiind mult mai predispuși spre comiterea faptelor antisociale. Din aceste cauze, statul este obligat să reacționeze astfel încât nivelul durității sancțiunilor pentru aceste acțiuni să fie ridicat la maximum. Prin urmare, din cele expuse deducem, că legiuitorul din statele autoritare are grijă mai mult de sancționarea celor ce comit fapte antisociale, întrucât prevenirea lor nu reușește în aceeași măsură ca legiuitorului din statele cu forme moderate de guvernământ.

Jean Jacques Rousseau a fost un filozof francez de origine geneveză, scriitor și compozitor, unul dintre cei mai iluștri gânditori ai Iluminismului. A influențat hotărâtor, alături de Voltaire și Diderot, spiritul revoluționar, principiile de drept și conștiința socială a epocii; ideile lui se regăsesc masiv în schimbările promovate de Revoluția franceză din 1789 [11].

Cea mai importantă operă a sa este „*Contractul social*” („*Du Contrat social ou Principes du droit politique*”, 1762), eseu politic și sinteză a ideilor sociale ale autorului Jean-Jacques Rousseau ce exprimă poziția teoretică cea mai avansată în epoca sa, preluând constructiv ideile întrevăzute de Montesquieu, Hobbes sau Locke. Ideea fundamentală a „*Contract*

tului social” sugerează, că sursa legitimității sociale și politice este voința generală, a poporului, idee revoluționară, care avea să stea la baza democrației moderne. Așadar, membrii unei colectivități angajează un contract social, în care interesele particulare trebuie armonizate cu interesul general. Individul trebuie să renunțe la libertatea absolută, fără limite, pentru a se supune regulilor comunității. Totodată, comunitatea este cea care trebuie să-i apere și să-i garanteze drepturile.

Jean-Jacques Rousseau este cel care a admis pedeapsa cu moartea, în calitate de sancțiune, pentru fapte antisociale grave și cel mai reprezentativ dintre contractualiști. Importanța pe care el o acordă contractului social se datorează scopului acestuia – asigurarea protecției părților contractante, în numele căruia este justificat orice mijloc de pedeapsă la care poate recurge partea contractantă, inclusiv pedeapsa cu moartea pentru apărarea intereselor sale.

J. J. Rousseau divizează legile în câteva categorii: politice (fundamentale) – reglementează relația suveranului cu statul; civile – reglementează relațiile dintre cetățeni sau dintre cetățeni și stat; penale – „reglementează relația dintre persoană și lege” (infracțiunile și pedepsele), răspunderea juridică fiind reglementată de legea penală și care „nu are atât rolul de categorie distinctă de legi, cât rolul de a conferi forță și autoritate celorlalte legi”. Ultima categorie de legi, stabilită de J. J. Rousseau, reprezintă obiceiurile, mai cu seamă opinia publică. Așadar, rolul pe care îl are legea penală, în opinia lui J. J. Rousseau, este imens, deoarece ea conferă forță juridică, ba mai mult decât atât – autoritate – celorlalte categorii de legi. În

opinia sa, prin aplicarea sancțiunilor prevăzute de norma juridică penală se poate cultiva respectul față de litera legii în general, ceea ce conferă un caracter și un rol aparte răspunderii juridice.

Pe de altă parte, *Cesare Beccaria* vine să-l contrazică pe J. J. Rousseau, evidențiind mai mult caracterul moderat al sancțiunii juridice și chiar excluderea pedepsei capitale. În opera sa, „Despre infracțiuni și pedepse” autorul accentuează că orice sancțiune care se aplică în afara cazurilor de extremă necesitate nu reprezintă decât o expresie a abuzului de putere. Cesare Beccaria a pus în lumină una dintre funcțiile răspunderii juridice – cea preventivă. Scopul aplicării sancțiunii, relevă el, nicidecum nu se reduce la chinurile nesfârșite ale infractorului; dar nici la încercarea de a șterge fapta din mintea celui păgubit prin diferite mijloace de pedeapsă tot nu dă rezultate, întrucât fapta este deja comisă. Principalul obiectiv al aplicării sancțiunii, și al operării răspunderii juridice, este împiedicarea subiectului de a-și repeta comportamentul ilicit, precum și împiedicarea celorlalți membri ai societății de a comite acele fapte. În asemenea condiții, C. Beccaria stipulează o caracteristică importantă a sancțiunii – *cea de a impresiona*. Astfel, nu este vorba de un efect exclusiv fizic, ba, dimpotrivă, cel mai important efect pe care trebuie să-l producă aplicarea unei sancțiuni trebuie să se răsfrângă asupra personalității infractorului, după care și asupra tuturor membrilor societății.

Referindu-se la răspunderea juridică pentru săvârșirea de infracțiuni, Beccaria menționa, că pedeapsa este o măsură luată de societate în vederea propriei sale apărări și este justificată prin uti-

litatea sau necesitatea ei în sensul, că ea se aplică nu pentru că s-a săvârșit o infracțiune și nu neapărat în vederea ispășirii, ci pentru ca să nu se mai comită alte infracțiuni în viitor [2, p. 95].

Dorim să subliniem faptul, că Beccaria este considerat întemeietorul doctrinei clasice a dreptului penal. El vede fundamentul tragerii la răspundere juridică în utilitatea socială. Pentru el, scopul răspunderii juridice este de a împiedica infractorul să aducă consecințele săi noi prejudicii și de a-i abate pe alții de la săvârșirea unor fapte asemănătoare. Fiind întemeietorul doctrinei clasice a dreptului penal, Beccaria a formulat principiile ce trebuie respectate la aplicarea răspunderii juridice. Aceste principii le regăsim în dreptul penal modern.

C. Beccaria s-a pronunțat chiar pentru excluderea pedepsei capitale din categoria sancțiunilor juridice. Beccaria lansa o teorie conformă cu cele susținute până atunci de Cicero, Caesar, Sf. Augustin, Sir Thomas More, dar într-o formă modernă, care avea să atragă atenția anumitor state europene și să le determine, într-un final, să desființeze pedeapsa capitală. Cesare Beccaria spune: „*Pentru mine este o absurditate ca legea, care exprimă voința comună și detestă și pedepsește omuciderea, să comită ea însăși una și, pentru a împiedica cetățenii de la a săvârși o crimă, să comande comiterea uneia în public*” [4, p. 103], militând astfel împotriva pedepsei capitale, pe care o numește „*această risipă inutilă de chinuri care nu i-a făcut niciodată pe oameni mai buni*” [4, p. 97]. Într-adevăr, executarea cuiva într-o piață publică putea instiga la violență sau chiar, fără să vrea, la sinuciderea prin spânzurare. Un alt argument adus de

Beccaria în sprijinul abolirii pedepsei cu moartea este faptul, că „...pe măsură ce supliciile devin mai crude, sufletele oamenilor se obișnuiesc. Nu intensitatea pedepsei are cel mai mare efect asupra sufletului omenesc, ci durata ei” [4, p. 99]. Unicele excepții pe care le admite Beccaria, în materie de posibilitate a admiterii morții, reprezintă așa numitele situații de forță majoră, cum ar fi dobândirea sau pierderea suveranității de către popor sau pericolul anarhiei.

Pentru Beccaria - ca și pentru majoritatea filosofilor din secolul XVII-XVIII (Hobbes, Locke, Rousseau) - originea dreptului de a pedepsi rezidă în contractul social: societatea exercită acest drept în virtutea unei delegații ce i-a fost dată de membrii săi. Originea societății este reprezentată, - în viziunea lui Beccaria, de înțelegerea liber consimțită a indivizilor în scopul dobândirii siguranței și liniștii; când legile societății au fost încălcate, a fost necesar să se recurgă la anumite motive suficient de puternice - pedepsele, „*pentru a ține în cumpănă puternicele pasiuni individuale ce se opun binelui general*”. Beccaria consideră, că acest drept se bazează pe ideea de utilitate socială. El susține, că „*Scopul pedepselor nu este nici să chinuie, nici să năpăstuiască o ființă aptă de a simți durerea, nici să împiedice o crimă deja comisă... (ci numai) să-l oprească pe vinovat de la comiterea altor pagube și să-i abată și pe alții de la gândul de a comite fapte asemănătoare*” [3, p. 82].

Partea cea mai relevantă pentru doctrina lui Beccaria o reprezintă teoria pedepsei. Și, după cum am menționat anterior, principiile formulate de Beccaria se regăsesc în dreptul penal modern. Acestea sunt următoarele:

1. *Legalitatea pedepselor.* Ast-

fel, „*Numai legea poate stabili pedepsele corespunzătoare delictelor și această autoritate n-o poate deține decât legiuitorul, care prezintă întreaga societate reunită printr-un contract social...o pedeapsă care depășește limita fixată de lege, înseamnă o pedeapsă justă plus o altă pedeapsă*”. Judecătorii nu pot aplica, așadar, alte pedepse decât cele prevăzute de lege pentru fapta săvârșită. Sistemului pedepselor arbitrare, Beccaria îi opune sistemul pedepselor legale.

2. *Egalitatea pedepselor.* „*Pedepsele trebuie să fie aceleași pentru primul și pentru ultimul cetățean*” și „*Orice cetățean trebuie să știe în ce situație este vinovat și în ce situație nevinovat*”.

3. *Personalitatea pedepselor.* Numai cel vinovat de săvârșirea infracțiunii poate fi pedepsit: pedeapsa aplicată infractorului nu trebuie să atingă direct alte persoane. Beccaria afirmă, - și pe bună dreptate - că nu poate exista răspundere penală pentru fapta altuia. Făptuitorul răspunde pentru faptele sale numai el singur și nimeni altcineva.

4. *Moderația pedepselor.* Pedepsele trebuie să fie moderate, deoarece scopul lor nu este acela de a-l distruge pe făptuitorul infracțiunii, ci „*acela de a-l împiedica pe infractor să aducă concetățenilor săi noi prejudicii și de a-i abate pe alții de la săvârșirea unor fapte asemănătoare*” [1, p. 68].

Ideile lui Beccaria au reprezentat baza demarării cercetărilor privind personalitatea delicventului, ce prezentau interes pentru știința penală. La un deceniu de la publicarea operei sale, unele state au renunțat la pedeapsa cu moartea, la tortură, au început să reformeze sistemul de executare a pedepselor.

Teoria kantiană cu privire la

pedeapsă a reprezentat întotdeauna un important punct de reper în cadrul doctrinelor referitoare la justificarea pedepsei. În lucrarea sa „*Metafizica moravurilor*” se găsesc argumente în sprijinul ideii pedepsei ca retribuție, precum și respingerea oricăror interpretări utilitariste ale acesteia. Opera kantiană, referitoare la dreptul penal, este susținută pe două idei majore: respectarea demnității umane și principiul egalității. În ceea ce privește respectul demnității umane, trebuie arătat, că pentru Kant, întotdeauna omul „*este scop în sine însuși*” și nu poate fi folosit ca instrument în beneficiul societății. Întotdeauna pedeapsa trebuie să fie legată de vinovăție. Dacă motivul central al aplicării pedepsei este prevenția, protecția socială sau intimidarea celorlalți, atunci persoana este tratată ca un mijloc, nu ca scop, de aceea nu este posibil să fundamentăm pedeapsa pe considerente de utilitate socială. Între ideea retribuției absolute, manifestată prin aplicarea neabătută a pedepsei și cea a necesității respectării demnității umane există o aparentă contradicție, care însă poate fi explicată, pornind de la justificarea pe care Kant o dă dreptului. Kant consideră, că „*dreptul nu poate fi gândit ca alcătuit din două părți și anume, ... din obligația prescrisă de lege și din imputernicirea cuiva de a-l constrânge pe un altul la respectarea unei obligații stabilite prin bunul său plac...*” pentru, că „*dreptul și imputernicirea de a constrânge reprezintă deci unul și același lucru*” [5, p. 236]. Prin urmare, în teoria kantiană, nu există contradicție între noțiunile de „*libertate*” și „*constrângere*”, ele fiind de fapt noțiuni complementare în justificarea conceptului de „*drept*”, iar „*pedeapsa*”, ca instru-

ment de constrângere, nu se opune libertății persoanei, fără de care nu putem vorbi despre demnitatea umană [5, p. 235].

O persoană poate și trebuie să fie pedepsită, deoarece comite acțiunea ca pe o faptă care este asociată în lege cu o pedeapsă. Dacă pedeapsa nu este executată, atunci acțiunea este privată de determinarea legală și astfel fapta devine un comportament periculos, de care sunt capabili și bolnavii psihici sau animalele. Statul s-ar autosuprima, deoarece și-ar scoate din vigoare legile [8, p. 103]. Conceperea pedepsei ca un stimul negativ dobândit și meritat de făptuitor, nu apare literal în textul kantian, dar se potrivește pentru explicarea teoriei sale și ține cont de definierea statului ca justiție distributivă. Kant pornește de la constrângere considerând, că statul are împunerea de a asocia unei acțiuni contrare legii amenințarea cu o pedeapsă. Făptuitorul își atrage prin acțiunea sa pedeapsa. El vrea acțiunea sancționată și își atrage o dată cu ea sancțiunea. Cum poate săvârși o persoană o acțiune împotriva legii, care duce la distrugerea liberă a libertății, rămâne un aspect neexplicat în teoria kantiană a pedepsei [8, p. 57]. Fiind demonstrată necesitatea pedepsei, rămâne de stabilit tipul și gradul pedepsei. Pedeapsa este stabilită în funcție de faptă și nu de scopurile pe care și le propune legislatorul. Pentru stabilirea tipului și gradului pedepsei, Kant impune ca linie directoare principiul egalității, imaginând posibilitatea unei echivalențe între delict și pedeapsă.

Prin concluzie, putem afirma, că potrivit opiniei lui *Kant*, exprimată în *Principii metafizice de drept*, legitimitatea pedepsei își are sorginea în dreptatea ei, în legea morală a ispășirii, pentru ca bine-

le să fie răsplătit cu bine, iar răul cu rău. Conform acestui principiu, scopul pedepsei nu reprezintă utilitatea, conservarea societății sau intimidarea celor răi, ci pur și simplu restabilirea echității. Kant se conduce de principiul și chiar dacă s-ar destrăma societatea, de pildă dacă locuitorii unei insule s-ar răspândi în lume, *fiat iustitia, pereat mundus*, ultimul ucigaș trebuie să fie pedepsit înainte de destrămarea acesteia. El insistă asupra respectării principiului proporționalității dintre infracțiune și pedeapsă. Omorul, în opinia lui Kant, trebuie pedepsit cu moartea, cu excepția pruncuciderii în cazul nașterii copilului în afara căsătoriei și omorului în urma duelului, deși el mai admite pedeapsa capitală și pentru comiterea altor ilegalități, ca de exemplu, infracțiunile de stat. În acest sens menționăm, că se admite încălcarea principiului, susținut chiar de Kant, al proporționalității dintre infracțiune și pedeapsă. Kant se exprimă în favoarea găsiții unei expresii civilizate a legii talionului, cu păstrarea esenței acesteia.

Kant vede necesitatea forței de constrângere izvorâtă din garantarea realizării imperativului înțelepciunii transcendente. Forța de constrângere, la rândul său, reprezintă un imperativ categoric. El dezvoltă și așa-numita teorie absolută a pedepsei, menționând în acest sens, că sancțiunea penală reprezintă o „contraprestație” echitabilă din partea statului pentru infracțiunea comisă. Prin aceasta, statul îi cauzează suferința binemeritată făptuitorului. Pedeapsa penală reprezintă o cerință a imperativului categoric, iar infractorul trebuie să fie sortit pedepsirii anticipat apariției ideii, că din aceasta se pot obține și avantaje fie de infractor, fie de societate”

[8, p. 57].

Prin **concluzie**, la ceea ce s-a discutat, putem confirma cu certitudine, că promovarea unei politici penale, capabilă să combată eficient fenomenul criminal, a reprezentat preocuparea multor gânditori filosofi, istorici, juriști. Mai mult decât atât, ideile și concepțiile lor au creat bazele doctrinei moderne a „apărării sociale”. Ideile esențiale ce rezultă din aceste doctrine sunt:

- statul are obligația de socializare a celor care au încălcat regulile conviețuirii sociale, nu simplul drept de a-i pedepsi;

- sancțiunea sau măsura de apărare socială are și o funcție preventivă, curativă, educativă, și nu doar de pedeapsă de retribuție;

- politica de apărare socială pune în cauză întregul sistem politic și juridic, aplicațiile sale extinzându-se de la studiul omului în societate și căutarea mijloacelor de resocializare, la politica generală.

O altă concluzie care se impune constă în faptul că, tendința moderată a doctrinei „apărării sociale”, vizează căutarea unui echilibru între protecția societății împotriva infracțiunilor și respectarea drepturilor delicventului, printr-o „umanizare crescândă a dreptului penal”.

Bibliografie:

1. Bădescu M. Sancțiunea juridică în teoria, filosofia dreptului și în dreptul românesc. București: Lumina Lex, 2002. 319 p.

2. Beccaria Cesare. Despre infracțiuni și pedepse. Tradusă de A. Roșu. București: Editura Științifică, 1965. 158 p.

3. Beccaria Cesare. Despre infracțiuni și pedepse, București: Ed. Rosetti, 2001, p. 99.

4. Djuvara M. Teoria Generală a Dreptului. Drept Rațional. Izvoare și

drept pozitiv. București: ALL BECK, 1999. 606 p.

5. Flonta M., Keul H. K. *Filosofia practică a lui Kant*. Iași: Polirom, 2000. 272 p.

6. Grotius H. *Despre dreptul războiului și al păcii*. București: Editura Științifică, 1968. 1091 p.

7. Montesquieu I. Ch. *Despre Spiritul Legilor*. București: Editura Științifică, 1964. 325 p.

8. Kant Imm. *Critica rațiunii practice*. București: Paideia, 2003. 164 p.

9. https://ro.wikipedia.org/wiki/Thomas_Hobbes (vizitat la data de 06.11.2017).

10. https://ro.wikipedia.org/wiki/Charles_de_Secondat_baron_de_Montesquieu (vizitat la data de 06.11.2017).

11. https://ro.wikipedia.org/wiki/Jean-Jacques_Rousseau (vizitat la data de 06.11.2017).

INFORMAȚIA DESPRE AUTOR

Ina BOSTAN,
doctor în drept, conferențiar
universitar interimar, Universitatea
Tehnică din Moldova
e-mail: elaalexandra@mail.ru
tel. 069554662

INFORMATION ABOUT AUTHOR

Ina BOSTAN,
doctor of law, interim professor,
Technical University of Moldova
e-mail: elaalexandra@mail.ru
tel. 069554662

CZU 336.22

IMPUNEREA FISCALĂ A BUNURILOR ȘI SERVICIILOR CU TAXĂ PE VALOARE ADĂUGATĂ

Lilia GULCA,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar
Universitatea de Studii Europene din Moldova

REZUMAT

Taxa pe valoare adăugată reprezintă un mod de colectare la buget a unei părți din valoarea mărfurilor livrate, serviciilor prestate, supuse impozitării pe teritoriul Republicii Moldova, precum și a unei părți din valoarea mărfurilor, serviciilor impozabile importate în Republica Molodva. Astfel fiind un impozit pe consum, se aplică asupra unui spectru larg de mărfuri și servicii, desigur cu excepția celor ce sunt scutite de impozitare. Impozitul poate fi achitat la fiecare dintre etapele de circulație a mărfurilor până la consumul lor final. Aceeași ordine se aplică și în cazul prestării serviciilor, dacă în procesul de prestare a serviciilor consumatorului final participă mai mult de un subiect impozabil.

Cuvinte-cheie: taxa pe valoare adăugată, bunuri, servicii, import, export.

TAX IMPLEMENTATION OF GOODS AND SERVICES BY ADDED VALUE

Lilia GULCA,

doctor in Law, Associate Professor University of European Studies of
Moldova

SUMMARY

Value Added Tax is a way of collecting to the budget a part of the value of goods delivered, services rendered, subject to taxation on the territory of the Republic of Moldova, as well as a part of the value of the goods, taxable services imported into the Republic of Molodva. Such a consumption tax applies to a wide range of goods and services, of course, except for those exempt from taxation. The tax may be paid at each stage of the movement of the goods until their final consumption. The same order also applies to the provision of services if more than one taxable person is involved in the final consumer service.

Keywords: Value Added Tax, Goods, Services, Import, Export.

Actualitatea temei rezultă din faptul că taxa pe valoarea adăugată este o taxă care cuprinde toate fazele circuitului economic, respectiv producția, serviciile și distribuția până la vânzările către consumatorii finali, inclusiv. Din punct de vedere al bugetului de stat, taxa pe valoarea adăugată este un impozit indirect care se stabilește asupra operațiilor privind transferul proprietății bunurilor și asupra prestărilor de

servicii, fiind o taxă unică ce se percepe în mod fracționat corespunzător valorii adăugate la fiecare stadiu al circuitului economic. Valoarea adăugată este echivalentă cu diferența dintre vânzările și cumpărățile aferente aceluiași stadiu al circuitului economic.

Materialul de bază. Impozitarea fiscală a bunurilor și serviciilor cu taxa pe valoare adăugată este reglementat de:

1. Codul Fiscal al Republicii

Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

2. Legea Republicii Moldova cu privire la tariful vamal, nr. 1380-XIII din 20.11.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. ediție specială.*

3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind restituirea taxei pe valoare adăugată, nr. 93 din 01.02.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 2013, nr. 27-30, art. nr. 140.*

Taxă pe valoarea adăugată (în continuare - T.V.A.) - impozit de stat care reprezintă o formă de colectare la buget a unei părți a valorii mărfurilor livrate, serviciilor prestate care sunt supuse impozitării pe teritoriul Republicii Moldova, precum și a unei părți din valoarea mărfurilor, serviciilor impozabile importate în Republica Moldova [1, p. 20].

Perioada fiscală privind T.V.A. constituie o lună calendaristică, începând cu prima zi a lunii.

În cazul anulării înregistrării, ultima perioadă fiscală începe în prima zi a lunii în care a avut loc anularea și se termină în ultima zi a lunii când a intrat în vigoare actul cu privire la anularea înregistrării.

Data obligației fiscale privind T.V.A. este data livrării care se consideră data predării mărfurilor, prestării serviciilor [2, p. 15], pentru mărfurile de export data livrării se consideră data scoaterii lor de pe teritoriul Republicii Moldova. În cazul livrării de bunuri imobiliare, data livrării se consideră data trecerii bunurilor imobiliare în proprietatea cumpărătorului la data înscrierii lor în registrul bunurilor imobiliare. Pentru servicii, data livrării se consideră data

prestării serviciului, data eliberării facturii fiscale [3, p. 20] sau data la care plata se efectuează subiectului impozabil, parțial sau în întregime, în dependență de ce are loc mai înainte.

Excepție:

1) data livrării se consideră data eliberării facturii fiscale sau data primirii plății, în dependență de ce are loc mai înainte:

- dacă factura fiscală este eliberată sau plata este primită până la momentul efectuării livrării.

- dacă mărfurile, serviciile sunt livrate regulat pe parcursul unei anumite perioade de timp stipulate în contract.

2) în cazul livrării de mărfuri și servicii în cadrul unui contract de leasing (financiar sau operațional), data livrării se consideră data specificată în contract pentru plata ratei de leasing. În cazul încasării ratei de leasing în avans, data livrării se consideră data încasării avansului.

3) pentru mărfurile importate [4, p. 13] utilizate pentru desfășurarea activității de întreprinzător, termenul obligației fiscale se consideră data declarării mărfurilor la punctele vamale, iar data achitării - data depunerii de către importator (declarant) sau de către un terț a mijloacelor bănești la casieria organului vamal sau la Contul Unic Trezorerial, confirmată printr-un extras din contul bancar.

4) la serviciile importate, utilizate pentru desfășurarea activității de întreprinzător, termenul obligației fiscale și data achitării T.V.A. se consideră data efectuării plății, inclusiv a plății prelabile pentru serviciul de import.

Locul livrării:

1) mărfurilor:

- se consideră locul de afare a mărfurilor la momentul predării (transmiterii) sau la momentul tre-

cerii lor în posesia cumpărătorului (beneficiarului).

- dacă mărfurile sunt furnizate cu transportul cumpărătorului (beneficiarului) sau de către o organizație de transport, atunci locul livrării mărfurilor este locul de afare a mărfurilor la începutul transportării.

2) energiei electrice, a celei termice și a gazului se consideră locul primirii lor.

3) serviciilor:

a) locul aflării bunurilor imobiliare - dacă serviciile sunt legate nemijlocit de aceste bunuri;

b) calea pe care se efectuează transportul, luându-se în considerare distanța parcursă - la prestarea serviciilor de transport;

c) locul prestării efective a serviciilor [5, p. 12].

d) locul utilizării și posedării serviciului - la darea în arendă a bunurilor mobile tangibile;

e) sediul, iar în cazul în care acesta lipsește - domiciliul sau reședința beneficiarului.

f) locul destinației mărfurilor, expediate după prelucrare - la prelucrarea mărfurilor pe teritoriul vamal și în afara teritoriului vamal.

g) locul livrării serviciilor (sediul), iar în cazul în care un asemenea loc lipsește - domiciliul sau reședința persoanei care prestează servicii de telefonie IP, etc.

Înregistrarea subiectului impozabil. Subiectul care desfășoară activitatea de întreprinzător, cu excepția autorităților publice, instituțiilor publice, exclusiv instituțiilor de învățământ public, instituțiilor medico-sanitare publice și private, și deținătorilor patentei de întreprinzător, este obligat să se înregistreze ca contribuabil al T.V.A. dacă el, într-o oricare perioadă de 12 luni consecutive, a efectuat livrări de mărfuri, servicii

în sumă ce depășește 600000 lei, cu excepția livrărilor scutite de T.V.A. Subiectul este obligat să înștiințeze oficial organul fiscal, completând formularul respectiv, și să se înregistreze nu mai târziu de ultima zi a lunii în care a avut loc depășirea. Subiectul se consideră înregistrat din prima zi a lunii următoare celei în care a avut loc depășirea.

Subiectul care desfășoară activitatea de întreprinzător are dreptul să se înregistreze în calitate de contribuabil al T.V.A., dacă el preconizează efectuarea livrărilor impozabile de mărfuri sau servicii. Subiectul se consideră înregistrat din prima zi a lunii următoare celei în care a fost depusă la organul fiscal cererea de înregistrare, cu excepția cazurilor menționate mai sus.

Subiectul care desfășoară activitatea de întreprinzător și care beneficiază de import de servicii, cu excepția celor scutite de T.V.A. a căror valoare fiind adăugată la valoarea livrărilor de mărfuri, servicii, efectuate pe parcursul oricărui 12 luni consecutive, depășește 600000 de lei este obligat să se înregistreze ca contribuabil al T.V.A. în modul stabilit.

La înregistrarea subiectului impozabil, organul fiscal este obligat să-i elibereze certificatul de înregistrare, aprobat în modul stabilit, cu indicarea: a) denumirii (numelui) și adresei juridice ale subiectului impozabil; b) datei înregistrării; c) codului fiscal al subiectului impozabil. Anularea înregistrării. În cazul suspendării livrărilor supuse T.V.A., subiectul impozabil este obligat să informeze despre aceasta organul fiscal. Anularea înregistrării ca contribuabil al T.V.A. se efectuează în modul stabilit de Serviciul Fiscal de Stat. În momentul anulării înregis-

trării contribuabilului T.V.A., el se consideră ca subiect care a efectuat o livrare impozabilă [1, pag. 20] a stocurilor sale de mărfuri și a mijloacelor fixe pentru care, la momentul procurării lor, T.V.A. a fost trecută în cont și trebuie să achite datoria la T.V.A. pentru această livrare. Valoarea impozabilă a livrării respective se consideră valoarea ei de piață, iar pentru activele supuse uzurii – valoarea cea mai mare dintre valoarea contabilă și valoarea de piață.

Organul fiscal este în drept să anuleze de sine stătător înregistrarea contribuabilului T.V.A. în cazul în care:

- subiectul impunerii nu a prezentat declarație privind T.V.A. pentru fiecare perioadă fiscală;
- informația prezentată despre sediul subiectului și sediul subdiviziunilor acestuia este neveridică.

Elementele T.V.A ca și la celelalte impozite și taxe sunt: subiect, obiect, baza impozabilă, termenul de achitare, etc. Subiecții impozabili cu TVA sunt: [1, p. 21]

a) persoanele juridice și fizice care desfășoară activitatea de întreprinzător, nerezidenții care desfășoară activitatea de întreprinzător în Republica Moldova prin intermediul reprezentanței permanente conform art. 5 pct. 15), care sunt înregistrați sau trebuie să fie înregistrați în calitate de plătitori de T.V.A.;

b) persoanele juridice și fizice care desfășoară activitatea de întreprinzător, nerezidenții care desfășoară activitatea de întreprinzător în Republica Moldova prin intermediul reprezentanței permanente [7, p. 4], care importă mărfuri, cu excepția persoanelor fizice care importă mărfuri de uz sau consum personal [8, p. 6] a căror valoare nu depășește limita

stabilită de legislația în vigoare;

c) persoanele juridice și fizice, cu excepția organizațiilor social-politice, nerezidenții care desfășoară activitatea de întreprinzător în Republica Moldova prin intermediul reprezentanței permanente, care importă servicii, indiferent de faptul dacă sunt sau nu sunt înregistrați în calitate de plătitori de T.V.A.

Obiecte impozabile constituie [9, p. 6]: a) livrarea mărfurilor, serviciilor de către subiecții impozabili, reprezentând rezultatul activității lor de întreprinzător în Republica Moldova; b) importul mărfurilor, în Republica Moldova, cu excepția mărfurilor de uz sau consum personal importate de persoane fizice, a căror valoare nu depășește limita stabilită de legislația în vigoare, importate de către persoanele fizice. c) importul serviciilor în Republica Moldova.

Nu constituie obiecte impozabile: a) livrarea mărfurilor, serviciilor efectuată în interiorul zonei economice libere sau în cadrul regimului de antrepozit vamal; b) venitul sub formă de dobândă obținut de către locator în baza unui contract de leasing; c) livrarea de mărfuri și servicii efectuată cu titlu gratuit în scopuri de publicitate și/sau de promovare a vânzărilor în mărime anuală de 0,2% din venitul din vânzări obținut pe parcursul anului precedent anului în care se efectuează această livrare; d) transmiterea proprietății în cadrul reorganizării agentului economic.

Cotele T.V.A. [10, p. 7]: a) cota-standard - în mărime de 20% din valoarea impozabilă a mărfurilor și serviciilor importate și a livrărilor efectuate pe teritoriul Republicii Moldova; b) cote reduse în mărime de:

- 8% - la pâinea și produsele de panificație; la laptele și produsele

lactate, livrate pe teritoriul Republicii Moldova;

- 8% - la medicamentele indicate atât în Nomenclatorul de stat de medicamente, cât și autorizate de Ministerul Sănătății, la alcoolul etilic nedenaturat destinat producerii farmaceutice și utilizării în medicină, în limita volumului contingentului anual stabilit de Guvern, importate și/sau livrate pe teritoriul Republicii Moldova, precum și medicamentele preparate în farmacii conform prescripțiilor magistrale, cu conținut de ingrediente (substanțe medicamentoase) autorizate;

- 8% - la mărfurile, importate și/sau livrate pe teritoriul Republicii Moldova;

- 8% - la gazele naturale și gazele lichefiate, atât la cele importate, cât și la cele livrate pe teritoriul Republicii Moldova;

- 8% - la producția din zootehnie în formă naturală, masă vie, fitotehnie și horticultură în formă naturală, produsă, importată și/sau livrată pe teritoriul Republicii Moldova, - sfeclă de zahăr proaspătă sau refrigerată;

- 8% - la zahărul din sfeclă de zahăr, produs, importat și/sau livrat pe teritoriul Republicii Moldova;

c) cota zero - la mărfurile și serviciile livrate [1, p. 26].

Valoarea impozabilă a livrării impozabile, reprezintă valoarea livrării achitate sau care urmează a fi achitate (fără T.V.A.).

Dacă plata pentru livrare este, în totalitate sau parțial, achitată în expresie naturală, valoarea impozabilă a livrării impozabile constituie valoarea ei de piață, care se determină în conformitate cu prețul de piață, valoarea de piață [11, p. 5] și livrările efectuate la un preț mai mic decât cel de piață, fără efectuarea plății, în contul

retribuirii muncii [12 p. 10] impozitelor și taxelor care urmează a fi achitate, cu excepția T.V.A. În cazul aplicării metodelor și surselor indirecte de estimare a sumei obligației fiscale, valoarea impozabilă a livrării impozabile se consideră valoarea estimată în conformitate cu metodele și sursele indirecte de estimare a sumei obligației fiscale [13, p. 7].

Valoarea impozabilă a livrării impozabile a activelor supuse uzurii reprezintă valoarea cea mai mare din valoarea lor contabilă și valoarea de piață. La stabilirea valorii impozabile a livrării impozabile contractate în valută străină, cursul de schimb valutar care se aplică este cursul oficial al leului moldovenesc valabil la data la care apare obligația fiscală privind T.V.A.

Dacă operațiunea se efectuează în valută străină față de care Banca Națională a Moldovei nu cotează leul moldovenesc, atunci conversiunea are loc în două etape. Inițial, valuta străină este recalculată în altă valută străină față de care Banca Națională a Moldovei cotează leul moldovenesc. Pentru aceasta se folosește metoda directă de corelație între cursurile respectivelor valute străine. Suma obținută astfel în altă valută străină este recalculată în moneda națională la cursul oficial al leului moldovenesc valabil la data la care apare obligația fiscală privind T.V.A.

Valoarea impozabilă a livrării impozabile a mărfurilor, serviciilor, după livrarea sau achitarea lor, urmează a fi ajustată, cu condiția prezentării documentelor de confirmare prevăzute în Codul fiscal [14, p. 24]. Livrarea efectuată la un preț mai mic decât cel de piață din cauza relațiilor specifice stabilite între furnizor și consumator

sau din cauză că consumatorul este un angajat al furnizorului constituie o livrare impozabilă. Valoarea impozabilă a livrării respective constituie valoarea ei de piață. Valoarea impozabilă a mărfurilor importate constituie valoarea lor vamală, determinată în conformitate cu legislația vamală, precum și impozitele și taxele care urmează a fi achitate la importul acestor mărfuri, cu excepția T.V.A. Pentru livrări de mărfuri și servicii pe teritoriul Republicii Moldova, contractate în valută străină cu decontare în monedă națională, se aplică cursul oficial al leului moldovenesc la data plății, iar diferențele dintre valoarea calculată a mărfurilor, serviciilor la data eliberării facturii fiscale și valoarea calculată a mărfurilor, serviciilor la cursul oficial al leului moldovenesc stabilit la data plății constituie valoare impozabilă a livrării de mărfuri, servicii contractate în valută străină [15, p. 46].

Modul de calculare și achitare a T.V.A. Subiecții impozabili sunt obligați să declare și să achite la buget pentru fiecare perioadă fiscală, stabilită, suma T.V.A., care se determină ca diferență dintre sumele T.V.A. achitate sau ce urmează a fi achitate de către cumpărători (beneficiari) pentru mărfurile, serviciile livrate lor și sumele T.V.A. achitate sau ce urmează a fi achitate furnizorilor la momentul procurării valorilor materiale, serviciilor (inclusiv T.V.A. la valorile materiale importate) folosite pentru desfășurarea activității de întreprinzător în perioada fiscală respectivă, ținându-se cont de dreptul de trecere în cont.

Subiecții impozabili care importă servicii achită T.V.A. la data efectuării plății, inclusiv a plății prealabile pentru serviciul de import.

Dacă suma T.V.A. achitată sau ce urmează a fi achitată furnizorului la procurarea valorilor materiale, serviciilor depășește suma T.V.A. primită sau care urmează să fie primită de la cumpărători (beneficiari) pentru mărfurile, serviciile livrate, diferența se reportează în următoarea perioadă fiscală și devine o parte a sumei T.V.A. ce urmează a fi achitată pe valorile materiale, serviciile procurate în această perioadă cu următoarele excepții:

- Dacă suma T.V.A. la valorile materiale și la serviciile procurate de către întreprinderile ce produc pâine și produse de panificație și întreprinderile ce prelucrează lapte și produc produse lactate depășește suma T.V.A. la livrările de pâine, produse de panificație, lapte și produse lactate, diferența se restituie din buget în limitele cotei-standard a T.V.A., înmulțite cu valoarea livrării ce se impozitează la cota redusă. T.V.A. se restituie în modul stabilit de lege, într-un termen ce nu va depăși 45 de zile.

- Dacă depășirea sumei T.V.A. la valorile materiale, serviciile procurate se datorează faptului că subiectul impozabil a efectuat o livrare care se impozitează la cota zero, acesta are dreptul la restituirea sumei cu care a fost depășită T.V.A. la valorile materiale, serviciile procurate achitată prin intermediul contului bancar și/sau al stingerii sumelor din contul restituirii impozitelor, în limitele cotei-standard a T.V.A., sau cotei reduse a T.V.A., înmulțite cu valoarea livrării, ce se impozitează la cota zero. Restituirea T.V.A. se efectuează în modul stabilit de lege, într-un termen care nu depășește 45 de zile. La exportul mărfurilor supuse accizelor, fabricate din materia primă supusă accizului, limita valorii maxime a T.V.A.

apreciate spre restituire se majorază cu suma ce se apreciază prin înmulțirea cotei standard a T.V.A. la valoarea accizelor achitate furnizorilor la procurarea materiei prime utilizate la producerea mărfurilor exportate.

- Dacă suma T.V.A. la valorile materiale și/sau la serviciile procurate de către întreprinderile ce desfășoară activitatea de leasing depășește suma T.V.A. la livrările de bunuri sau servicii efectuate în cadrul contractelor de leasing financiar și/sau operațional, diferența se restituie din buget în limitele cotei-standard a T.V.A. înmulțite cu valoarea acestor livrări de bunuri sau servicii. T.V.A. se restituie în modul stabilit de Guvern, într-un termen ce nu va depăși 45 de zile.

Persoanele juridice și fizice care importă mărfuri pentru desfășurarea activității de întreprinzător achită T.V.A. până la sau în momentul prezentării declarației vamale, adică până la momentul introducerii mărfurilor pe teritoriul Republicii Moldova. Persoanele fizice care importă mărfuri a căror valoare depășește limita neimpozabilă de 300 de euro achită T.V.A. în funcție de valoarea impozabilă a mărfurilor (limita neimpozabilă nu micșorează valoarea impozabilă a mărfurilor). Restituirea T.V.A. conform normei indicate mai sus se efectuează numai subiectului impozabil care dispune de decizie de restituire a T.V.A. în contul stingerii datoriilor față de bugetul public național, iar în lipsa datoriilor, la cererea subiectului impozabil, în contul viitoarelor obligații ale acestuia față de bugetul public național sau la contul bancar al subiectului impozabil respectiv. Se interzice restituirea T.V.A. în contul stingerii datoriilor creditorilor subiectului impozabil care

dispune de decizie de restituire a T.V.A., inclusiv persoanelor juridice și fizice cesionari.

Concluzii. Mărfurile, valorile materiale importate, pot fi destinate consumului direct în interiorul țării de către consumator, incluzând și utilizarea acestora în procesul de producție, care duce (sau nu) la realizarea ulterioară. TVA se colectează la import, deoarece este un impozit pe consum și este trecut în cont, dacă mărfurile, valorile materiale sunt importate de subiecții impozabili în scopuri de întreprinzător. TVA pe mărfurile, valorile materialele importate urmează a fi achitată în momentul trecerii procedurilor vamale, iar valoarea care constituie baza pentru determinarea și achitarea impozitului, este prețul mărfurilor și valorilor materiale, inclusiv toate cheltuielile ce însoțesc furnizarea acestor mărfuri și valori materiale, impozitele și taxele care urmează a fi achitate la importul acestor mărfuri, valori materiale. Valoarea efectivă se determină în baza facturii furnizorului, altor documente comerciale, cum ar fi contractele, facturile de expediție pentru mărfuri, broșurile cu prețuri sau în baza altei ordine stabilite de legislație. Cheltuielile de însoțire includ cheltuielile aferente furnizării mărfurilor, valorilor materiale, cheltuielile de asigurare, precum și orice alte taxe care urmează a fi achitate la momentul procurării mărfurilor și valorilor materiale.

Bibliografie:

1. Titlului III al Codului fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

2. Pentru mărfuri, data livrării se

consideră data predării (transmiterii) mărfurilor cumpărătorului (beneficiarului) sau dacă mărfurile sunt transportate, data livrării se consideră data la care începe transportarea. *A se vedea:* art. 108 alin.2 al Titlului II al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

3. Factură fiscală - formular tipizat de document primar cu regim special, pe suport de hârtie sau în formă electronică, prezentat cumpărătorului (beneficiarului) de către subiectul impozabil, înregistrat în modul stabilit, la efectuarea livrărilor impozabile. *A se vedea:* art. 93 alin.16 al Titlului III al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

4. Marfa se consideră importată, dacă importatorul respectă toate cerințele prevăzute de legislația vamală la importul de mărfuri pe teritoriul Republicii Moldova și dacă marfa a fost supusă taxei vamale. În cazul în care taxa vamală pe marfa importată nu trebuie achitată, marfa se consideră importată, ca și cum ea ar fi fost supusă taxei vamale, cu respectarea procedurilor corespunzătoare de import a mărfurilor, prevăzute în legislația vamală. *A se vedea:* secțiunea 5-a a Codului Vamal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1149-XIV din 20.07.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. ediție specială.*

5. Locul livrării mărfurilor, serviciilor - locul efectuării livrării. *A se vedea:* art. 93 alin.15 al Titlului III al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

6. Livrare impozabilă - livrare de mărfuri, livrare (prestare) de servicii, cu excepția celor scutite de T.V.A., efectuate de către subiectul impozabil în procesul activității de întreprinzător. *A se vedea:* art. 93 Titlul III al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din

24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

7. Art. 5 alin.15 al Titlului I al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

8. Mărfuri de uz sau consum personal - obiecte destinate pentru satisfacerea necesităților proprietarului și (sau) ale membrilor familiei sale. *A se vedea:* art. 93 alin.7 al Titlului III al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

9. Art.95 al Titlului III al Codului Fiscal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

10. Art. 96 al Titlului III al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

11. Art.104 al Titlului III al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

12. Art. 5 pct. 26 al Titlului I al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

13. Art. 225 al Titlului V al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

14. Art. 99 al Titlului III al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

15. Cerneavschii P. *Impozitele și dreptul fiscal.* Chișinău, 2001, art. 6.

16. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind restituirea taxei pe valoare adăugată, nr. 93 din

01.02.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 2013, nr. 27-30, art. nr. 140.*

Lilia GULCA,
doctor în drept, conferențiar
universitar interimar Universitatea
de Studii Europene din Moldova,
+(373)69287111,
gulcalilia@gmail.com

Lilia GULCA,
Doctor of Law, Associate
Professor University of European
Studies of Moldova,
(373) 69287111,
gulcalilia@gmail.com

CZU 340.13

EVENIMENTE JURIDICE ȘI EFICIENTIZAREA ACTIVITĂȚII DE APLICARE A DREPTULUI

Elena MANȚUC,
doctorandă USM

REZUMAT

Guvernarea democratică în permanentă dezvoltare necesită o aplicare mai amplă, flexibilă și eficientă a normelor juridice. Dinamica proceselor sociale obligă la stabilirea direcției strategice prioritare de dezvoltare a statului orientată spre crearea unui sistem stabil de continuitate a puterii de stat cu obiectivul unei creșteri semnificative a eficienței aplicării dreptului. Optimizarea și modernizarea activității de aplicare a dreptului depășesc hotarele juridice prin semnificația etico-morală, aceasta din urmă fiind o trăsătură inevitabilă a unui stat de drept. Astfel, prin intermediul unei modernizări reușite în domeniul organizării și funcționării sistemului autorităților publice, are loc eficientizarea activității de aplicare a normelor juridice din partea acestor autorități.

Cuvinte-cheie: activitatea de aplicare a dreptului, eficiența, modernizare, modificări legislative, reformă, sistemul juridic național.

LEGAL EVENTS AND EFFICIENCY OF THE APPLICATION OF LAW

Elena MANȚUC,
PHD, student, USM

SUMMARY

The democratic governance in constant development requires a wider, flexible and effective enforcement of law. The dynamics of social processes oblige to establish the strategic direction of state development, aimed at creating a stable system of continuity of state power with the objective of a significant increase in the efficiency of the application of law. The optimization and modernization of the law enforcement activity go beyond legal boundaries by acquiring an ethical and moral significance, the latter being an inevitable feature of a rule of law. Thus, through a successful modernization in the field of organization and functioning of the public authorities system, the law enforcement activity of these authorities becomes more efficient.

Keywords: efficiency, Law Enforcement activity, legal modification, modernization, National Juridical System, reform.

Introducere. Actualmente, în Republica Moldova se realizează un amplu proces de reformă a activității autorităților publice și aprecierea naturii activității vizate, eficientizarea acesteia și identificarea principalelor direcții de perfecționare în domeniu ce ar contribui esențial la fortificarea actului de guvernare și aplicare a dreptului. Schimbările politice care au loc în Moldova contemporană, creează în mod imperios, constituirea unui model nou de guvernare, care ar avea un potențial mare de mobilizare și dezvoltare. Odată cu determinarea direcției sale de dezvoltare, bazată pe valo-

rile liberale ale culturii occidentale, a fost practic complet revizuit și recreat întregul cadru normativ-juridic. Astfel, odată cu semnarea Decretului despre puterea de stat [11], Declarației de Suveranitate [9] și Declarației de Independență [8], (acestea fiind actele normative orientate spre fundamentarea unui sistem de drept pentru un stat nou – Republica Moldova), a început realizarea concepției de reformare a Republicii Moldova. În același timp, orice eveniment juridic, finalitatea căruia este adoptarea unui act normativ-juridic, acordă o dinamică nouă activității de aplicare a dreptului,

îndeosebi manifestată din partea autorităților publice. Într-o generală caracteristică, menționăm adoptarea Constituției Republicii Moldova [1], Concepția reformei judiciare și de drept [10], adoptarea noilor Coduri în sistemul de drept național. Intenția de clasificare convențională ne permite să amplasăm aceste evenimente juridice într-o categorie secundă. Într-o a treia categorie a clasificării evenimentelor juridice, considerate de noi drept relevante pentru aprecierea activității de aplicare a dreptului în aspect de eficiență și calitate, include evenimentele juridice orientate spre moderni-

zarea sistemului juridic național începând cu anul 2009.

Rezultate și discuții. Schimbările sistemice impulsionate de realizare în practică a noii paradigme de dezvoltare, schimbările dinamice ale necesităților societății au nevoie de noi instituții eficiente, înalt profesionale ale puterii de stat. Modificări legislative relevante în sfera justiției au fost efectuate și intrate în vigoare la finele anului 2008–începutul anului 2009. Este adoptată o nouă Lege cu privire la Procuratură[2], pentru prima dată fiind identificată, instituția Consiliului Superior al Procurorilor și al Colegiilor – de Calificare și Disciplinar, ce activează ”pe lângă” CSP. La fel, au fost modificate substanțial Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii [3], Legea cu privire la statutul judecătorului [4], Legea privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor [5], Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor [6]. Modificările în cauză au vizat mai mult modul de formare a instituțiilor menționate, orientate prin organizarea și funcționarea lor spre activitatea eficientă și calitativă a justiției. Este necesar de a evidenția procesul lent și latent de instaurare a unui control asupra acestor procese organizaționale și funcționale ale justiției naționale prin creșterea considerabilă a numărului de membri-profesori în coraport cu membrii-judecători din componența atât a CSM, cât și a Colegiilor menționate. Este adoptată în anul 2011 Strategia de reformă a sectorului justiției [7] pentru anii 2011–2016. Este stranie numai perioada de realizare a acestei strategii, conform Planului respectiv de acțiuni, ce finalizează

reformă tocmai în anul 2016, adică în afara mandatului politic menționat al Ministrului Justiției. Totodată, schimbări majore au loc și în structura Guvernului. Conform Legii cu privire la Guvern al Republicii Moldova[12], dintre cele 16 ministere care au existat în prezent avem doar 9, iar mai multe agenții urmează a fi comasate. Astfel, scopul noii legi a Guvernului fiind modificarea și modernizarea întregului sistem de guvernare a statului, care ar crea o structură cu mult mai transparentă și eficientă. Aici și încercăm să evidențiem situația cu referință la activitatea de aplicare a dreptului din partea autorităților publice în condițiile naționale, ce constă dintr-un sistem bine determinat de acțiuni întreprinse de aceste autorități publice, orientate spre reformarea, modernizarea organizațională și funcțională în scopul eficientizării activităților. Se prezumă importante modificări legislative și normativ-juridice. Cu regret, menționăm o axare în cadrul Strategiei menționate numai spre modificări tehnico-juridice, cercetări de natură sociojuridică, orientate spre eficientizarea activității de aplicare a dreptului din partea autorităților publice supuse reformei lipsesc. Astfel, distingem insuficiența de atenție a fenomenului în cauză în realitatea sociojuridică a Republicii Moldova. Numai prin abordări de natură tehnico-legislativă reformele în domeniile vizate nu vor avea rezultate pozitive și eficiente. Or, necesită a fi revăzut nu numai sistemul legislativ în cadrul reformelor declanșate, ci și mediul din cadrul diferitor sisteme de organe ale autorităților publice, rolul managerilor în domeniile vizate, con-

tinuitatea activității profesionale, politicile funcționale existente și promovarea lor în entitățile profesionale menționate. Anume un ansamblu complex de direcții determinate și poate identifica succese în procesul de reforme, însă activitatea de aplicare a dreptului din partea autorităților publice necesită a avea o eficiență maximă în condițiile unui regim politic democratic contemporan.

Activitatea de aplicare a dreptului în manifestarea sa practică se impune prin anumite condiții de eficiență și calitate. În scopul îndeplinirii acestor condiții, subiecții implicați necesită stabilirea unor condiții speciale de integritate și pregătire profesională. Capacitatea de adoptare a deciziilor la fel, este una din cerințele esențiale considerată drept relevantă pentru evidențierea unor activități de aplicare. Activitatea de aplicare este o activitate profesionistă și, de regulă, extrem de specializată, fapt ce rezultă și din definiția aplicării dreptului, fiind caracterizată drept una ”specializată, cu competențe strict determinate”. Deci, abstractizându-ne de orice interpretare politică, prin exemplificarea acestor reforme – în justiție și în educație, ne permitem a evidenția anumite sinteze în domeniu:

1. Orice proces de reformă sau modernizare într-un anumit domeniu necesită a fi ghidat, dirijat, administrat de persoane versate în domeniu, nu întâmplătoare, cu cunoașterea profundă a problemelor sistemice în sectorul încredințat.

2. Un proces de reformă este o activitate de aplicare a dreptului eficientă numai când este realizată de un colectiv de specialiști. Complexitatea și profunzimea reforme-

lor sau modernizărilor în diferite domenii ale vieții sociale demonstrează imposibilitatea capacității unipersonale de a obține succese preconizate și continuitatea acestora. Reforma, îndeosebi în domeniul reevaluării activității de aplicare a dreptului din partea autorităților publice, poate fi realizată cu succes numai printr-o lucrare eficientă și colectivă.

3. Societatea civilă posedă o destinație aparte în procesul de reforme sau modernizare a vieții sociale. Ea are menirea de a monitoriza realizările etapice ale procesului de reforme, a evidenția avantajele sau insuccesele lucrului efectuat. Societatea civilă nu poate fi antrenată nemijlocit la guvernare și la implementarea reformelor și modernizărilor. Un exemplu elocvent îl avem prin insuccesul antrenării societății civile la formarea unui Consiliu de reforme în domeniul justiției, randamentul acestuia fiind nul. Neantrenarea nemijlocită în procesul implementării reformelor o explicăm atât prin necesitatea experienței profesionale și a diversității culturale și juridice a membrilor societății civile, cât și a diversității politice de opinie.

4. Orice proces de reformă sau modernizare, care într-o finalitate este orientat spre o eficiență activitate a dreptului din partea autorităților publice, necesită a fi însoțit de o eficiență și adecvată mediatizare. Mediatizarea activităților de aplicare din partea activităților publice este un element necesar la etapa contemporană de dezvoltare a societății într-un regim democratic. Astfel, autoritățile publice implicate în procesele menționate urmează a acorda o atenție deosebită in-

formării proprii și obiective a societății referitor la etapele realizate și succesele sau insuccesele obținute. În caz contrar, nișa informațională în domeniu va fi ocupată de oponenții politici ori de persoane interesate în eșecul reformelor și modernizării.

5. Reformele și modernizările urmează a fi efectuate cu oameni integri. Un profesionist, de regulă, e integru. Realitatea juridică națională ne demonstrează că afecțiunile de integritate, în marea majoritate, au fost comise din lipsă de profesionalism sau prin manifestarea unui ”profesionalism stângaci”. O integritate afectată a persoanei antrenate în procesul de reforme pune la îndoială și chiar în pericol succesul realizării scopului propus. Este relevant de a evita extremitățile de interpretare. Altfel, nu este exclus că la un anumit moment să nu fie nici o persoană cu cerințe de integritate solicitate și profesionalism în domeniu.

Acestea, în opinie, sunt cerințele necesare pentru eficientizarea activității de aplicare a dreptului din partea autorităților publice. Concomitent, menționăm posibilitatea evidențierii și a altora, poate chiar total diferite de ale noastre, important este ca acestea să posedă o încadrare logică în scopul propus – eficientizarea activității de aplicare a normei juridice. Însă aprecierea unui sau altui număr de cerințe orientate spre eficientizarea activității de aplicare a dreptului din partea autorităților publice naționale nu este relevant. Cerințele în cauză reflectă acele realități de natură praxiologică ce caracterizează activitatea de aplicare a dreptului de către autoritățile publice naționale în aspect de eficiență.

Realitatea juridică națională urmează a fi completată în rezultatul studiului în domeniul menționat al activității de aplicare a dreptului, care, după cum ne convingem, ocupă un loc important în sistemul juridic național. Ignorarea activității de aplicare a dreptului și abordarea acesteia prin prisma eficienței reduce la minimum calitatea procesului de legiferare și a sistemului legislativ național. Drept urmare, perspectivele de realizare a unui regim politic democratic sunt minimalizate considerabil, favorizând un mediu de evoluție a corupției și regimurilor totalitare.

Concluzii. În cele din urmă, relevanța, în condițiile sistemului juridic național, al activității de aplicare a dreptului de către autoritățile publice, în scopul eficientizării lor, este anume esența oricărui proces de reformă ori modernizare. În scopul elaborării unui proces sistemic de reformă într-un anumit domeniu, de natură organizațională sau funcțională, apare necesitatea unui studiu profund al situației de fapt. Acesta ar permite identificarea factorilor negativi ce duc la ineficiența sau stagnarea eficienței activității de aplicare a dreptului. Anume în baza rezultatelor studiului în cauză și constatarea unei anumite situații pot fi elaborate etapizări, domenii, măsuri necesare pentru eficientizarea activității de aplicare a dreptului. Este posibilă o concluzie intermediară, cu referință la unele etape realizate în procesul de reformă, dar se necesită atât un proces de monitorizare a rezultatelor pozitive obținute, cât și transmiterea acestor monitorizări ulterioare anume conducerii autorităților publice vizate. Concluzionând cele

relatate, am putea preciza că, o monitorizare externă nu poate fi realizată în permanență, aceasta fiind o sarcină a autorităților publice și a societății civile. Respectiv, evidențiem relevanța deosebită în condițiile Republicii Moldova a organizațiilor non-guvernamentale anume în monitorizarea domeniilor reformate sau a etapelor de reforme în derulare. Valoarea acestor monitorizări va fi incontestabil sporită, dacă ar efectua rapoarte succinte în domeniu, însoțite cu propuneri concrete de viziune a reformei. Astfel, apare posibilitatea și perspectiva unui dialog dintre guvernare și mediul sociointelectual. Însuși procesul de reformă necesită a fi discutat cu actorii din domeniu. Nu poate fi realizată cu succes o reformă în prezența unei pasivități a subiecților supuși reformării. La baza acestui model de eficientizare a activității de aplicare a dreptului trebuie să stea redefinirea rolului, funcțiilor statului și serviciului public în cadrul reformelor administrative moderne. Rezultatul realizării noului tip de administrație publică trebuie să devină un stat eficient și renovat, condus exclusiv de către profesioniști în domeniul guvernării. Totodată, menționăm interesul practic și teoretic deosebit față de eficientizarea și ridicarea calității activității de aplicare manifestată din partea autorităților publice. Activitatea de aplicare a dreptului subiecților menționați ne caracterizează calitatea și eficiența statului în procesul de realizare a dreptului. Cu regret, activitatea autorităților publice în realitatea națională provoacă rezerve considerabile.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1
2. Legea cu privire la Procuratură nr. 3 din 25.02.20016. În: Monitorul Oficial, nr. 69-77/113 din 25.03.2016.
3. Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii nr. 947-XIII din 19.07.96. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 64/641 din 03.10.1996. Republicată: Monitorul Oficial, nr. 186-188/752, din 22.08.2003.
4. Legea cu privire la statutul judecătorului nr. 544-XIII din 20.07.95. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 59-60/664; Republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.117-119/946.
5. Legea privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor nr. 154 din 05.07.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 190-192 din 14.12.2012.
6. Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr. 178 din 25.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.238-246, din 15.08.2014. Data intrării în vigoare: 01.01.2015.
7. Legea privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016 nr. 231 din 25.11.2011. În: Monitorul Oficial nr. 1-6. 06.01.2012.
8. Declarația de Independență a Republicii Moldova. Legea nr. 691-XII din 27.08.1991. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1991, nr 11-12/103.
9. Declarația cu privire la Suveranitate. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 148-XII, din 23 iunie 1990 În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului RSS Moldova, 1990, nr. 8.
10. Concepția reformei judiciare și de drept. Hotărârea Parlamentului nr. 152-XIII din 21.06.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 6/49 din 30.06.1994.
11. Decretul cu privire la puterea de stat. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 201-XII din 27.07.1990. În: Veștile Sovietului Su-

prem și ale Guvernului RSSM. Chișinău, 1990, nr.8.

12. Legea cu privire la Guvern, nr. 136, din 07.07.2017. În : Monitorul Oficial, nr. 252, din 19.07.2017.

DATE DESPRE AUTOR
Elena MANȚUC,
lector superior, UTM
mantucelena@yahoo.com
tel.068211944

CZU: 351.746:314.15

MIGRAȚIA - FACTOR DE DESTABILIZARE A SECURITĂȚII NAȚIONALE

Alexandru CICALA

doctorand, Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”

Igor SOROCEANU,

studentul anului III, facultatea drept al Academiei „Ștefan cel Mare”
a MAI al RM

REZUMAT

Migrația a existat de la începuturile omenirii. Fenomenul nu a încetat în timp, însă a înregistrat schimbări și a căpătat noi forme, fluctuat de contextul istoric, neegalitatea economică, politică, socială și demografică dintre țările din Europa Centrală și de Est și statele membre ale UE, interdependențele dintre țările de origine și țările beneficiare și evoluțiile procesului de integrare europeană. În Uniunea Europeană, este necesară o abordare integrată și incluzivă a problemei migrației. Dar o politică comună privind migrația se bazează pe un obiectiv ambițios. O abordare comună a gestionării migrației economice și a armonizării politicilor de migrație ale statelor membre a reprezentat o provocare pentru Uniunea Europeană și va deveni urgentă în viitor, în special datorită îmbătrânirii demografice.

Cuvinte cheie: migrație, integrare, Uniunea Europeană, politică, gestionare.

MIGRATION – FACTOR OF DESTABILIZATOR FOR NATIONAL SECURITY

SUMMARY

The migration phenomenon has always existed, fluctuating by the historic context, the economic, political, social and demographic disparities between the Central and East European countries and the EU Member States, the interdependencies between the origin and receiving countries and the European integration process evolutions. In the European Union, an integrated and inclusive approach of the migration issue is necessary. But a common policy on migration rests an ambitious objective. A common approach of the economic migration management and the harmonization of the migration policies of the Member States represented a challenge for the European Union and will become urgent in the future, especially due to the demographic ageing.

Keywords: migration, integration, European Union, policy, management.

Introducere. Ultimii ani, și în special perioada 2013-2015 au adus în prim planul opiniei publice, în special prin mass-media, migrația iregulară la nivelul Uniunii Europene. Nu de multe ori tragedii umanitare (cum ar fi naufragiul din Lampedusa din octombrie 2013, cazurile din Marea Mediterană în primăvara - vara anului 2015) au ținut prima pagină a buletinelor de știri. Bărci răsturnate, migranți salvați din apele Mării Mediterane, orașe europene sufocate de valul migraționist au devenit imagini obișnuite.

Solidaritatea e unul dintre principiile fundamentale ale politicii europene referitoare la migrație. Pentru a fi congruente cu acest principiu, politica și legislația statelor membre trebuie să se alinieze

cu cele la nivel european și să se asigure că toate costurile cu privire la controlul frontierelor sunt distribuite în mod egal. Totuși, solidaritatea între statele membre pare a fi fragilă, conducând astfel la o situație în care fundamentul libertății de a călători în interiorul spațiului UE poate fi afectat. Recenta criză de solidaritate dintre statele membre a fost soluționată printr-o externalizare crescută a politicii europene de migrație.

Este prezentată situația migrației iregulare la nivelul Uniunii Europene, precum și anumite măsuri care ar trebui luate de către factorii de decizie în vederea controlării fenomenului migraționist. Având în vedere situația cu care se confruntă Europa în ultima perioadă de timp (peste 135 000 de migranți iregu-

lari în 2014 și peste 140 000 de migranți iregulari înregistrați deja în prima jumătate a anului 2015), s-ar putea aprecia că politicile în domeniul migrației și măsurile de control a fenomenului adoptate până în acest moment nu au fost eficiente.

Scopul articolului. Scopul prezentului articol este unul complex:

Scopul principal îl reprezintă abordarea multiplelor probleme cu conotații teoretico-practice pe care le generează fenomenul migrației.

Scopul secundar îl reprezintă completarea cadrului juridic autohton cu o cercetare semnificativă și meritorie, ceea ce va duce la îmbunătățirea relațiilor sociale și a transformărilor de drept pe care le parcurge Republica Moldova la etapa actuală.

Materiale și metode de cerce-

tare. În domeniul studiului aprofundat de cercetare a fenomenului migraționist a fost utilizată cu precauție și exactitate metoda logico-juridică, documentării științifice și conținutul juridic internațional primordial. În procesul elaborării articolului științific au fost consultate următoarele materiale ale cadrului normativ european: literatura de specialitate internațională; numeroase comunicări, propuneri, recomandări și rezoluții ai Înălților precursori ai dreptului omului.

Rezultatele obținute și discuții. Oamenii au migrat din cele mai vechi timpuri, aceasta fiind una dintre caracteristicile de bază ale populațiilor preistorice, nomade. Istoria migrației umane a început cu *Homo erectus*, acum un milion de ani, din Africa spre Eurasia. *Homo sapiens*, răspândit acum 150.000 de ani în toată Africa, a plecat spre Australia, Asia și Europa în urmă cu 70.000 de ani. Migrația spre continentul american a avut loc în urmă cu 20.000-15.000 de ani, iar spre insulele din Pacific în urmă cu 2.000 de ani.

Noțiunea de **migrație** nu are un concept clar definit, fiind utilizate numeroase aspecte pentru a o defini. Potrivit Organizației Internaționale pentru Migrație, aceasta este definită ca „mișcarea unei persoane sau a unui grup de persoane, fie trecând o frontieră internațională, fie în interiorul unui stat. Este o mișcare a populației, indiferent de mărime, compoziție sau cauze; include migrația refugiaților, a populațiilor dislocate, a persoanelor migrând din cauze economice sau pentru alte scopuri, inclusiv reuniunea familială” [1].

Migrația, ca fenomen, a fost studiată prin prisma diferitelor sale caracteristici. Astfel, unii cercetători au accentuat latura sa socială, alții latura sa demografică sau culturală.

Unii au privit-o ca un factor hotărâtor în evoluția unei anumite societăți, alții au considerat că aceasta a stopat dezvoltarea zonelor din care populațiile respective au migrat.

Migrația poate fi privită și clasificată sub diferite aspecte: legală/ilegală, voluntară/forțată, permanentă/temporară. Potrivit lui Dirk Hoerder, „migrația are un început și un sfârșit. Mobilitatea permanentă constituie un mod de viață în sine, itinerant, având tot timpul în perspectivă următoarea destinație. Călătoriile sunt vizite temporare într-o cultură diferită, pentru anumite scopuri. Migrația poate fi circulară, aducând persoanele înapoi în locurile lor de origine. Emigrarea constituie o mișcare permanentă intenționată, care uneori poate fi urmată de o reîntoarcere, atunci când condițiile de la destinație devin nesatisfăcătoare” [2, p.14].

La nivel teoretic, de-a lungul timpului, au fost elaborate numeroase teorii care încearcă să explice fenomenul migraționist din diferite perspective, oferind o dimensiune geografică, politică sau socială cauzelor și efectelor migrației: teoria lui Ravenstein, teoria lui Lee, teorii neomoderniste. În realitate, fiecare teorie reprezintă o parte dintr-un sistem complex necesar pentru a înțelege fluxurile migraționiste, întrucât acestea reprezintă o entitate aflată într-o continuă schimbare, astfel încât teoriile deja consacrate sunt actualizate cu teorii noi, neomoderniste.

Deși cei doi termeni (traficul de migranți și traficul de persoane) par foarte apropiați și, de multe ori sunt folosiți ca sinonime, există diferențe clare între cele două noțiuni, în special în privința scopului urmărit de subiectul activ al acțiunii (rețelele de trafic de persoane/migranți). Traficul de ființe umane presupune transferul persoanelor din locul de

origine în altul împotriva voinței lor ori sub un pretext fals or ascuns. În ceea ce privește traficul de migranți, în acest caz se presupune că există o înțelegere între traficant și migrant, un fel de “contract” care presupune asigurarea serviciilor de transport, uneori și cazare, și masă contra unui anumit cost.

Convenția ONU împotriva criminalității organizate transnaționale și Protocoalele Palermo aduc o și mai clară distincție între cele două noțiuni, în special în ceea ce privește calitatea subiectului pasiv: persoanele traficate sunt considerate victime sau supraviețuitori, pe când migranții sunt considerați că s-au angajat voluntar într-o acțiune de trecere ilegală a frontierei. Există diferențe și în ceea ce privește regimul juridic și protecția oferită celor două categorii: Protocolul privind traficul de ființe umane stipulează necesitatea acordării de protecție acestei categorii de persoane, precum și o gamă variată de măsuri; pe când Protocolul privind traficul de migranți are referiri minime privind protecția migranților.

Migrația iregulară. Situația actuală prezintă o Europă ca – continent al imigrației. Din 1960 până în 2010, balanța migrației pozitive a fost în jur de 32,9 milioane, ceea ce reprezintă o pătrime dintr-o creștere totală a populație de 128,3 milioane de locuitori, conform estimărilor Organizației Națiunilor Unite. Între 1960 și 2005, numărul migranților internaționali în trei din cele patru părți ale continentului (nord, sud și vest) a crescut de la 10,3 milioane la 39,3 milioane, sau, procentual, de la 2,8% la 9% din totalul populației europene la acea perioadă (ONU, 2009).

O observație trebuie menționată în legătură cu această creștere importantă a populației: în prima decadă a secolului XXI s-a observat o

rată a migrației nete de 3,5 la mia de locuitori în cele 27 de state ale Uniunii Europene, în timp ce rata creșterii naturale a fost sub 1 la mia de locuitori [3].

Traficul de migranți reprezintă una dintre cele mai lucrative activități ilegale la nivel internațional. Presiunea migraționistă enormă la care este supusă Europa în ultimii ani reprezintă o afacere de miliarde de euro, bani care intră în conturile rețelelor de trafic de migranți din țările de origine (Siria, Afghanistan, Irak, Pakistan), de tranzit (Turcia, Libia, Tunisia, Maroc) sau de destinație (statele europene).

În încercarea de a maximiza profitul, facilitatorii recurg la măsuri extreme, fără nici o urmă de respect pentru viața migranților sau drepturile acestora: transportarea a sute de migranți înghesuiți într-un singur camion prin deșertul Sahara, bărci supraaglomerate care traversează Marea Mediterană, de multe ori soldându-se cu catastrofe umane, reținerea migranților într-o stare de semisclavie pentru a plăti presupusul preț al traficării.

Numărul crescut de migranți înregistrați în ultimii ani la frontierele Uniunii Europene a generat o creștere semnificativă a numărului traficantilor și a rețelelor de trafic de migranți dornice să profite de acest fenomen de amploare în vederea obținerii unui câștig rapid și consistent. Tot mai mulți traficantii și rețele își promovează „serviciile” și „ofertele” pe rețele de socializare cu scopul de a recruta cât mai mulți clienți.

Întrucât mijloacele legale (sistemul de vize, permisele de rezidență, relocarea refugiaților în baza acordurilor cu UNHCR) pentru a ajunge pe teritoriul european sunt insuficiente în raport cu numărul în creștere continuă al migranților, unica opțiune a acestora o repre-

zintă varianta ilegală, utilizând diferite moduri de operare: trecerea ilegală ale frontierelor, ascunderea în mijloacele de transport, folosirea de documente de călătorie false sau falsificate, impersonificarea.

La nivelul Uniunii Europene au fost identificate mai multe „porți” de intrare folosite de migranți pentru a ajunge pe teritoriul european, luându-se în considerare în principal trecerile ilegale ale frontierei (în special pentru frontiera maritimă și o parte a frontierei terestre) sau folosirea de documente false sau falsificate (în special la frontiera aeriană).

De asemenea, tot la nivelul Uniunii Europene s-a decis clasificarea acestora din punct de vedere geografic, astfel că în momentul de față se poate vorbi de ruta est-mediteraneană, ruta central-mediteraneană, ruta vest-mediteraneană și ruta vest-africană. Acestea sunt cele mai importante rute migraționiste în acord cu numărul de migranți detectați în aria operațională și în conformitate cu nivelul riscului identificat pentru segmentul respectiv. Adicional, poate fi identificată și o rută aeriană, independentă de locația geografică, și care include detectiile la nivelul aeroporturilor statelor membre.

Combaterea migrației iregulare. Migrația internațională reprezintă o realitate care va continua să existe atât timp cât vor continua să existe discrepanțe din punct de vedere al dezvoltării între diferitele regiuni ale lumii. Acest fenomen poate reprezenta o șansă, pentru că este un factor de schimburi umane și economice și, de asemenea, pentru că permite persoanelor să își realizeze aspirațiile. Migrația internațională poate contribui la creșterea economică a Uniunii Europene în ansamblu, asigurând totodată resurse migranților și țărilor

lor de origine și participând astfel la dezvoltarea acestora. Intensitatea fluxului migraționist variază în funcție de o serie de factori și de variabile, însă ipoteza unei migrații zero apare ca nerealistă și periculoasă.

Garantarea libertății, a securității și a justiției a constituit și constituie un obiectiv esențial pentru Uniunea Europeană. Din 1999, atunci când a intrat în vigoare Tratatul de la Amsterdam și a fost adoptat programul de la Tampere, s-au realizat numeroase progrese în ceea ce privește garantarea unei Europe deschise și sigure, bazată pe respectarea drepturilor fundamentale și pe voința de a se pune în serviciul cetățenilor europeni. Punerea în aplicare a legislației și consolidarea acestor realizări, precum și intensificarea cooperării concrete între statele membre reprezintă deziderate permanente. La nivelul Uniunii Europene au fost adoptate o serie de programe și măsuri menite să întărească politica în domeniul migrației, acestea fiind incluse într-un spectru mai larg de acțiuni menite a dezvolta spațiul european de libertate, securitate și justiție.

Prima fază concretă a acțiunilor comune europene în ceea ce privește politica în domeniul migrației a început odată cu Consiliul European de la Tampere din 15 și 16 octombrie 1999, imediat după adoptarea Tratatului de la Amsterdam, care a conferit o dimensiune europeană politicilor în materie de imigrație și azil: *Programul Tampere* reprezintă momentul de start în ceea ce privește politica Uniunii Europene în domeniul justiției și afacerilor interne, pentru a transforma Uniunea Europeană într-o “zonă a libertății, securității și justiției”. *Programul Haga* a apărut ca o urmare firească a Programului de la Tampere și a avut ca scop întărirea libertății,

securității și justiției în Uniunea Europeană. În preambul se arată că politica Uniunii Europene în domeniul justiției și afacerilor interne s-a dezvoltat și, chiar dacă nu toate obiectivele au fost atinse, s-au făcut progrese remarcabile, iar la cinci ani după Consiliul de la Tampere, este momentul pentru un nou program multianual. *Programul de la Stockholm* („O Europă deschisă și sigură în serviciul cetățenilor și pentru protecția acestora”) stabilește prioritățile Uniunii Europene (UE) pentru spațiul de justiție, libertate și securitate pentru perioada 2010-2014. Pe baza realizărilor programelor de la Tampere și Haga, acest program vizează abordarea provocărilor viitoare și continuarea consolidării spațiului de justiție, a libertății și a securității, prin acțiuni axate pe interesele și nevoile cetățenilor. *Programul Post-Stockholm* [4], definit drept “O Europă deschisă și sigură: transformarea obiectivelor în realitate”, urmează Programului Stockholm și trasează principalele direcții de acțiune ale Uniunii Europene pentru perioada 2015-2019. Au fost consolidate în special canalele pentru migrația legală, existând condiții mai clare de intrare și de ședere, precum și un set comun de drepturi pentru migranți. Politica comună în materie de vize a fost supusă unor modificări majore, care au simplificat condițiile de intrare pe teritoriul Uniunii Europene a călătorilor. De asemenea, au fost eliminate cerințele în materie de vize pentru mai multe țări.

Tragediile din Marea Mediterană, implicând pierderea a mii de vieți omenești și, în special, cazurile din Lampedusa din toamna anului 2013 au reprezentat momentul cheie în care statele membre și autoritățile europene au decis crearea unui sistem de supraveghere în special pentru zonele maritime din

sudul Europei, care să prevină astfel de situații și să ajute la salvarea de vieți omenești.

Astfel, instituirea unui Sistem european de supraveghere a frontierelor („EUROSUR”) a apărut ca necesitate pentru consolidarea schimbului de informații și a cooperării operaționale între autoritățile naționale ale statelor membre, precum și cu Agenția Europeană pentru Gestionarea Cooperării Operative la Frontierele Externe ale statelor membre ale Uniunii Europene. EUROSUR va oferi acestor autorități și agenți, infrastructura și instrumentele necesare pentru a îmbunătăți conștientizarea situației de către acestea și capacitatea de reacție la frontierele externe ale statelor membre ale Uniunii („frontiere externe”), în scopul detectării, prevenirii și combaterii imigrației ilegale și a criminalității transfrontaliere și pentru a contribui la asigurarea protecției și salvarea vieților migranților [5].

Ultimele evoluții. Primul semestru al anului 2015 a însemnat, sub aspectul migrației iregulare la frontierele Uniunii Europene, un record absolut în ceea ce privește cifrele înregistrate la nivelul frontierelor externe, în principal zona Mării Mediterane și pe ruta Balcanilor de Vest [6], rute care au înregistrat cea mai mare creștere comparativ cu anii precedenți.

Astfel, la nivelul Mării Mediterane, conform datelor furnizate de Italia, Grecia, Malta și Spania, în perioada ianuarie-iunie 2015 s-a înregistrat o creștere a fluxului migraționist cu aproximativ 83% comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent (137 000 migranți iregulari detectați în 2015, comparativ cu 75 000 interceptați în anul 2014). O treime din migranții din zona Mării Mediterane sunt sirieni, marea majoritate fiind detectați

la frontiera maritimă turco-elenă, unde conform estimărilor UNHCR, în primul semestru al anului 2015 s-a înregistrat cel mai mare număr de migranți la nivel european, mai mare chiar și decât cel înregistrat pe ruta central mediteraneană. Potrivit Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM), peste 1 500 de persoane au murit în Marea Mediterană de la începutul anului, iar forțele maritime italiene și unele nave comerciale au salvat, în decursul a doar șase zile, din 10 aprilie 2015 până în 16 aprilie 2015, aproximativ 10 000 de migranți aflați în dificultate pe Marea Mediterană [7, p. 264].

Această escaladare a fluxului migraționist reprezintă o povară în special pentru principalele țări aflate în linia întâi, Italia și Grecia, ale căror sisteme și centre de recepție a migranților sunt deja supraaglomerate, nemaiputând face față noilor valuri de migranți care continuă să fie detectați la frontierele maritime. Tragediile din Marea Mediterană din primăvara anului 2015, precum și situația de la frontierele externe ale Uniunii Europene, confruntate cu valuri migraționiste fără precedent, au reprezentat un semnal de alarmă pentru factorii de decizie de la Bruxelles că politica actuală europeană în domeniul migrației nu poate face față noilor realități, fiind nevoie de noi măsuri politice și practice care să împiedice pierderea de vieți omenești pe mare și care să combată, în cooperare cu țările de origine și de tranzit, cauzele profunde ale situației de urgență umanitare actuale.

O primă acțiune în acest sens a avut loc în aprilie 2015, când, pe baza unei propuneri a Comisiei Europene [8], s-a alcătuit un plan în 10 puncte, care să cuprindă acțiuni imediate ca răspuns la criza din Marea Mediterană.

În al doilea rând, în cadrul unei declarații a Consiliului European din 23 aprilie 2015 [9], statele membre s-au angajat să ia măsuri rapide pentru a salva vieți omenești și să intensifice acțiunea UE în domeniul migrației.

În al treilea rând, la câteva zile după ce aceste propuneri au fost prezentate de către Consiliul European, a fost adoptată o rezoluție a Parlamentului European referitoare la ultimele tragedii din Marea Mediterană și politicile Uniunii Europene în materie de migrație și azil.

În continuare, în al patrulea rând, la data de 13 mai 2015, Comisia Europeană a prezentat Agenda europeană privind migrația [10], document-cadru care stabilește o abordare cuprinzătoare ce va îmbunătăți gestionarea migrației, sub toate aspectele sale.

În al cincilea rând, la două săptămâni după prezentarea Agendei europene privind migrația, la data de 27 mai 2015, Comisia a adoptat primele propuneri pentru îmbunătățirea gestionării migrației, cuprinzând măsuri de răspuns atât imediat, cât și pe termen lung la problemele legate de migrație cu care se confruntă Europa, prin „Planul de acțiune al UE împotriva introducerii ilegale de migranți” [11].

În al șaselea rând, în iunie 2015 Comisia a emis o recomandare privind mecanismul european de relocare [12]. Acest mecanism este necesar întrucât există un dezechilibru important între statele membre în ceea ce privește angajamentul de a reloca persoane.

Prin „relocare” se înțelege transferul unor persoane strămutate care au în mod clar nevoie de protecție internațională, la cererea Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați, dintr-o țară terță într-un stat membru, cu acordul

acestuia din urmă, cu scopul de a asigura protecție împotriva returnării, de a le admite și de a le acorda dreptul de ședere și orice alte drepturi similare celor acordate unei persoane care beneficiază de protecție internațională.

La etapa actuală al anului 2017 nu putem ignora acele consecințe în plan migraționist, politic, economic și demografic care pot surveni în Catalonia, o comunitate autonomă a Spaniei, situată în extremitatea de nord-est a Peninsulei Iberice. Acesta este desemnat ca o “naționalitate” care s-a dezvoltat peste ani prin Statutul de Autonomie. Capitala și cel mai mare oraș este Barcelona, al doilea cel mai populat municipiu din Spania. Mii de oameni au ieșit, pe 3 octombrie al anului current (2017), pe străzi în Barcelona, într-un protest de amploare împotriva Guvernului de la Madrid și pentru susținerea independenței Cataloniei, în urma referendumului de duminică. Principalul motiv al protestului se referă la agresiunea poliției spaniole în ziua Referendumului, când sute de votanți au fost răniți în ciocnirile cu forțele de ordine, transmite La Vanguardia. Unul dintre proteste se desfășura în fața sediului Partidului Popular din (PPE) din Barcelona.

Pe data de 3 octombrie al anului current a fost petrecută o zi de grevă în Catalonia, în semn de protest față de violențele poliției, de la referendumul de duminică – 1 octombrie. Mii de oameni s-au strâns în Piața Catalunya din Barcelona la o zi după violențele de la secții și după anunțarea rezultatului referendumului, considerat ilegal de guvernul de la Madrid.

Autoritățile de la Barcelona au anunțat că au votat 2,26 de milioane de oameni din cei 5,34 de milioane de alegători, iar 90% din voturi au fost pentru secesiune. În schimb,

premierul spaniol, Mariano Rajoy, a calificat ceea ce s-a întâmplat în Catalonia drept un atac la statul de drept: „Nu a existat un referendum de autodeterminare în Catalonia. Azi, toți spaniolii au putut să constate că statul de drept își menține tăria și valabilitatea. Va răspunde celor care îl provoacă”.

În Barcelona, mulțimea care i-a urmărit discursul pe un ecran a reacționat vehement când Rajoy a spus că cei mai mulți catalani nu au dorit să participe la referendum.

Ulterior, autoritățile catalane le-au cerut să părăsească regiunea miilor de poliști trimiși de la Madrid ca să oprească referendumul. De la Bruxelles însă, Comisia Europeană nu a venit cu mesajul la care se așteptau secesioniștii: Conform Constituției Spaniei, votul din 2 octombrie din Catalonia nu a fost legal. Pentru Comisia Europeană, așa cum președintele Juncker a spus în repetate rânduri, aceasta este o problemă internă a Spaniei. Comisia crede că acestea sunt vremuri pentru unitate și stabilitate, nu pentru divizare și fragmentare. În plus, ministrul spaniol al Justiției a avertizat că Madridul s-ar putea folosi de puterile sale pentru a suspenda autonomia catalană, dacă parlamentul regiunii va declara independența regiunii. Ceea ce va urma în continuare și cu ce consecințe se va solda acest conflict este o chestiune de timp care va fi urmărită în direct de către toată Europa și care, posibil, va fi un exemplu pentru acele regiuni ale Europei care au o situație asemănătoare.

Fenomenul migrației în Moldova. Odată cu obținerea statutului de stat independent, Republica Moldova se confruntă cu una din cele mai arzătoare probleme atât de ordin intern, cât și de ordin extern – migrația. De la începutul anilor ‘90

ai secolului trecut și până în prezent Republica Moldova este bulversat de declanșarea acestui fenomen, cât și de consecințele pe care le generează, fenomen condiționat în mare parte de situația socio-economică și politică a țării. Pe de o parte, conform datelor statistice oficiale înregistrate, circa 370.000 de emigranți (cifra neoficială constatând circa 800.000 de cetățeni) au plecat în străinătate numai cu scopul angajării în câmpul muncii, harta geografică de stabilire a lor fiind foarte vastă: spațiul post-sovietic, România, Turcia, Grecia, Italia, Portugalia, Canada, SUA, Australia.

La începutul anilor '90 fluxul migrațional din Republica Moldova a fost îndreptat preponderent spre Israel, pe când începând cu anul 2000 migrația în Rusia și Ucraina cunoaște o intensitate sporită. În acest context vom aduce spre comparație numai două cifre statistice potrivit parametrului de ani: dacă în anul 2000 în Rusia și Ucraina au emigrat aproximativ 50 la sută, atunci în 2003 cifra datează aproximativ 70 la sută. Aceste fenomene se explică atât prin ponderea grupurilor etnice ruse și ucrainene în Moldova, cât și de un nivel mai înalt de trai, cel din urmă constituind și un motiv de emigrare a moldovenilor în urbele mari ale Rusiei și Ucrainei cu scop de a câștiga bani. Numărul sporit de emigranți în aceste două țări se mai explică și prin posibilitățile mai "ieftine" de emigrare ale moldovenilor, lipsa unui mecanism al migrației bine pus la punct în țările de destinație.

Actualmente migrația de muncă cunoaște un spațiu geografic mult mai larg: Italia, Portugalia, Spania, România, Cipru, Turcia, Grecia, care este însoțit de mai multe riscuri cu referință la migrația ilegală. Dar aceasta nu este o piedică pentru

moldoveni în căutarea surselor de existență, în căutarea unei vieți decente. Este necesar, de luat în calcul că majoritatea oamenilor preferă să plece în străinătate pentru un câștig mai bun și nici într-un caz pentru stabilire permanentă. Sondajele de opinie confirmă faptul sus menționat prin intenția a numai 10% de a se stabili definitiv în țara în care migrează, iar 35% dintre migranți nu exclud varianta de a se stabili în țara de emigrare. Migrația ilegală în Republica Moldova cunoaște două forme esențiale:

- emigrarea definitivă din țările CSI, băștinașii țărilor Asiei de Sud-Est, ai Orientul Mijlociu și Apropiat, Africii. Această categorie de migranți este constituită din cetățeni străini, precum și din persoane fără cetățenie în căutare de refugiu. Deseori, sunt persoane care s-au aflat în Moldova pentru o anumită perioadă și nu pot sau nu vor să se întoarcă acasă, spre exemplu studenții care au finalizat studiile;

- migrarea ilegală de tranzit care încearcă de a folosi Moldova în calitate de pistă pentru a trece hotarele Europei de Vest.

Pe teritoriul Republicii Moldova trece una din rutele neoficiale ale migrației ilegale de tranzit în Europa de Vest: țările Asiei de Sud-Vest – CSI (Rusia, Ucraina, Moldova) – România – Ungaria și mai departe Europa de Vest. Migranții parcurg aceste trasee pe calea aerului sau terestră prin Republica Moldova. Strategiile de pătrundere în Republica Moldova sunt foarte diverse, atât legale: prin invitații, admitere în instituțiile de învățământ din Republica Moldova, căsătorii fictive cu fete și femei localnice, diverse stagieri, crearea de întreprinderi, participarea la diferite simpozioane și conferințe; cât și ilegale: firme fantomă de o singură zi implicate în mecanismul de obținere a invita-

țiilor, factorul uman: implicarea, cu mare regret, a cetățenilor băștinași în "convoiul" de "marfă vie", fapt sesizat de organele de drept din Republica Moldova.

Concluzii și propuneri. Migrația este un fenomen care a apărut o dată cu primele mișcări teritoriale ale omenirii și care va continua atât timp cât va exista omenirea. O migrație zero este un deziderat imposibil. De asemenea, intenția de a controla 100% migrația iregulară nu are un fundament realist, singura opțiune viabilă fiind menținerea sub control a acestui fenomen. Este de așteptat ca în următorii ani, în special pe fondul accentuării crizelor politice și sociale din Orientul Mijlociu, din Africa sau din Asia, presiunea asupra frontierelor europene să crească. De asemenea, conform ultimelor statistici, economia europeană pare să fi intrat din nou pe un ritm ascendent, ceea ce va reprezenta un pull-factor pentru migrații aflați în căutarea unei vieți mai bune.

Trebuie de avut însă în vedere faptul că nu doar simplii migranți vor încerca să profite de porozitatea actuală a frontierelor europene. Conflictul din Irak și Siria și expansiunea Statului Islamic reprezintă o amenințare reală pentru securitatea internă a Europei. Există informații privind posibilitatea ca luptători din această organizație teroristă să profite de fluxul masiv de migranți care încearcă să treacă frontierele Europei și să se amestece printre aceștia, pretinzând că sunt simpli migranți. Cum screening-ul la frontierele externe, în special la frontiera maritimă turco-elenă, este inexistent, scenariul ca aceștia să ajungă în mai puțin de 24 de ore în orice capitală europeană este foarte plauzibil.

Politicile în domeniul migrației adoptate de forurile legislative

europene în mai-iunie 2015 au încercat să răspundă presiunilor migraționiste la care se vede supusă Europa în ultima perioadă, însă, din păcate, ele reprezintă doar cadrul legislativ și teoretic necesar pentru controlarea migrației iregulare, fără a se adopta însă și măsurile concrete. Cele mai multe dintre aceste politici se înscriu pe linia politica corectă, fără a propune însă o cale clară de urmat, cu rezultate concrete și scenarii realiste. De asemenea, deși principiul solidarității reprezintă în teorie însuși fundamentul Uniunii Europene, în practică Statele Membre nu se arată dornice să împartă povara fluxului migraționist, astfel că măsura privind relocarea migranților a fost primită cu reticență de cele mai multe dintre state.

În ceea ce privește măsurile din prima linie (triplarea bugetului FRONTEX pentru creșterea prezenței în zonă, activități de patrulare în Marea Mediterană mult mai aproape de coastele Libiei), deși acestea au și un scop umanitar (prevenirea pierderii de vieți omenești), dintr-un punct de vedere mult mai pragmatic, ele nu reprezintă altceva decât „*factorul de tragere*” pentru migrații aflați în Libia, Egipt, Tunisia sau Turcia, care au siguranța că vor fi salvați de către echipamentele europene într-un timp foarte scurt.

În continuare, procesul lung și greoi de soluționare a cererilor de azil (uneori de câțiva ani), lacunele existente între diferitele sisteme naționale, dau posibilitatea migranților de a rămâne o perioadă îndelungată de timp pe teritoriul Uniunii Europene și fac politicile de returnare inefficiente. Pentru a preveni și controla fluxurile masive de migranți iregulari la frontierele externe UE, o serie de măsuri ar trebui adoptate, atât la nivel eu-

ropean, cât și la nivel național de către statele membre:

- Informarea concretă, chiar dacă nu este „politică corectă”, a factorilor de decizie europeni și naționali asupra situației migrației iregulare, precum și elaborarea unor scenarii de către instituțiile abilitate asupra evoluțiilor viitoare a fluxurilor migraționiste la frontierele europene, în vederea adoptării măsurilor concrete ce se impun.

- Conștientizarea factorilor de decizie asupra pericolului reprezentat de porozitatea excesivă a frontierelor europene, mai ales în condițiile conflictului din Siria și Irak și necesitatea efectuării unui screening al migranților înainte de intrarea pe teritoriul european, chiar prin cointeresarea serviciilor cu atribuții în domeniul siguranței naționale și antiterorismului.

- Mai mare solidaritate din partea statelor membre față de presiunile migraționiste la care sunt supuse țările mediteraneene, în special Grecia și Italia, și în ceea ce privește relocarea migranților la nivelul Uniunii Europene.

- Consolidarea cooperării cu țările de origine și de tranzit, în special cu Turcia, ca principal nod al migrației către Europa.

- Adoptarea unor măsuri privind posibilitatea creării unor oficii de azil ale Uniunii Europene în țările de origine și de tranzit, în vederea depunerii și soluționării cererilor de azil înainte ca migranții să ajungă la frontierele Europei.

- Armonizarea legislațiilor europene în vederea pedepsirii aspre a faptelor de trafic de migranți și trafic de persoane, pentru descurajarea rețelelor de facilitatori. De asemenea, o mai bună colaborare între structurile specializate europene (în special EUROPOL) și cele din țările de origine și de tranzit în vederea schimbului de informații

ar conduce la rezultate concrete în anihilarea acestor rețele.

- Creșterea efectivității returnărilor, în vederea îndepărtării de pe teritoriul european a persoanelor care nu mai au drept de ședere sau a căror cerere de azil a fost respinsă.

În ciuda conflictelor politice și militare existente, majoritatea migranților care solicită azil la nivelul Uniunii Europene sunt migranți economici, astfel că sprijinirea dezvoltării economice a țărilor sărace din care aceștia provin reprezintă o soluție viabilă și durabilă; problema migrației ar trebui rezolvată la sursă, nu doar tratate efectele.

Bibliografie

1. Definiție a Organizației Internaționale pentru Migrație (IOM).
2. Dirk Hoerder „Cultures in contact. World migrations in the Second Millenium”, Duke University Press, SUA, 2002.
3. Conform estimărilor Eurostat.
4. Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, COM (2014) 154 final, Strasbourg, 11.03.2014.
5. Regulamentul UE nr 1052/2013 al Parlamentului European și al Consiliului de instituire a Sistemului european de supraveghere a frontierelor (EUROSUR).

Conform datelor statistice aflate la dispoziția UNHCR. www.unhcr.org (vizitat la 26.10.2017).

Rezoluția Parlamentului European din 29 aprilie 2015 referitoare la cele mai recente tragedii din Mediterana și politicile UE în materie de migrație și azil (2015/2660(RSP)).

Propunerea Comisiei Europene la Întâlnirea Consiliului pentru Afaceri Interne și Externe, Luxembourg, 20 aprilie 2015.

Reuniunea extraordinară a Consiliului European, Bruxelles, 23 aprilie 2015.

Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comi-

tetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, Bruxelles, 13.05.2015, COM (2015) 240 final.

6. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, Bruxelles, 27.05.2015, COM (2015) 285 final.

7. Recomandarea Comisiei din 08.06.2015 privind un mecanism european de relocare, Bruxelles, C (2015) 3560 final.

INFORMAȚIA DESPRE AUTORI:

Alexandru CICALA,
doctorand, Academia de Poliție
„Ștefan cel Mare”
email: alexandru_cicala@mail.ru
tel. 078307773

Igor SOROCEANU,
student al Academiei „Ștefan
cel Mare” a MAI al RM,
email: soroceanu94igor@gmail.
com,
tel. 068578205.

INFORMATION ABOUT AUTHORS:

Alexandru CICALA,
PhD student,
Police Academy „Ștefan cel
Mare”
email: alexandru_cicala@mail.ru
tel. 078307773

Igor SOROCEANU,
étudiant en Académie „Ștefan
cel Mare”, du Ministère de
l'Intérieur
de la République Moldova,
email: soroceanu94igor@gmail.
com,
tel. 068578205

CZU 342.9:339.543

RĂSPUNDEREA PATRIMONIALĂ A AUTORITĂȚILOR VAMALE

Sergiu BODLEV,

lector universitar la Universitatea de Stat Bogdan Petriceicu Hajdeu din Cahul

REZUMAT

În cadrul oricărei activități sociale sunt posibile încălcări și abuzuri. Nu face excepție în acest sens nici autoritatea vamală și nici persoanele ce activează în cadrul serviciului vamal. Prin acte sau acțiuni, acestea pot leza drepturi ale persoanelor fizice sau juridice. Astfel, răspunderea patrimonială a autorității vamale reprezintă a treia formă de răspundere specifică dreptului administrative, deoarece activitatea autorităților vamale, ca orice activitate umană, poate produce prejudicii particularilor. Deci, persoana vătămată într-un drept al său de către autoritatea vamală, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.

Cuvinte-cheie: Act administrativ; răspundere administrativă; răspundere patrimonială; autoritate vamală; contencios administrativ; etc.

THE PATRIMONIAL RESPONSIBILITY OF THE CUSTOMS AUTHORITIES

Sergiu BODLEV,

lecturer at B.P.Hajdeu State University in Cahul

SUMMARY

Violations and abuses may be possible in any social activity. The customs authority or persons working in the customs service make no exception. By acts or actions, they may infringe the rights of individuals or legal persons. Thus, the patrimonial liability of the customs authority is the third form of liability specific to the administrative law because the activity of the customs authorities, like any human activity, can cause prejudice to individuals. Therefore, the person injured in a right by the customs authority, by an administrative act or through the failure to resolve the request within the legal term, is entitled to obtain the recognition of the claimed right, the annulment of the act and the repair of the damage.

Keywords: Administrative act; administrative liability; patrimonial liability; customs authority; administrativ litigation; etc.

Introducere. Orice persoană care se consideră vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, se poate adresa instanței de contencios administrativ competente, pentru anularea actului, recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim și repararea pagubei ce i-a fost cauzată. Obiectul prezentei

cercetări îl formează răspunderea patrimonială a autorității vamale pentru repararea pagubelor cauzate particularilor printr-un act ilegal sau prin refuzul nejustificat al autorității vamale de a rezolva o cerere privitoare la un drept recunoscut de lege sau la un interes legitim.

Scopul studiului constă în analiza și cercetarea multiaspectuală a răspunderii patrimoniale a autorităților vamale prin prisma

prevederilor Constituției, Codului Vamal al RM, Legii contenciosului administrativ și a altor acte legislative și normative în vigoare.

Actualitatea temei. Cercetarea dată apare destul de actuală și importantă dat fiind faptul că identifică ansamblul mijloacelor juridice utilizate de orice persoană interesată pentru restabilirea ordinii de drept, încălcată prin acte juridice și/sau fapte materiale ale autorității vamale.

Metode aplicate și materialele utilizate. Metodele aplicate în acest studiu sunt: analiza, sinteza, comparația, investigația științifică. Materialele folosite au fost preluate din: legislația în vigoare a Republicii Moldova; literatura de specialitate atât națională, cât și de peste hotarele țării.

Rezultate obținute și discuții. Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care fiecare cetățean beneficiază de drepturile și libertățile consacrate prin Constituția Republicii Moldova și prin alte legi, fiind tratați fără încălcarea drepturilor sale de către autoritățile publice, și din acest context, apărarea drepturilor sale rezultate din răspunderea patrimonială a autorității vamale este destul de importantă și actuală.

Cercetare. Răspunderea juridică este acea formă a răspunderii sociale constând în complexul drepturilor și obligațiilor conexe care, potrivit legii, se nasc ca urmare a producerii unor fapte ilicite și care constituie cadrul în care se aplică și se execută sancțiunile juridice menite să asigure restabilirea ordinii de drept. Răspunderea juridică administrativă, în urma încălcării normelor de drept administrativ, poate fi: administrativ-disciplinară, administrativ-contravențională și administrativ-patrimonială.

Majoritatea autorilor autohtoni și cei din afara granițelor Republicii Moldova, menționează că în funcție de fapta comisă și de consecințele sale, identificăm trei mari forme de răspundere specifice dreptului administrativ:

a) Săvârșirea ilicitului administrativ propriu-zis, care poartă denumirea de abatere disciplinară, determină intervenția primei forme de răspundere din dreptul administrativ și anume, răspunderea disciplinară.

b) Cea de-a doua formă de ilicit administrativ poartă denumirea de contravenție și determină intervenția celei de-a doua forme de răspundere specifică dreptului administrativ și anume, răspunderea contravențională.

c) Ultima formă de ilicit este ilicitul cauzator de prejudicii materiale sau morale a cărui săvârșire atrage și ultima formă de răspundere aparținând ramurii dreptului administrativ și anume, răspunderea administrativ patrimonială.

Astfel, ca o componentă a răspunderii juridice, răspunderea administrativă cuprinde următoarele forme:

1) răspunderea administrativ-disciplinară;

2) răspunderea administrativ-contravențională;

3) răspunderea administrativ-patrimonială; [8, p. 35]

În doctrina juridică, după Iorgovan Antonie, răspunderea administrativ – patrimonială este definită ca reprezentând acea formă a răspunderii juridice care constă în obligarea statului sau, după caz, a unităților administrativ-teritoriale la repararea pagubelor cauzate particularilor printr-un act administrativ ilegal sau prin refuzul nejustificat al administrației publice

de a rezolva o cerere privitoare la un drept recunoscut de lege sau la un interes legitim.[5]

Legea supremă, Constituția Republicii Moldova, în materia cercetată, la art. 53, alin (1), prevede expres „Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal al unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.”[3, art. 53]

În materia contenciosului administrativ, legea organică care reglementează condițiile și limitele exercitării dreptului persoanei vătămate de o autoritate publică de a obține recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului și repararea pagubei este Legea contenciosului administrativ care consacră la art. 2, alin. (2) că „Orice persoană care se consideră vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal al unei cereri, se poate adresa instanței de contencios administrativ competente, pentru anularea actului, recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim și repararea pagubei ce i-a fost cauzată.” [6, art.2]

Articolul 319 din Codul Vamal al RM prevede că „Organul vamal răspunde pentru prejudiciile cauzate persoanelor și patrimoniului lor prin decizii și acțiuni ilegale sau prin inacțiune, precum și pentru prejudiciile cauzate de colaboratorii vamali și alți angajați ai organului vamal în exercițiul funcțiunii prin decizii și acțiuni ilegale, prin inacțiune. Prejudiciile sunt reparate în conformitate cu

prevederile legislației. Prejudiciile cauzate prin acțiuni legale nu sunt reparabile.” [2, art. 319]

Este de menționat că în Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, nr. 158-XVI din 04.07.2008 această formă de răspundere materială nu este expres prevăzută, în legislația în vigoare este prevăzută răspunderea patrimonială solidară a funcționarului public cu autoritatea publică. Răspunderea patrimonială survine în cazurile când funcționarul public, în exercitarea atribuțiilor ce-i revin, produce daune particularilor (persoanelor fizice sau juridice), atât în cazul exercitării legale a funcției publice, cât și al îndeplinirii defectuoase a obligațiilor de serviciu sau al neîndeplinirii lor. [7, p. 45]

În literatura de specialitate, Verdinaș V., a identificat următoarele manifestări ale răspunderii administrativ-patrimoniale:

1. Manifestări de răspundere obiectivă: răspunderea patrimonială exclusivă a statului pentru prejudiciile cauzate prin erori judiciare și răspunderea patrimonială exclusivă a autorităților administrației publice pentru limitele serviciului public;

2. Manifestări de răspundere subiectivă, întemeiate pe culpă: răspunderea patrimonială solidară a autorităților publice și a funcționarului pentru pagubele materiale sau morale cauzate prin acte administrative tipice sau asimilate, inclusiv prin contracte administrative. [10, p. 320]

Condițiile în care autoritatea vamală răspunde patrimonial pentru daunele cauzate prin actele sale ilegale, sunt cele rezultate din prevederile legii contenciosului administrativ, Codului vamal al RM și anume:

a) actul administrativ cauzator al daunei să fie ilegal;

b) existența unei pagube determinate de actul administrativ ilegal;

c) raportul de cauzalitate dintre actul ilegal și paguba;

d) ineficiența funcționare a autorității vamale și, prin urmare, culpa acesteia.

În ceea ce privește răspunderea autorității vamale pentru consecințele dăunătoare ale unor fapte ilicite, trebuie subliniat că, în dreptul nostru, această răspundere revine în final funcționarului vinovat de săvârșirea respectivei fapte ilicite. În acest sens, autoritatea vamală - obligată față de persoana vătămată - se îndreaptă cu acțiune în regres, în limita și în condițiile stabilite de lege, împotriva funcționarului vamal care a săvârșit fapta ilicită. [11]

Deci, putem identifica mai multe elemente ale regimului juridic al răspunderii administrativ-patrimoniale a autorității vamale pentru prejudicii produse prin acte ilegale.

1. Se recunoaște posibilitatea acoperirii atât a prejudiciilor materiale, cât și a prejudiciilor morale (cele neevaluabile în bani).

2. Răspunderea este atrasă de actele administrative ilegale, care pot fi în egală măsură atât acte administrative unilaterale (tipice sau asimilate), cât și contracte administrative. Numai caracterul ilegal al actului naște această formă de răspundere, pentru că actele legale ale autorității vamale chiar dacă produc prejudicii, însă sunt întemeiate și respectă condițiile de fond și de formă, nu nasc dreptul la reparații.

3. Acțiunea în despăgubire poate fi formulată nu numai împotriva autorității vamale, ci și împotriva funcționarului vamal care

se face vinovat și care a contribuit la elaborarea actului sau a refuzat acest lucru. În cazul în care acțiunea se admite, legea instituie principiul solidarității dintre autoritatea vamală și funcționarul vamal în suportarea despăgubirilor. Funcționarul vamal poate chema în garanție pe superiorul său ierarhic de la care a primit ordin scris să elaboreze sau nu actul vătămător.

4. Acțiunea în despăgubire poate fi formulată odată cu acțiunea introductivă, de instanță, sau ulterior acesteia, în situația în care reclamantul nu a cunoscut la momentul introducerii acțiunii valoarea prejudiciului. Precizăm că nu pot fi formulate direct acțiuni în despăgubire, introducerea unor astfel de cereri fiind condiționată de cererea privind anularea în tot sau în parte a actului sau a obligației la emiterea unui act administrativ.

5. Soluționarea cererilor intră în competența instanțelor de judecată în ordine de contencios administrativ.

Astfel, temeiul constituțional al contestării actelor autorităților publice și al răspunderii acestor autorități pentru vătămarile aduse prin nesocotirea sau încălcarea drepturilor și libertăților legitime ale persoanei rezultă și din art. 52 din Constituție, dar este prevăzut expres în art. 53 intitulat Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică. Acest drept este garantat prin instituirea unui control asupra actelor administrative, dar și a răspunderii patrimoniale a statului pentru vătămarile aduse persoanelor prin fapte ilegale sau erori ale funcționarilor vamali. Dreptul menționat este o garanție constituțională de asigurare a celorlalte drepturi și libertăți constituționale, un suport juridic pentru exerci-

tarea diverselor forme de control asupra activității autorităților publice.[9, p. 211-212]

Protecția drepturilor și libertăților omului împotriva activității ilegale a autorității vamale își are suportul și în actele internaționale referitoare la drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Astfel, Declarația Universală a Drepturilor Omului, în art. 8, stabilește: „Orice persoană are dreptul să se adreseze în mod efectiv instanțelor judiciare competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce îi sunt recunoscute prin Constituție și lege“. În dezvoltarea prevederilor menționate, Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, în art. 2 alin. 3. lit. a), stipulează: „Statele se angajează să garanteze că orice persoană ale cărei drepturi sau libertăți recunoscute de prezentul Pact au fost violate va dispune de o cale de recurs efectivă, chiar atunci când încălcarea a fost comisă de persoane acționând în exercițiul funcțiilor lor oficiale“. Un alt act internațional chemat să asigure drepturile și libertățile fundamentale este Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care prevede posibilitatea contestării actelor administrative ilegale în contenciosul administrativ.

Pretențiile care pot fi formulate sunt stabilite expres în textul constituțional. Ele constau în: recunoașterea dreptului pretins; anularea actului; repararea pagubei. Ordinea înscrierii și prezentării pretențiilor este firească, deoarece nu se poate obține reparația pagubei fără recunoașterea dreptului și anularea actului care l-a vătămat. În realizarea pretențiilor sale, petiționarul nu trebuie să probeze vinovăția persoanei (autori-

tății vamale) care a emis actul sau nu a soluționat cererea. În aceste cazuri, sarcina probării îi revine autorității vamale care a emis actul administrativ. Petiționarul va trebui să-și justifice dreptul și să demonstreze că actul emis de către autoritatea publică i-a produs o vătămare.

Cu referire la repararea pagubei, legislatorul constituant a avut în vedere atât prejudiciul material, cât și prejudiciul moral. Prejudiciu material se consideră cheltuielile pe care persoana lezată într-un drept al ei le-a suportat sau urmează să le suporte la restabilirea dreptului încălcat, pierderea sau deteriorarea bunurilor sale (prejudiciu efectiv), precum și beneficiul neobținut prin încălcarea dreptului (venitul ratat). Prejudiciul moral este perceput ca o suferință morală sau fizică, cauzată de acțiuni care atentează la drepturile nepatrimoniale personale sau la bunurile nemateriale ale cetățeanului. Cu alte cuvinte, petiționarul va trebui să probeze legătura cauzală dintre actul autorității vamale și pagubă.

Procedura aplicabilă în recunoașterea dreptului, anularea actului și repararea pagubei este cea a contenciosului administrativ, art. 53 alin. (1) și art. 72 alin. (3) lit. e) din Constituție determinând legea menită să reglementeze această importantă instituție de drept. În general, prin procedura de contencios, în sensul art. 53 din Constituție, se înțelege posibilitatea contestării (atacării) pe cale administrativă și în instanța de judecată a actelor administrative prin care se produce vătămarea unui drept.

Prin urmare, conflictul generat de acte administrative poate fi soluționat pe mai multe căi. Astfel, legislația prevede posibilitatea soluționării conflictelor prin recurs

gratios sau ierarhic adresat organului emitent sau ierarhic, adică pe cale administrativă, precum și pe calea judiciară, în instanțele de contencios administrativ sau prin proceduri speciale, pe calea contenciosului constituțional în Curtea Constituțională. [9, p. 211-212]

Cu titlu comparativ, în materia normelor legale ce reglementează instituția răspunderii patrimoniale vrem să cităm cercetătorul național, Botomei Vasile, care în Teza de doctor în drept, Răspunderea administrativă: aspecte practico-științifice în plan comparat – Republica Moldova și România, tratează problema răspunderii patrimoniale sub aspecte comparate, ce menționează că în esență, instituția contenciosului administrativ este mijlocul procedural de atragere a răspunderii administrativ-patrimoniale, a unei autorități vamale ca persoană juridică și a funcționarului vinovat de greșeala administrativă, împotriva căreia persoana prejudiciată se poate îndrepta în acțiune în solidar cu autoritatea vamală. În acest sens, în timp ce în România se constată o adaptare a legii contenciosului administrativ la cerințele societății moderne, prin asigurarea de mijloace eficiente de răspundere administrativ-contravențională și administrativ-patrimonială, în R.M. se constată existența unei legi cu lacune în privința asigurării procedurii necesare de atragere a răspunderii administrativ-contravențională și administrativ-patrimonială a autorității publice și a funcționarului vinovat. Este de remarcat totuși, voința statului moldovean de a adopta cât de cât o lege a contenciosului administrativ, care este la jumătatea dintre eficiența și ineficiența în raporturile juridice dintre societatea ci-

vilă, reprezentată prin cetățean și persoana juridică particulară, pe de o parte și, respectiv autoritatea vamală vinovată de culpa administrativă în solidar cu funcționarul public.[1, p. 138-139]

Concluzii. Ca urmare a studiului efectuat, putem conchide că răspunderea patrimonială a autorității vamale reprezintă a treia formă de răspundere specifică dreptului administrativ, deoarece activitatea autorităților vamale, ca orice activitate umană, poate produce prejudicii particularilor. Indiferent ce teze au fost îmbrățișate de doctrina de drept administrativ de-a lungul timpului, în prezent actuala Constituție a Republicii Moldova recunoaște dreptul fundamental al cetățeanului de a fi despăgubit pentru prejudiciile produse prin actele administrative ale autorității vamale.

Deși uneori se confundă, răspunderea materială urmează a fi deosebită de răspunderea patrimonială (civilă), care are ca temei cauzarea de către autoritatea publică (vamală), în procesul neexecutării corespunzătoare a atribuțiilor, inclusiv de funcționarul acesteia, a unui prejudiciu cetățeanului sau altui terț. Astfel, conform prevederilor art. 53 din Constituția Republicii Moldova „persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal al unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei”. [3, art. 53] Adică ca subiect al răspunderii apare autoritatea vamală, inclusiv, funcționarul public vinovat de fapta ilegală și această formă de răspundere se manifestă în repararea prejudiciului, inclusiv a prejudiciului moral - în cazurile prevăzute de legislația civilă.

Bibliografie:

1. Botomei Vasile, Răspunderea administrativă: aspecte practico-științifice în plan comparat – Republica Moldova și România, Teză de doctor în drept, Chișinău, 2013.
2. Codul vamal al Republicii Moldova, nr.1149-XIV din 20.07.2000. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.160-162 din 23.12.2000.
3. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.08.1994, Monitorul oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994.
4. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.08.1994, Monitorul oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994.
5. Iorgovan Antonie, Tratat de drept administrativ, editura All Beck, vol. I și II, editia 4, Bucuresti, 2002.
6. Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10.02.2000, Monitorul Oficial al RM nr. 57-58 din 18.08.2000.
7. Mocanu Victor, Munteanu Valeriu, Drept administrativ. Note de curs, Universitatea de Studii Europene din Moldova, Chișinău, 2013.
8. Mocanu Victor, Pascalu Inna, Răspunderea administrativă. Note de curs, Universitatea de Studii Europene din Moldova, Chișinău, 2013.
9. Negru Boris, Osmochescu Nicolae, Smochină Andrei, Gurin Corneliu, Creangă Ion și alții, Comentariul la Constituția Republicii Moldova, Ed. Arc, Chișinău, 2012.
10. Vedinaș V., Drept administrativ. Ediția a VII –a revăzută și actualizată. București: Universul Juridic, 2012.
11. Răspunderea în dreptul administrativ. http://www.scritub.com/administratie/RASPUNDE_REA-IN-DREPTUL-ADMINIS75832.php

INFORMAȚIE DESPRE AUTOR:

Sergiu BODLEV,
lector universitar la Universitatea
de Stat
Bogdan Petriceicu Hajdeu
din Cahul
e-mail: sergiubodlev@yahoo.com
tel: 079407593

INFORMATION ABOUT THE

AUTHOR:

Sergiu BODLEV,
lecturer at the State University
Bogdan Petriceicu Hajdeu
from Cahul
e-mail: sergiubodlev@yahoo.com
tel: 079407593 079407593

УДК 342

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ СОЗДАНИЯ КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВОГО МЕХАНИЗМА ЗАЩИТЫ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНЕГО ПОТЕРПЕВШЕГО ОТ ПРЕСТУПНЫХ ПОСЯГАТЕЛЬСТВ НА ДАЛЬНЕМ ВОСТОКЕ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Евгений КИМ,

доктор юридических наук, профессор

Евгений КИСЕЛЁВ,

кандидат юридических наук, доцент

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены вопросы создания и функционирования конституционно-правового механизма защиты несовершеннолетних потерпевших на дальнем востоке Российской Федерации. Подробно проанализирована деятельность государственных правоохранительных органов в Хабаровском крае. Авторами детально рассматривается структура органов, обеспечивающих права и законные интересы пострадавших от преступлений несовершеннолетних. Особое внимание уделено деятельности Уполномоченного по правам ребёнка в Хабаровском крае. Освещены отдельные аспекты межведомственного взаимодействия различных государственных органов и органов местного самоуправления с правоохранительными органами в части обеспечения прав несовершеннолетних потерпевших от преступных посягательств.

Ключевые слова: конституционно-правовой механизм защиты, уполномоченный по правам ребёнка, потерпевший, несовершеннолетний, Следственный комитет Российской Федерации, региональный мониторинговый центр по оказанию помощи пропавшим и пострадавшим несовершеннолетним, защита прав.

SOME ASPECTS OF THE CONSTITUTIONAL LEGAL MECHANISM OF PROTECTION OF THE MINOR VICTIM FROM CRIMINAL ENCROACHMENTS IN THE FAR EAST OF THE RUSSIAN FEDERATION

SUMMARY

In the article the questions of creation and functioning of the constitutional legal mechanism of protection of minors of the victims in the far East of the Russian Federation. Analyzed in detail the activities of state police in the Khabarovsk region. The authors considered the structure of the bodies ensuring the rights and legitimate interests of victims of juvenile crime. Special attention is paid to the activity of the Commissioner for children's rights in the Khabarovsk territory. Illuminated certain aspects of interagency cooperation of various state bodies and bodies of local self-government with law enforcement to ensure the rights of juvenile victims of criminal assault.

Keywords: constitutional mechanism of protection; Commissioner for the rights of a child; victim; minor; Investigation Committee of the Russian Federation; regional monitoring center for helping missing and injured minors; protection of rights.

REZUMAT

În articol se analizează crearea și funcționarea mecanismului constituțional și juridic pentru protecția victimelor minore din estul Federației Ruse. Activitățile organelor de drept din regiunea Habarovsk sunt analizate în detaliu. Autorii analizează în detaliu structura organismelor care asigură drepturile și interesele legitime ale minorilor afectați de infracțiuni. O atenție deosebită este acordată activităților comisarului pentru drepturile copilului din teritoriul Habarovsk. Sunt evidențiate unele aspecte ale interacțiunii interdepartamentale a diferitelor organe de stat și a organismelor de autogovernare locală cu organele de drept în ceea ce privește asigurarea drepturilor minorilor victimelor infracțiunilor criminale.

Cuvinte-cheie: mecanismul de protecție constituțională și juridică, comisarul pentru drepturile copilului, victima, minorul, comisia de investigații a Federației Ruse, centrul regional de monitorizare a asistenței minorului dispărut și rănit, protecția drepturilor.

Постановка проблемы. Эффективная защита прав и свобод лиц, пострадавших от преступных посягательств, возможна только при наличии

действенного конституционно-правового механизма защиты потерпевшего от преступных посягательств. Конституция Российской Федерации, провозгла-

шая права и свободы человека высшей ценностью, возлагает на государство обязанности признавать, соблюдать и защищать права человека (ст. 2 Основного

закона). Реализация этих обязанностей исполняется специально создаваемой системой законодательной, исполнительной и судебной власти государства. При этом приоритетной задачей общества является защита самых слабых и незащищенных особенно несовершеннолетних.

Актуальность темы исследования. Следственным комитетом Российской Федерации в последние годы предпринимается немало усилий для воплощения в жизнь конституционных предписаний, направленных на защиту прав несовершеннолетних. Учитывая важность проблемы защиты прав несовершеннолетних, в том числе от насильственных посягательств, председателем Следственного комитета Российской Федерации А.И. Бастрыкиным было инициировано внесение изменений в УПК России, согласно которым с 01 января 2012 г. предварительное следствие по тяжким и особо тяжким преступлениям, совершенным несовершеннолетними и в отношении несовершеннолетних, осуществляется следователями следственных органов Следственного комитета Российской Федерации [1]. Криминологическая картина преступлений, совершаемых в отношении несовершеннолетних и несовершеннолетними, продолжает вызывать в обществе большую озабоченность. В частности, происходит омоложение контингента потерпевших от преступлений, в т.ч. сексуального характера. И это несмотря на внесение в УК РФ летом 2012 года изменений, признавших таких потерпевших лицами, находящимися в беспомощном состоянии, а, следовательно, – потерпевшими по статьям о насильственных половых преступлениях (ст. 131-132 УК РФ).

Состояние исследования. Показатели преступлений, со-

вершенных в отношении несовершеннолетних в Хабаровском крае в 2013-2016 гг., несмотря на их уменьшение в среднем на 5-6% продолжают вызывать беспокойство в обществе. Тревожной выглядит статистика по группе в возрасте от 5 до 10 лет, в отношении которой в подавляющем большинстве случаев совершаются преступления против половой неприкосновенности [2]. Обеспечение соблюдения и восстановления нарушенных прав несовершеннолетних жертв преступлений одно из важнейших направлений деятельности уполномоченных по правам ребёнка на федеральном и региональном уровнях. В системе правового воздействия в отношении несовершеннолетних важное место отводится Федеральному закону от 24 июня 1999 г. № 120-ФЗ «Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних» [3]. Однако правоприменительная практика выявляет ряд законодательных проблем в вопросах предупреждения правонарушений несовершеннолетними. Данное обстоятельство обуславливает необходимость как научного, так и практического осмысления содержания и места закона, предусматривающего защиту прав несовершеннолетних от преступных посягательств.

Целью и задачей статьи является рассмотрение перспектив создания конституционно-правового механизма защиты несовершеннолетнего потерпевшего от преступных посягательств на Дальнем востоке Российской Федерации по материалам деятельности государственных органов Хабаровского края.

Изложение основного материала. По результатам мониторинга соблюдения прав несовершеннолетних, регулярно проводимого Уполномоченным по правам ребёнка в Хабаро-

ском крае на территории края, ситуации в Хабаровском крае, почти две трети жителей (68,5%) полагают, что проблема насилия и жестокости в отношении несовершеннолетних в нашем регионе критическая. При этом среди основных причин низкой эффективности защиты несовершеннолетних, по мнению специалистов и граждан, стали: свободный доступ к порнографии и сценам насилия над детьми в сети Интернет – 74,5%; отсутствие должного контроля за детьми – 58,8%; низкий уровень правового воспитания населения – 52,9%; усиление в СМИ агрессивной, циничной и неконтролируемой секс-пропаганды – 35,2%; неудовлетворительная работа правоохранительных органов – 33,3%; несовершенство законодательства – 23,5% [4]. Вызывает беспокойство то, что по опросам, проводимым среди молодёжи, практически каждый пятый проявляет вербальную готовность к совершению убийства или нанесению тяжких телесных повреждений. Три четверти опрошенных, так или иначе, могут быть отнесены к группе лиц, ориентированных на нарушение закона. При этом более половины граждан обвиняют средства массовой информации и сеть Интернет в пропаганде культуры насилия и жестокости, сексуальной распущенности, видят непосредственную связь между ростом преступности в стране и подавлением духовности и нравственности.

Принимая во внимание проведенное исследование, Следственное управление Следственного комитета Российской Федерации по Хабаровскому краю приняло участие в создании механизма защиты прав несовершеннолетних, пострадавших от насилия на территории Хабаровского края. Основой явилось создание мониторинговых

центров, пропавших и пострадавших несовершеннолетних – важного элемента механизма государственной защиты несовершеннолетних от преступных посягательств. В научной литературе под государственной защитой прав и свобод человека и гражданина понимается совокупность мер экономического, организационного, политического, социального и правового характера, используемых государством для создания условий по беспрепятственной реализации прав и свобод их обладателей и для восстановления (признания) нарушенных (оспоренных) прав и законных интересов [5]. Некоторые учёные, исходя из относительно устоявшегося в юридической науке предложенного С.С. Алексеевым определения механизма правового регулирования [6], конституционно-правовой механизм обеспечения основных прав человека определяют, как взятую в единстве систему взаимодействующих конституционно-правовых средств, при помощи которых государство осуществляет юридическое воздействие на правовые отношения между субъектами права в целях признания и соблюдения, основных прав человека. Иными словами, это вся совокупность юридических форм и средств, позволяющих не допустить нарушения основных прав человека, а в случае такового – эффективно восстановить нарушенные права [7].

Авторы статьи полностью поддерживают мнение учёных, что в целях формирования условий для реализации основных прав человека, в том числе прав несовершеннолетних, провозглашённых Конституцией Российской Федерации, необходимо создать надёжный конституционно-правовой механизм их обеспечения. По мнению учёных: «...создание такого механизма есть не

что иное, как универсальный механизм гарантий прав человека, как глобальная система средств защиты прав, которая состоит из международного и внутригосударственного и локального механизмов. Таким образом, весь механизм конституционно-правового обеспечения прав человека делят на «внутригосударственный и международный» [8]. Вызывает интерес модель конституционно-правового механизма, предложенная А.В. Стремоуховым [9]. По его мнению, в настоящее время внутригосударственный конституционно-правовой механизм обеспечения основных прав человека в России имеет сложную систему, которая в качестве подсистем включает в себя механизмы: 1) охрана основных прав; 2) квалифицированная юридическая помощь; 3) защита основных прав. Главная цель этих механизмов – охрана основных прав, а также предупреждение и профилактика нарушений прав человека, устранение препятствий (не являющихся правонарушениями), мешающих их осуществлению. А механизм юридической помощи заключается в создании юридически благоприятных условий для реализации прав, при этом цель механизма защиты прав заключается в том, чтобы восстановить уже нарушенное право, если это объективно возможно [10]. Следовательно, отличительным признаком механизмов охраны прав, юридической помощи и защиты прав является степень их связи с нарушением прав. Охрана прав есть тогда, когда нет правонарушения, защита должна наступать тогда, когда есть нарушение основных прав, а юридическая помощь может иметь место и при охране основных прав, и при их защите. Подобная точка зрения поддерживается многими юристами [11].

Действенным структурным звеном конституционно-правового механизма государственной защиты несовершеннолетних от преступных посягательств, по мнению экспертов, является институт Уполномоченного по правам ребёнка в Хабаровском крае. Правозащитная деятельность детского омбудсмана в Хабаровском крае осуществляется следующими способами: 1) каждый резонансный случай преступного посягательства в отношении ребёнка, требующий вмешательства со стороны омбудсмана, берётся под особый контроль; 2) организуется взаимодействие с оперативно-розыскными службами, органами Следственного комитета России и Прокуратурой; 3) в тех случаях, когда ребёнок уже пострадал от той или иной формы насилия, ему обеспечивается психологическая помощь, поскольку результаты исследований психологов и психиатров убедительно свидетельствуют о том, что насилие, перенесённое в детском возрасте, неизбежно ведёт к эмоциональным и поведенческим нарушениям, в том числе суицидам и суицидальному поведению. Вопросы, касающиеся защиты прав несовершеннолетних, пострадавших от насилия и проблем их социальной реабилитации, обсуждались органами Следственного комитета России в Хабаровском крае в рамках Межрегиональной научно-практической конференции, проводимой Пятым факультетом повышения квалификации Академии Следственного комитета Российской Федерации в городе Хабаровске 19 ноября 2014 г. «Преступления против семьи и несовершеннолетних. Уголовно-правовые проблемы и пути их решения». По итогам конференции были приняты рекомендации по созданию механизма защиты несо-

вершеннолетнего потерпевшего [12].

Скоординированная работа Уполномоченного по правам ребёнка в Хабаровском крае позволила открыть в июне 2013 года Региональный мониторинговый центр по оказанию помощи пропавшим и пострадавшим несовершеннолетним (далее – РМЦ) на базе Краевого центра психолого-медико-социального сопровождения в городе Хабаровске, что является огромным шагом в создании действенного конституционно-правового механизма защиты несовершеннолетнего потерпевшего. РМЦ является одним из структурных элементов механизма защиты прав несовершеннолетних, который в настоящее время эффективно функционирует в Хабаровском крае. Главная цель открытия РМЦ – защита прав и законных интересов несовершеннолетних граждан-участников уголовного судопроизводства, нуждающихся в психолого-педагогической помощи; способствование созданию условий для нормального личностного развития детей и подростков; сбор данных о несовершеннолетних, самовольно покинувших образовательные учреждения интернатного типа, детские дома, образовательные школы и психолого-педагогическое сопровождение этих несовершеннолетних.

Задачи РМЦ: информационное взаимодействие по фактам нарушений прав, свобод и законных интересов несовершеннолетних; своевременное оказание экстренной психолого-педагогической помощи несовершеннолетним, оказавшимся в сложной жизненной ситуации, в том числе несовершеннолетним участникам уголовного процесса; выявление ситуаций социального неблагополучия, случаев жестокого обращения и

насилия над детьми; психологическая экспертиза образовательных учреждений на выявление случаев жестокого обращения с обучающимися, воспитанниками; сотрудничество и взаимодействие со Следственным управлением Следственного Комитета Российской Федерации по Хабаровскому краю; участие в следственных действиях с участием несовершеннолетних, проводимых следователями СУ СК России по Хабаровскому краю.

Как свидетельствует анализ, функционирование конституционно-правового механизма защиты несовершеннолетнего потерпевшего в Хабаровском крае проявляется в виде следующего взаимодействия и деятельности звеньев системы правоохранительных и государственных органов:

1) выезд психолога на место совершения преступления, либо в территориальные отделы Следственного управления Следственного комитета Российской Федерации по Хабаровскому краю для осуществления психолого-педагогического сопровождения несовершеннолетнего, что обусловлено требованиями УПК России;

2) консультирование родителей, законных представителей, самих несовершеннолетних, а так же следователей, касательно отдельных аспектов, связанных с произошедшим событием;

3) участие в судебных заседаниях по уголовным делам с участием несовершеннолетних, что обусловлено требованиями УПК Российской Федерации;

4) отслеживание пропавших детей, т.е. в случае пропажи ребёнка – отработка его возможного местонахождения. Вся вышеизложенная деятельность РМЦ способствует повышению эффективности деятельности следственных органов при расследовании преступных посяга-

тельств в отношении несовершеннолетних.

В частности, удалось достичь договорённости об обязательном участии педагогов-психологов, прикреплённых к РМЦ, при производстве следственных и процессуальных действий с несовершеннолетними.

По итогам проделанной совместной работы, количество допросов несовершеннолетних удалось сократить в среднем с 7-10 раз до возможного минимума – 1-2 раза.

Алгоритм взаимодействия с психологом на месте проведения следственных действий выглядит следующим образом:

1) следователь сообщает руководителю Сектора экстренной психолого-педагогической помощи о необходимости проведения следственного действия с участием специалиста;

2) руководитель определяет, кто из специалистов будет направлен к тому или иному ребёнку;

3) прибыв на место, психолог осуществляет психолого-педагогическое сопровождение ребёнка во время проведения следственных действий;

4) если при проведении следственных действий присутствуют родители, то специалист консультирует их по дальнейшим действиям и относительно посещения психолога.

В последующем психолог может допрашиваться в качестве свидетеля или специалиста по поводу показаний несовершеннолетнего и его эмоционального состояния, а также активно помогать следователю в установлении объективной истины по делу. Положительным моментом функционирования конституционно-правового механизма защиты несовершеннолетнего потерпевшего явилось то, что в РМЦ организована работа дежурных психологов для оказа-

ния помощи в психологическом сопровождении предварительного расследования дел о преступлениях, совершенных в отношении несовершеннолетних. В частности, перед производством следственных действий по поручению следователя психолог настраивает, подготавливает и в форме игры получает у малолетнего потерпевшего ответы на интересующие следователя вопросы. При этом последующие допросы потерпевших следователем с участием психологов проходят в непринуждённой обстановке, что позволяет потерпевшим в свободной форме давать показания.

С 2013 г., с момента открытия РМЦ, ежегодно организуются по 150 – 200 выездов педагогов-психологов, в том числе и в ночное время. Оказывается психологическое сопровождение несовершеннолетним потерпевшим, а также родителям (законным представителям) несовершеннолетних потерпевших. Особое место в Центре отведено реабилитации пострадавших детей. Осуществляется обмен сведениями о пропавших и пострадавших детях, принятие совместных мер по установлению местонахождения пропавших детей; проводится анализ причин ухода несовершеннолетних из домов, образовательных и социальных учреждений, реализуются меры по профилактике ухода несовершеннолетних. Для жертв насилия организовано временное «убежище» – стационар, в котором ребёнок может находиться изолированно от места происшествия определённое время до завершения проводимых с ним реабилитационных мероприятий. В этих целях достигнута договорённость с КГБОУ ДОД «Хабаровский краевой центр внешкольной работы «Созвездие»».

Система консультирования

состоит непосредственно из диагностической консультации, в ходе которой необходимо установить, какие жизненные ценности, установки и модели поведения несовершеннолетнего подверглись патологическому изменению в следствие психотравмы, вызванной совершенным преступлением. Посредством различных психологических методик, упражнений и техник осуществляется процесс восстановления психоэмоционального состояния несовершеннолетнего. После завершения реабилитации производится регулярный ежемесячный мониторинг эмоционального состояния несовершеннолетнего. В рамках следственных действий ежегодно проводится свыше 500 консультаций, из которых, как правило, 80% с несовершеннолетними потерпевшими и 20% с несовершеннолетними свидетелями. Сотрудники центра также участвуют в судебных заседаниях, которые предполагают:

1) присутствие при избрании меры пресечения в виде заключения под стражу, изменение меры пресечения, а также продление срока содержания под стражей в отношении несовершеннолетнего;

2) участие в качестве свидетеля педагога-психолога в рамках уголовного дела с участием несовершеннолетнего;

3) участие в качестве специалиста для дачи показаний по психологическому заключению. Аппаратом уполномоченного по правам ребёнка в Хабаровском крае в период 2013-2016 принимались действенные меры по созданию эффективного конституционно-правового механизма защиты несовершеннолетних – жертв преступлений.

С этой целью были проведены такие мероприятия:

– проводились рабочие встречи с руководителями ор-

ганов государственной власти и органов местного самоуправления в целях профилактики преступлений в отношении несовершеннолетних;

– издавались совместные приказы о профилактике преступлений в отношении несовершеннолетних;

– вносились предложения в органы власти и местного самоуправления по профилактике преступлений в отношении несовершеннолетних;

– анализировались причины и условия совершения преступлений в отношении несовершеннолетних;

– направлялись методические рекомендации по организации адаптации лиц, отбывших наказание в ФКУ Биробиджанской воспитательной колонии УФСИН России по Еврейской автономной области.

Для более эффективного обеспечения защиты прав несовершеннолетних, пострадавших от преступлений, планируется:

– разработка регламента взаимодействия КГБОУ «КЦПМСС» с образовательными учреждениями Хабаровского края по реализации эффективной системы мониторинга пропавших несовершеннолетних и реализации мер по профилактике уходов последних в краевых и муниципальных образовательных учреждениях Хабаровского края;

– проведение семинаров и «круглых столов» с правоохранительными, образовательными и социальными службами систем Хабаровского края;

– разработка и изготовление информационных буклетов;

– налаживание взаимодействия с подведомственными службами;

– проведение совещаний с руководством Следственного управления Следственного комитета Российской Федерации по Хабаровскому краю.

При этом становится очевидным, что если не принять своевременные меры, способные кардинально повлиять на динамику преступлений, совершаемых в отношении несовершеннолетних, то ситуация может выйти из-под контроля.

В настоящее время система взаимодействия со Следственным управлением Следственного комитета Российской Федерации по Хабаровскому краю и другими государственными органами налажена, и её действие имеет положительный результат – непрерывная профилактика по недопущению преступлений в отношении несовершеннолетних. Это в свою очередь положительно влияет на предупреждение преступлений в отношении несовершеннолетних в Хабаровском крае.

Выводы. Исходя из вышеизложенного можно сделать вывод, что дальнейшее сотрудничество Следственного управления Следственного комитета Российской Федерации по Хабаровскому краю и других правоохранительных органов с аппаратом Уполномоченного по правам ребёнка в Хабаровском крае способствует повышению эффективности функционирования конституционно-правового механизма защиты несовершеннолетнего потерпевшего от преступных посягательств.

Список использованной литературы:

1. Жукова С.Л. Проблемы и перспективы социальной реабилитации детей, пострадавших от насилия // Преступления против семьи и несовершеннолетних. Уголовно-правовые проблемы и пути их решения: сборник материалов Межрегиональной научно-практической конференции 19 ноября 2014 г. Хабаровск: Пятый факультет повышения квалификации (с дислокацией в г. Хабаровск) ИПК ФГКОУ ВО «Академия СК России», 2014. Ч. I. С. 8.

2. Гунич С.В. Деятельность органов внутренних дел по защите прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации: монография. Хабаровск: ДВЮИ МВД РФ, 2011. 131 с.

3. Алексеев С.С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве. М., 1966. С. 30.

4. Алексеев С.С. Теория права. М., 1994. С. 150. 5. Рудинский Ф.М. Механизм гарантий прав человека в современных условиях // Права человека в условиях становления гражданского общества: матер. Междунар. науч.-теорет. конференции (г. Курск, 15 – 16 мая 1997 г.). Курск, 1997. С. 30–31.

5. Рудинский Ф.М. Механизм гарантий прав человека в современных условиях // Права человека в условиях становления гражданского общества: матер. Междунар. науч.-теорет. конференции (г. Курск, 15 – 16 мая 1997 г.). Курск, 1997. С. 30–31.

6. Стремоухов, А.В. Правовая защита человека: Теоретические проблемы. СПб., 2003. С. 33.

7. Тихонова Б.Ю. Субъективные права советских граждан, их охрана и защита: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. М., 1972. С. 12.

8. Гасанов К.К. Конституционный механизм защиты основных прав человека: монография. М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право. 2004. – 431 с.

9. Ким Е.П., Киселёв Е.А. Некоторые аспекты создания механизма социальной реабилитации несовершеннолетних пострадавших от насилия (по материалам Хабаровского края) / Межрегиональная научно-практическая конференция «Преступления против семьи и несовершеннолетних. Уголовно-правовые проблемы и пути их решения» // Вестник Академии Следственного комитета Российской Федерации №2 - 2014

10. Тихонова Б.Ю. Субъективные права советских граждан, их охрана и защита: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. М., 1972. С. 12.

11. Гасанов К.К. Конституционный механизм защиты основных прав человека: Монография. М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право. 2004. 431 с.

12. Ким Е.П., Киселёв Е.А. Неко-

торые аспекты создания механизма социальной реабилитации несовершеннолетних пострадавших от насилия (по материалам Хабаровского края) / Межрегиональная научно-практическая конференция «Преступления против семьи и несовершеннолетних. Уголовно-правовые проблемы и пути их решения» // Вестник Академии Следственного комитета Российской Федерации. 2014. № 2.

13. Ким Е.П., Киселёв Е.А. К вопросу о создании конституционно-правового механизма защиты несовершеннолетнего потерпевшего (по материалам Хабаровского края) // Власть и управление на Востоке России. 2017. № 1 (78). С. 105-112.

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРАХ:

Ким Евгений Петрович, доктор юридических наук, профессор, заведующий кафедрой уголовного права пятого факультета повышения квалификации (с дислокацией в г. Хабаровск) института повышения квалификации федерального государственного казённого образовательного учреждения высшего образования «Московская академия Следственного комитета Российской Федерации». E-mail: kup5fprk@mail.ru

Киселёв Евгений Александрович, кандидат юридических наук, доцент, заведующий криминалистической лабораторией пятого факультета повышения квалификации (с дислокацией в г. Хабаровск) института повышения квалификации федерального государственного казённого образовательного учреждения высшего образования «Московская академия Следственного комитета Российской Федерации». E-mail: keajin@gmail.com

УДК 346.5

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ О ЛИЦЕНЗИРОВАНИИ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Евгения АВЕРЬЯНОВА,

соискатель Института экономико-правовых исследований Национальной академии наук Украины

РЕЗЮМЕ

В статье приводится теоретическое исследование истории развития национального законодательства Украины, регулирующего отношения в сфере лицензирования хозяйственной деятельности. Осуществляется анализ научной литературы, посвященной вопросам становления и развития института лицензирования, а также нормативно-правовых актов, регламентирующих порядок лицензирования хозяйственной деятельности на протяжении всего времени его применения в Украине. На основе проведенного исследования выделено четыре этапа развития законодательства Украины относительно лицензирования хозяйственной деятельности, в том числе, обосновано начало нового этапа развития законодательства в связи со вступлением в силу Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом.

Ключевые слова: лицензирование хозяйственной деятельности; законодательство Украины; этапы развития законодательства; Соглашение об ассоциации.

FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE LEGISLATION OF UKRAINE ON LICENSING OF ECONOMIC ACTIVITIES

Yevheniia AVERIANOVA,

degree seeking applicant of the Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine

SUMMARY

The article gives a theoretical study of the history of the development of the national legislation of Ukraine, which regulates the relations in the field of licensing of economic activity. An analysis of scientific literature devoted to the issues of formation and development of the licensing institute, as well as regulatory legal acts regulating the licensing of economic activities throughout the time of its application in Ukraine is being carried out. On the basis of the research, four stages of the development of the Ukrainian legislation regarding licensing of economic activities were identified, including the grounding of the coming of a new stage in the development of legislation in connection with the entry into force of the Association Agreement between Ukraine and the European Union.

Keywords: licensing of economic activity; legislation of Ukraine; stages of development of legislation; Association Agreement.

REZUMAT

Articolul prezintă un studiu teoretic al istoriei legislației naționale a Ucrainei care reglementează relațiile în domeniul licențierii a activității economice. Sa efectuat o analiză a literaturii științifice cu privire la formarea și dezvoltarea institutului de licențiere și de reglementare a actelor care reglementează procedura de licențiere a activității economice de-a lungul timpului a aplicării sale în Ucraina. Pe baza studiului sa evidențiat patru etape de dezvoltare a legislației ucrainene privind licențierea activității economice, inclusiv începutul fundamental a unei noi etape în dezvoltarea legislației în legătură cu intrarea în vigoare a Acordului de asociere între Ucraina și Uniunea Europeană.

Cuvinte cheie: licențierea activității economice; legislația Ucrainei; etapele de dezvoltare a legislației; Acord de asociere.

Постановка проблемы. Лицензирование хозяйственной деятельности является одним из наиболее эффективных средств государственного регулирования экономики. В то же время национальное законодательство Украины о лицензировании отличается отсутствием

стабильности, что в свою очередь приводит к юридическим коллизиям и злоупотреблениям как со стороны контролирующих органов, так и со стороны субъектов хозяйствования.

Формирование эффективного законодательства невозможно без учета исторического опыта,

тщательного анализа положительных и отрицательных примеров регулирования соответствующих общественных отношений в предыдущие годы.

С целью изучения вышеупомянутого опыта необходимо исследовать историю и предпосылки формирования и развития

законодательства о лицензировании хозяйственной деятельности.

Состояние исследования. Научные работы Кашперского А.В. [1], Шестак Л.В. [2], Тимошенко К.М. [3] и некоторых других авторов позволяют ознакомиться с отдельными особенностями, аспектами развития законодательства о лицензировании хозяйственной деятельности. Вместе с тем их исследования не охватывают всех этапов развития законодательства, в частности, не касаются последних изменений нормативной базы по лицензированию хозяйственной деятельности, что свидетельствует о необходимости дальнейшего анализа развития законодательства о лицензировании хозяйственной деятельности.

Целью и задачей статьи является выделение этапов развития национального законодательства Украины о лицензировании хозяйственной деятельности на основании анализа научной юридической литературы и нормативно-правовых актов, регулирующих данную сферу отношений.

Изложение основного материала. Ученые не достигли единства в понимании того, с какого момента целесообразно говорить о начале развития законодательства о лицензировании хозяйственной деятельности. Некоторые исследователи настаивают на зарождении лицензирования хозяйственной деятельности во времена Киевской Руси [1, С.12-13]. Другие отмечают, что в Российской империи (в состав которой в то время входило большинство современных украинских территорий) лицензирование зародилось как ответ на потребность в урегулировании проблемы обеспечения защиты интересов государства

и общества вследствие бурного развития экономики после отмены крепостного права [2]. Также существует мнение, что основы лицензирования в России были заложены в 1899 г., когда был создан Департамент окладных сборов, совершавший взимания так называемых «патентных пошлин» за совершение торговых операций [4, С. 51].

Автор данной статьи придерживается мнения, что ни в имперский, ни в «советский» период истории Украины лицензирование как средство государственного регулирования хозяйственной деятельности не применялось. Вести отсчет становления в Украине лицензирования хозяйственной деятельности целесообразно с момента первого упоминания о нем в отечественном законодательстве. С этого же момента можно говорить и о начале развития соответствующего национального законодательства.

Главной предпосылкой внедрения в Украине лицензирования хозяйственной деятельности стало изменение общественно-экономических отношений и переход от командной экономической модели к свободному рынку.

Закон УССР «Об экономической самостоятельности Украинской ССР» [5], принятый 03.08.1990 года, закрепил ряд положений, которые заложили в Украине основы предпринимательства и рыночной экономики. Статья 8 указанного закона установила, в числе прочего, что государственное управление должно обеспечить регулирование экономики путем налогов, кредитов, квот, лицензий, санкций, дотаций. Концепция перехода Украинской ССР к рыночной экономике [6] также закрепила, что развитие предприниматель-

ства может регулироваться только экономическими методами - через налоги и налоговые льготы, кредиты, квоты, лицензии, санкции, дотации.

Указание в этих нормативно-правовых актах на возможность использования лицензий для нужд регулирования экономики стало первым упоминанием о лицензировании в законодательстве современной Украины.

Дальнейшее развитие законодательства о лицензировании хозяйственной деятельности получило с принятием в начале 1991 года Закона УССР «О предпринимательстве» [7]. Этим актом уже не просто провозглашалась возможность вмешательства государства в предпринимательскую деятельность путем лицензирования - закон закреплял основные положения о выдаче лицензии, обжалование отказа в выдаче, а также устанавливал конкретный перечень видов хозяйственной деятельности, подлежащих лицензированию (всего 11 видов деятельности).

В условиях недостаточного развития других средств регулирования предпринимательства, отсутствия эффективной системы контроля за хозяйственной деятельностью в начале 90-х годов XX столетия, государство ко многим новым видам деятельности применяло тот рычаг регулирования, который уже достаточно эффективно работал. В результате уже в конце 1992 года в перечень видов предпринимательской деятельности, подлежащих лицензированию, было внесено еще 23 наименования. В дальнейшем количество видов деятельности, подлежащих лицензированию, постоянно увеличивалось. В результате такой практики, в течение 1991-1997 года лицензированию подлежали 112 видов предприниматель-

ской деятельности [3, С. 380]. Ситуация немного улучшилась с внесением в конце 1997 года изменений в Закон Украины «О предпринимательстве», которыми было существенно уменьшено количество работ и услуг, подлежащих лицензированию.

В то же время, несмотря на существовавший с 1995 года запрет установления лицензирования видов деятельности в других актах помимо Закона Украины «О предпринимательстве», этот закон был не единственным нормативно-правовым актом, которым определялись виды деятельности, подлежащие лицензированию.

Так, например, в 1998 году Указом Президента было введено лицензирование некоторых видов предпринимательской деятельности, связанной с хранением и поставками газа, транспортировкой нефти, железнодорожными перевозками и т.д. - всего восемь наименований видов деятельности в сфере естественных монополий [8].

Важным шагом для становления законодательства о лицензировании стало принятие в 1998 году Постановления КМУ «О порядке лицензирования предпринимательской деятельности» [9], которое наряду с Законом Украины «О предпринимательстве» стало основным нормативно-правовым актом, обеспечивающим регулирование отношений в данной сфере. Постановлением были утверждены Положение о порядке лицензирования предпринимательской деятельности и Перечень органов, которые выдают лицензии на осуществление определенных видов предпринимательской деятельности.

Довольно долгое время отношения в сфере лицензирования хозяйственной деятельности

регулировались разрозненными нормативно-правовыми актами при отсутствии единого закона, который устанавливал бы четкие правила и требования в этой сфере. К октябрю 2000 года нормативную базу в сфере лицензирования хозяйственной деятельности составляли более четырехсот нормативно-правовых актов различной юридической силы - законы Украины, постановления Кабинета Министров Украины, Указы Президента, ведомственные акты. Нестабильность условий осуществления хозяйственной деятельности, в частности порядка лицензирования, была существенным препятствием для развития предпринимательства.

С целью упорядочения системы лицензирования, внедрения четких и прозрачных процедур в этой сфере 1 июня 2000 года был принят единый законодательный акт - Закон Украины «О лицензировании определенных видов хозяйственной деятельности» [10]. С его принятием порядок лицензирования претерпел концептуальные изменения.

Одним из важнейших нововведений закона было распространение лицензирования уже не только на предпринимательскую, а в целом на хозяйственную деятельность.

Законом Украины «О лицензировании определенных видов хозяйственной деятельности» было фактически установлено два порядка лицензирования: общий порядок, который определялся этим законом, и специальный порядок лицензирования - согласно законам, которые регулируют отношения в соответствующих сферах. В перечень видов деятельности, требующих получения лицензии в общем порядке, было сразу включено 60 наименований. Введение лицензирования другими законода-

тельными актами, без внесения соответствующих изменений в базовый закон, не допускалось.

Стоит отметить, что в течение действия рассматриваемого закона перечень лицензируемых видов деятельности постоянно менялся - новые виды деятельности в него включались, лицензирование других отменялось. Нестабильность перечня была связана с тем, что в законе по-прежнему не были предусмотрены критерии и процедура отнесения видов деятельности к подлежащим лицензированию.

В 2010 году перечень лицензируемых видов деятельности был пересмотрен на предмет соответствия основным принципам государственной политики в сфере лицензирования; решено отменить лицензирование части деятельности. В общем порядке предполагалось лицензировать 45 видов деятельности, в соответствии со специальными законами или с учетом их особенностей - 12 видов. Критерии отнесения хозяйственной деятельности к лицензируемой, которые могли бы предотвратить необоснованные изменения в перечень этих видов деятельности, так и не были закреплены.

Важной вехой развития исследуемого нами законодательства стало принятие в 2003 году Хозяйственного и Гражданского кодексов Украины. Кодексы существенно повысили статус и значение лицензирования хозяйственной деятельности, с одной стороны, определив его как средство государственного регулирования в сфере хозяйствования [11], а с другой стороны - связав некоторые случаи обретения правоспособности юридическим лицом с получением лицензии [12].

Необходимо отметить, что за время действия Закона Украи-

ны «О лицензировании определенных видов хозяйственной деятельности» изменения в него вносились более 80 раз. Это оказало негативное влияние на целостность, системное единство норм законодательного акта и, соответственно, не способствовало стабильности отношений в сфере лицензирования хозяйственной деятельности. Со временем стало очевидно, что внесением точечных изменений в действующее законодательство упорядочить систему лицензирования невозможно и необходимо принимать новую редакцию базового закона о лицензировании.

В результате принятия 2 марта 2015 года Закона Украины «О лицензировании видов хозяйственной деятельности» [13] порядок лицензирования претерпел существенные изменения. Прежде всего, был сокращен перечень видов деятельности, подлежащих лицензированию - на момент принятия закона он насчитывал 30 видов, из которых 9 лицензировались на основании или с учетом положений специальных законов. Благодаря установленным законом общим требованиям были унифицированы лицензионные условия. Значительно упростило процедуру получения лицензии такое нововведение закона как необязательность оформления лицензии в бумажном виде. Это, в свою очередь, отменило и необходимость получения дубликатов и копий лицензий.

На современном этапе развития законодательства о лицензировании хозяйственной деятельности значительным событием стало вступление в силу с 1 сентября 2017 года Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом [14], которое содержит ряд условий, непосредственно касающихся

процедур и порядка лицензирования хозяйственной деятельности. Например, закрепляется, что лицензирование должно осуществляться на основе критериев, которые не дают возможности компетентным органам реализовывать свои полномочия по своему усмотрению; предъявляются требования к лицензированию определенных видов хозяйственной деятельности и прочее. Необходимость выполнения условий Соглашения об ассоциации позволяет предположить, что модернизация отечественного законодательства о лицензировании хозяйственной деятельности будет продолжаться с учетом указанных в соглашении требований.

Выводы. Учитывая проведенный анализ нормативной базы и научной литературы, на сегодняшний день можно выделить четыре этапа развития законодательства о лицензировании хозяйственной деятельности:

I этап - с 1990 года по июнь 2000 года - этап становления. Начало этапа предопределяется принятием ряда законодательных актов, которые заложили основы рыночной экономики в Украине и закрепили возможность ее регулирования с помощью лицензий. Окончание этапа связано с принятием первого общего закона о лицензировании хозяйственной деятельности. Впервые в отечественном законодательстве появляется понятие лицензирования предпринимательской деятельности, нарабатывается терминологическая и понятийная база, определяются основные принципы лицензирования хозяйственной деятельности, его цель и значение.

Этот период характеризуется большим количеством разрозненных актов законодательства, регулирующих вопросы лицен-

зирования хозяйственной деятельности.

II этап - с 1 июня 2000 по 2 марта 2015 года. Этап охватывает период времени между датами принятия базовых законов в сфере лицензирования - Закона Украины «О лицензировании определенных видов хозяйственной деятельности» и принятого ему на замену Закона Украины «О лицензировании видов хозяйственной деятельности». Главной чертой указанного этапа является попытка систематизации законодательства о лицензировании хозяйственной деятельности. Расширилась сфера действия лицензирования - оно применяется уже не только к предпринимательской, а к хозяйственной деятельности в целом. Этап характеризуется и закреплением лицензирования хозяйственной деятельности в кодифицированных актах - Гражданском кодексе Украины и Хозяйственном кодексе Украины.

III этап - со 2 марта 2015 по 1 сентября 2017 года. Начало данного этапа связано с моментом принятия Закона Украины «О лицензировании видов хозяйственной деятельности». Дата окончания указанного периода связана со вступлением в силу Соглашения об ассоциации. Определяющая характеристика законодательства о лицензировании на этом этапе - направленность на дерегуляцию хозяйственной деятельности путем минимизации видов лицензируемой деятельности и упрощения порядка получения лицензии.

IV этап - с 1 сентября 2017 по настоящее время. Ратифицировав Соглашение об ассоциации, Украина взяла на себя обязательства по совершенствованию системы лицензирования, что дает основания говорить о начале нового этапа развития

законодательства в этой сфере. Характеристика данного этапа связана с необходимостью выполнения условий Соглашения об ассоциации и приближения законодательства Украины к законодательству Европейского Союза.

Предложенная периодизация позволяет выявить тенденции развития законодательства в сфере лицензирования. Характеристики указанных периодов демонстрируют, что рассматриваемое законодательство прошло значительный путь от набора разрозненных актов, устанавливающих излишне бюрократизированный порядок лицензирования, до достаточно четко структурированной системы, стремящейся к минимизации государственного влияния на субъектов хозяйствования. В то же время проведенное исследование показало и недостатки действующего законодательства о лицензировании хозяйственной деятельности, которые необходимо устранить на современном этапе его развития с учетом новых экономических и правовых условий, связанных с вступлением в силу Соглашения об ассоциации.

Список использованной литературы:

1. Кашперський О.В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів ліцензування господарської діяльності в Україні. Дис...канд.юр.наук за спец. 12.00.07. – Харків, 2011. – 193 с.

2. Шестак Л. В. Ліцензування як адміністративно-правовий інститут: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Шестак Лілія Володимирівна; Національна академія держ. податкової служби України. - Ірпінь, 2005. - 188 с.

3. Тимошенко Т.М. Ліцензування підприємництва: деякі питання історії розвитку//Актуальні пробле-

ми держави і права. – 2004. - № 22. - С. 379-283.

4. Бекірова Е. Е. Правове регулювання ліцензування певних видів господарської діяльності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04/ Ельвіна Ескендерівна Бекірова. – Донецьк, 2006.- 199с.

5. Про економічну самостійність Української РСР: Закон УРСР від 03.08.1990//Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1990, N 34, ст.499

6. Концепція переходу Української РСР до ринкової економіки: ВР УРСР, Концепція від 01.11.1990// Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990.- N 48. -ст. 632.

7. Про підприємництво: Закон УРСР від 07.02.1991// Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991.-N 14.-ст.168.

8. Про запровадження ліцензування діяльності господарюючих суб'єктів у сфері природних монополій: Указ Президента України № 1257/98 від 17.11.1998 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1257/98>.

9. Про порядок ліцензування підприємницької діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України № 1020 від 03.07.1998 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1020-98-%D0%BF/ed19980703>.

10. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 № 1775-III// Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 36. - ст.299.

11. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV// Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 18, № 19-20, № 21-22. - ст.144.

12. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №№ 40-44. - ст.356

13. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII//Відомості Верховної Ради. - 2015. - № 23. - ст.158.

14. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і

їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ

Аверьянова Евгения Владимировна, соискатель Института экономико-правовых исследований Национальной академии наук Украины

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Yevheniia Averianova, degree seeking applicant of the Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine provotorovae@gmail.com

УДК 94(477)''179/1920''

ЖЕНЩИНЫ В СОСТАВЕ УКРАИНСКИХ СЕЧЕВЫХ СТРЕЛЬЦОВ: ТЕОРЕТИКО-ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Оксана КНИГИНИЦКАЯ,

библиограф Научно-технической библиотеки Ивано-Франковского
национального технического университета нефти и газа

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается участие женщин Галичины в составе боевых подразделений австрийской армии в период Первой мировой войны. Указано на правовые аспекты формирования структур Украинских Сечевых Стрельцов, как национальных формирований австро-венгерских вооруженных сил, а также прослежена деятельность в войсках женщин: Софии Галечко, Олены Степанив и др. Рассмотрена деятельность женщин во вспомогательных военных подразделениях.

Ключевые слова: женщины в австрийской армии, Украинские Сечевые Стрельцы, София Галечко, Олена Степанив, Галичина.

THE WOMEN IN THE UKRAINIAN SICH RIFLEMEN: THEORETICAL AND HISTORICAL ASPECTS

Oksana KNYHNYTSKA,

bibliographer of Scientific and Technical Library of the Ivano-Frankivsk
National Technical University of Oil and Gas

SUMMARY

The article examines the participation of Galician women in the fighting units of the Austrian army during the First World War. The legal aspects of forming the structures of the Ukrainian Sich Riflemen as national units of the Austro-Hungarian armed forces are pointed out, as well as the activity of individual women in the troops: Sofia Halechko, Olena Stepaniv and others.

Keywords: women in the Austrian army, Ukrainian Sich Riflemen, Sofia Halechko, Olena Stepaniv, Galicia.

REZUMAT

În articol se examinează participarea femeilor galiciene în unitățile de luptă ale armatei austriece în timpul primului război mondial. Se examinează aspectele juridice ale formării structurilor de ucrainene carabinieri, ca și unitățile naționale ale forțelor armate austro-ungare, și urmărește, de asemenea, activitățile trupelor femeilor: Sofia Galechka, Oleny Stepanov și a. Se examinează activitatea femeilor în unitățile militare auxiliare.

Cuvinte-cheie: femei din armata austriacă, Sofia Galechka, Olena Stepanov, Galicia.

Вступление. Одним из исследований в украинской историко-теоретической науке является изучение роли женщин в истории Первой мировой войны путем формирования отдельных женских боевых подразделений. Женщины впервые начали принимать участие в воинских подразделениях накануне и в период войны: в Англии в 1917 г. был создан дополнительный женский армейский корпус, в

котором уже в 1918 г. проходило службу около 40 тыс. женщин (из них 8 тыс. были иностранками); россияне и сербы создали “женский батальон смерти” под командованием Марии Бочкарёвой, а вот во Франции и Германии женские корпуса не создавались [8], однако здесь женщины принимали участие в создании партизанских объединений. В Восточной Пруссии российские войска столкнулись с немецким партизанским движением. В

первой партии пленных партизан (300 чел.) оказалось много женщин [9]. В немецком городе Вилленберге 70-летняя немка, которая потеряла на войне нескольких сыновей и внуков, поднялась с ручным пулеметом в руках на колокольню местной кирхи и встретила прицельным огнем российскую пехоту [9].

На западноукраинских землях, которые в конце XIX – начале XX вв. находились в составе Австро-Венгрии, существовали

легальные условия для образования национальных обществ, которые за характером своей деятельности ныне исследователи относят к парамилитарным [4, с. 247–248]. Это были в основном спортивные, гимнастическо-противопожарные и др. объединения, действовавшие на основе утвержденных австрийским правительством уставов. С началом боевых действий и вторжением российских войск в Галичину на их основе украинские силы, с разрешения и при поддержке австро-венгерских властей, создали соединения Украинских Сечевых Стрельцов, которые стали национальными формированиями в составе австрийской армии. В связи с тем, что создание такого типа вооруженных формирований сопровождалось значительным общественным подъемом, в эти структуры стремились записываться молодые женщины и девушки [7]. Однако на этапе перехода парамилитарных структур в боевые подразделения для женщин существовал правовой запрет для участия в уже чисто военных частях. Однако, в связи с активностью украинского общества, женщинам разрешено было вступить на воинскую службу только в единственную структуру “Сечевые Стрельцы – II”.

Цель данной статьи состоит в том, чтобы представить участие женщин Галичины в боевых подразделениях, провести просопографическое исследование женского представительства в войсках.

Основная часть. На начальном этапе Первой мировой

войны, когда был сформирован легион УСС и его отдельное подразделение “Сечевые Стрельцы – II”, в него было принято несколько женщин, которые как добровольцы вошли в его состав. Это были София Галечко, Олена Степанив, Анна Дмитерко, Ирина Кузь, Павлина Михайлышина, Ольга Пидвысоцька, Катря Гриневичева и др. Всего в боевых подразделениях УСС до конца 1914 г. насчитывалось 33 женщины, а до конца войны их количество возросло до 100. Отдельные из них, как София Галечко и Олена Степанив, достигли даже офицерских званий, были отмечены военными наградами [5].

10 ноября 1914 г. командир австрийской дивизии генерал Флейшман, которому были подчинены и Украинские Сечевые Стрельцы, наградил медалями “За Храбрость” 2-го класса двух женщин – Софию Галечко и Олену Степанив.

Обращает на себя особое внимание социальное происхождение женщин-военных. София Галечко была родом из лемковского города Новый Сонч. Училась на философском факультете университета в Граце, что в Австрии. До начала Первой мировой войны принимала активное участие в работе различных молодежных организаций. Именно она была председателем общества “Сич” в этом регионе. Когда девушка решила вступить в Легион УСС сначала ей отказали, а затем она все-таки добилась, чтобы ее зачислили в стрелецкий состав. Софию Галечко назначили санитаркой в тыловую часть УСС. Однако

вскоре она добилась перевода ее на фронт и с 28 сентября 1914 г. брала участие в боевых действиях в Карпатах.

Вскоре ей было присвоено воинское звание подхорунжего и она стала командиром разведывательного подразделения.

Последующий этап воинской деятельности С. Галечко был связан с событиями на российско-австрийском фронте вдоль реки Стрипа. Во время одного из боев ей удалось вывести свой отряд из вражеского окружения (об этом сражении С. Галечко написала в собственном произведении “Третья часть”. Впервые работа появилась только в 1931 году. Сочинение свидетельствовало о литературном таланте автора) [6, с. 203].

С февраля 1916 г. С. Галечко находилась в подразделении УСС, расквартированном в селе Пасечной возле Надвирны. К сожалению, именно здесь трагически оборвалась ее жизнь: летом 1918 года она утонула в реке Быстрица.

Другая представительница женского движения Олена Степанив, принадлежавшая к структурам УСС, родилась в 1892 году в семье греко-католического священника. Ее детство прошло в селе Вышневчык возле Перемышлян, где отец служил парафияльным священником. Окружение, в котором воспитывалась О. Степанив, было связано с украинским национально-освободительным движением.

Девушка сначала училась в учительской гимназии, а позже перешла на учебу во Львовский университет. Училась на философском факультете, спе-

циализируясь в сфере истории и географии. В университетский период посещала лекции М. Грушевского, С. Томашивского, Э. Ромера, С. Рудницкого. В этот период она была связана с национальными молодежными организациями. До начала Первой мировой войны принимала участие в работе Украинского студенческого союза, Комитета женской организации. В январе 1914 г. О. Степанив вошла в состав общества “Сечевые Стрельцы – II”, в последствии возглавив женское подразделение.

С начала боевых действий в августе 1914 г. О. Степанив прибыла в Легион УСС. В боях под Комарником она отличилась и была отмечена наградой.

Исследователи творчества О. Степанив указывают, что свою известность она приобрела в связи с публикацией о ней 13 января 1915 года объемной статьи в австрийской газете “Neues Wiener Tagblatt”. На первой странице издания был помещен портрет героини с описанием ее деятельности на фронтах Первой мировой войны. В зимней кампании 1914–1915 гг. в Карпатах она в составе 2-го батальона приняла участие в рейде по тылам российских войск. В ходе рейда подразделение проводило разведывательные действия и отвлекало внимание противника от основных сил.

Ситуация во время действий отряда в Карпатах, в условиях суровой зимы складывалась очень сложно. Приходилось в горах, в снегу преодолевать ежедневно более полусотни километров.

В мае 1915 года О. Степанив была назначена командиром стрелцкого отделения (в составе 40 человек) во 2-ом батальоне и приняла участие в знаменитом сражении на горе Макивка, в ходе которого российские войска были разбиты и отброшены от австрийских позиций. Сражение на горе Макивка стало известным во всей Австро-Венгрии: ввиду того что главные силы австрийцев находились далеко от происходившего сражения основной удар приняло на себя подразделение УСС. Именно этот бой утвердил в сознательности многих австрийских военных чинов и общественности уверенность о надежности и преданности украинских национальных формирований в составе вооруженных сил Австро-Венгрии.

В конце мая 1915 года О. Степанив было присвоено воинское звание хорунжего (младшего лейтенанта) и она была награждена серебряной медалью.

31 мая 1915 г., в ходе тяжелых боев возле Болехова О. Степанив вместе с группой УСС попала во вражеский плен [2, с. 93].

Русские отправили пленных в лагерь в Оренбурге, а затем в Ташкент. Несмотря на то, что в Ташкенте О. Степанив не имела возможности свободно передвигаться, она систематически посещала туркестанскую украинскую громаду, принимала участие в её деятельности. Она посещала курсовую комиссию, где преподавала для военнопленных украинский язык, украинскую литературу и историю. О. Степанив должна была проводить

занятия для безграмотных [1, с. 571].

В тяжелых условиях О. Степанив провела более двух лет (О своем пребывании в плену она написала воспоминания, которые были опубликованы в 1994 г.).

Российские власти обращали внимание на О. Степанив, как представительницу украинского освободительного движения. Об этом свидетельствует и то, что она была занесена в тайную брошюру российских спецслужб “Сводка агентурных сведений об организации шпионажа в Австрии против России по данным контрразведывательного отделения штаба Главнокомандующего армиями Юго-Западного фронта. К 1-му сентября 1915 года” (на обложке книги было помечено: “Совершенно секретно. 62” (Этот номер экземпляра по реестру) [1, с. 567].

Только в июле 1917 г. Красный Крест поднял вопрос о возвращении украинских пленников. О. Степанив была освобождена и через Петербург, Финляндию, Швецию и Германию переехала в Вену.

Путь из плена в Вену проходил через Швецию, где О. Степанив встречали с энтузиазмом. Здесь, в Швеции, состоялась ее встреча с известным географом и путешественником, исследователем Центральной Азии, Свенном Гедином (1865–1932). В шведских женских журналах были опубликованы статьи об О. Степанив и помещены ее фотографии. (В частности, фото: О. Степанив в больнице в городе Гарапанде с инвалидами и сестрами финского Красного

Креста; О. Степанив с офицерами шведской армии и сестрами шведского Красного Креста перед санитарным поездом на приграничной станции Торнео и др.) [3, с. 43–44]. Об освобождении из плена О. Степанив периодически информировала Львовская газета “Дило”, другие галичские и венские газеты [1, с. 565].

Известно, что осенью 1917 г. она делает попытку возвратиться в Легион УСС. В это время она ищет также своего будущего мужа сотника (капитана) Романа Дашкевича. Однако и он был пленен российскими войсками в начале 1917 г. и отправлен в Трансбайкальский лагерь для военнопленных. Однако О. Степанив не удалось продолжить службу в УСС. В мае 1918 г. ее неожиданно уволили из стрелцкого войска.

В ноябре 1918 г. произошло создание независимой Западно-Украинской Народной Республики и создание Украинской Галицкой Армии (УГА). Легион УСС сыграл в этих событиях решающую роль.

О. Степанив возвращается в действующую армию и служит в штабе группы “Восток”, которая впоследствии была переименована в 4-ю Золочевскую Стрелецкую Бригаду УГА. В марте 1919 г. бригада принимала участие в боях за Львов, который с конца ноября 1918 г. находился в руках поляков. О. Степанив было присвоено воинское звание четаря (лейтенанта). В июле 1919 г. завершилась польско-украинская война и западноукраинские политические лидеры и военные искали

поддержки в силах Украинской Народной Республики.

О. Степанив переезжает в Каменец-Подольский, где два правительства ЗУНР и УНР обсуждали совместные действия борьбы против советской России и Польши. Учитывая, что О. Степанив владела несколькими иностранными языками, имела военный опыт, она была приглашена на работу в Государственный Секретариат иностранных дел ЗУНР и отправлена в ноябре 1919 г. с дипломатической миссией в Вену.

В Вене она наконец то встретила со своим будущим мужем уже полковником Романом Дашкевичем. Он прибыл в столицу Австрии в начале 1920 г. после того, как его артиллерийская бригада корпуса УСС была расформирована после боев 1919 г. и он вынужден был находиться в эмиграции.

В венский период О. Степанив изменила политические приоритеты. Если в довоенные студенческие годы была членом Украинской радикальной партии, то после возвращения во Львов в 1921 г. принадлежала к Украинской партии национальной работы (“загравитам”). Была близка к украинской военной организации, к основателям которой в Восточной Галичине принадлежал ее муж подполковник Сечевых Стрельцов Роман Дашкевич. В 1925 г. О. Степанив отошла от какой-либо политической деятельности.

Еще один пример участия женщин в войне связан с Катрей Гриневичевой. Она выросла в зажиточной спольщенной семье и к восемнадцати годам даже не

знала украинского языка. Когда же осознала свою национальную принадлежность, поставила себе задачу подальшей своей жизнью служить собственному народу. Впоследствии стала писательницей. Идеями украинского патриотизма были пронизаны все сочинения писательницы, чрезвычайной жертвенностью стала ее педагогическая деятельность. Зажиточная польская среда, семья, давние приятели Екатерины Гриневичевой отвернулись от нее, смеялись с ее материальных нестатков. Перед ней, хорошо образованной учительницей, которая бросила вызов польской шовинистической политике, закрылись возможности получения государственной работы [7].

В период Первой мировой войны Катря Гриневичева оказалась в местности Гминд – небольшом поселении в болотах тогдашней Австрии, куда правительство свозило украинских крестьян со всех уголков Галичины, в боязни за то, что они могут стать на сторону России. Оказавшись в таких условиях, украинцы были обречены на вымирание от голода и болезней. Там Катря Гриневичева работала учительницей баракской школы. В подобные лагеря, чтобы помочь народу в его страданиях, шли лучшие представительницы тогдашней украинской интеллигенции. Они становились сестрами милосердия, учили детей, писали письма и жалобы, предоставляли первую медицинскую помощь. Катря Гриневичева постоянно информировала журнал “Висник вызволення України” об

ужасных преступлениях в лагере, издевательствах охраны над украинскими узниками. Свои очерки и статьи о Гминде она выслала известному литератору М. Возняку для публикации в “Литературно-научному Виснику”. Эти материалы вызвали возмущение во всем литературном мире. Под давлением общественности лагерь в Гминде был закрыт, а украинцы освобождены [7]. Деятельность Катри Гриневичевой раскрывает один из аспектов вспомогательной работы женщин во время Первой мировой войны.

Выводы. Первая мировая война стала переломным этапом в истории, когда состоялись колоссальные изменения в социально-экономическом, общественно-политическом и духовно-культурном развитии государств, изменилось отношение к этим процессам всех слоев общества, в том числе и женщин. Именно в годы Первой мировой войны военное дело перестало быть чисто мужским занятием. Женщины и девушки пополняли добровольческие объединения, работая медицинскими сестрами в госпиталях и помогая раненым, отдельные из них были санитарками на фронте. Наконец, с женщин и девушек формируются отдельные боевые соединения действующей армии. В послевоенный период женщины практически полностью отошли от воинской деятельности, приоритетными для них стала педагогическая и научная деятельность, занятия связанные с домом и домашним хозяйством, воспитание детей.

Список использованной литературы

1. Дашкевич Я. Постаті : Нариси про діячів історії, політики, культури / 2-ге вид., виправл. й доповн. – Львів : Львівське відділення ІУАД ім. М. С. Грушевського НАНУ, Літературна агенція “Піраміда”, 2007. – 808 с.
2. Залізник О. Дещо з діяльності українських жінок // Календар для Січових Стрільців і жовнірів українців 1917. – Відень, 1916.
3. Навроцький О. Олена Степанівна і скандинавські жінки // Ілюстрований календар-альманах Червоної Калини на 1934 р. – Львів, 1936. – С. 34–46.
4. Райківський І. Я. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ століття : монографія / І. Я. Райківський. – Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. – 932 с.
5. Історичний календар. – 1997. – № 7–8.
6. Гуцал П. Славні дочки Січового стрілецтва / П. Гуцал // Історичний календар. – 1997. – № 7–8. – С. 203.
7. Інтернет-ресурс: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
8. Інтернет-ресурс: www.korydor.in.ua/ua/ua/stories/women-in-war.html
9. Інтернет-ресурс: svitppt.com.ua/vsesvitnya-istoriya

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ

Книгиницкая Оксана
Васильевна,
библиограф
Научно-технической
библиотеки
Ивано-Франковского
национального технического
университета нефти и газа

INFORMATION ABOUT THE
AUTHOR
Knyhynytska Oksana Vasylivna,
bibliographer of Scientific and
Technical Library of the Ivano-
Frankivsk National Technical
University of Oil and Gas
Knyhynytska81@ukr.net

УДК 340.12

ОНТОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ СОЦИАЛЬНОГО ПОРЯДКА: ФИЛОСОФСКО-ПРАВОВОЕ ИЗМЕРЕНИЕ

Виктор НАЛУЦИШИН,

кандидат юридических наук, профессор кафедры уголовного права и процесса Хмельницкого университета управления и права

РЕЗЮМЕ

В статье исследуется понятие «социального порядка» через философско-правовую призму. Рассмотрены различные взгляды ученых на содержание и понятие социального порядка. Установлено, что социальный контроль является основным средством для сохранения общественного порядка, поскольку социальный порядок в обществе не возникает спонтанно, ему предшествует образование определенных социальных институтов (семьи, рода, общины и т.д.), которые выполняют контролирующие функции, то есть функции социального контроля. Под социальным порядком предложено понимать философско-правовую категорию, отражающую состояние упорядоченности социальных отношений, который достигается в первую очередь через самоорганизационные процессы общества, социализацию каждого индивида, так и через организационные основы государства.

Исследованы основные признаки общественного порядка и выявлено, что социальный порядок обеспечивается взаимодействием организационных и самоорганизационных составляющих.

Ключевые слова: порядок, социальный порядок, социальный контроль, правовой порядок, социализация, самоорганизация, организация.

ONTOLOGICAL PRECONDITIONS OF SOCIAL ORDER: PHILOSOPHICAL AND LEGAL DIMENSION

Victor NALUTSYSHYN,

Candidate of Law Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Criminal Law and Process Khmelnytsky University of Management and Law

SUMMARY

The article explores the concept of “social order” through a philosophical legal prism. The author shows various scientists’ views on the content and concept of public order. It was found that social control is the primary means for preservation of public order, because social order does not arise spontaneously in society, it is preceded by formation of certain social institutions (family, generation, community, etc.) that perform control functions, i.e. social control function. Under the social order it is offered to understand the philosophical-legal category which reflect the state of orderliness of social relations, which is achieved primarily through the self-organizational processes of society, the socialization of each individual, and through the organizational foundations of state.

It is established the main signs of public order and it is revealed that the social order is provided by interaction of organizational and self-organizational components.

Keywords: order, social order, social control, legal order, socialization, self-organization, organization

REZUMAT

În articol se analizează conceptul de “ordine socială” printr-o prismă filozofică legală. Sunt luate în considerare diferite opinii ale oamenilor de știință cu privire la conținutul și conceptul ordinii sociale. Se stabilește că controlul social este principalul mijloc de menținere a ordinii publice, deoarece ordinea socială nu apare spontan în societate, este precedată de formarea unor instituții sociale (familii, clan, comunitate etc.) care îndeplinesc funcțiile de supraveghere, adică funcțiile sociale de control. În ordinea socială se propune înțelegerea categoriei filosofice și juridice care reflectă starea ordinii relațiilor sociale, care se realizează în primul rând prin procesele de auto-organizare ale societății, socializarea fiecărui individ și prin fundamentele organizaționale ale statului. Principalele caracteristici ale ordinii publice sunt investigate și se dezvăluie că ordinea socială este asigurată prin interacțiunea componentelor organizaționale și auto-organizatoare.

Cuvinte cheie: ordine, ordine socială, control social, ordine juridică, socializare, autoorganizare, organizare.

Постановка проблемы. Понятие «социальный порядок» является одним из фундаментальных понятий в теории, социологии и философии права. Вместе с тем, изучением этого феномена занимаются и многие другие науки, а потому статус такого понятия

является однозначно общегражданским. Это связано с тем, что от эффективности общественного порядка зависит много сфер бытия человека и общества: экономическая, политическая, правовая и тому подобное. Как справедливо отмечает В.А. Бачинин «проблема социального порядка - одна из ведущих в мировой социально-правовой и социологической мысли» [1, с. 46].

Актуальность темы исследования подтверждается степенью нераскрытости вопроса рассмотрения социального порядка через философско-правовую призму.

Состояние исследования. Понятие «социального порядка» пытались раскрыть ученые: Э.Я. Баталов, Н.А. Бачинин, Л.Д. Кривега, А.Н. Кривуля, А.Ф. Крижановский, Ю.П. Крысюк, Л. Перевозник, С.С. Сенчук, И.А. Филина и др.

Целью и задачей статьи является раскрытие понятия «социального порядка» и его содержания через философско-правовой аспект.

Изложение основного материала. Этимологически «порядок» означает порядок, обычное и правильное расположение чего-нибудь, состояние, когда все выполняется согласно определенным правилам, требованиям, то есть является антиподом беспорядка, хаоса, анархии [2, с. 640]. «Порядок, - подчеркивает А.В. Бачинин, - составляет способ и форму существования организованных структур, внутренне уравновешенных целостностей» [3, с. 50]. Традиционно под порядком понимают урегулированность, слаженность, стабильность, согласованность общественных отношений, как наличие гармонии во взаимодействии различных сфер общества, движущих сил его раз-

вития. Порядок свидетельствует о высоком уровне организации жизнедеятельности общества, о плановости, ритмичности, соразмерности и слаженности социальных процессов, о его защищенности от случая, произвола, агрессивности некоторых социальных субъектов. От уровня порядка зависят как духовная атмосфера в целом, так и личное спокойствие, и безопасность индивида, который благодаря порядку может выстраивать жизненную стратегию, необходимую для реализации его интересов и личного потенциала [4].

Только сравнение различных точек зрения может способствовать выявлению преимуществ и недостатков каждого из них, формирование целостного образа понятия «социальный порядок». Поэтому, необходимо осуществить такой анализ. В литературе в основном понятие социальный порядок раскрывают через некоторое качественное состояние общественных отношений или через соответствие этих отношений установленным социальным нормам или правилам. Такие определения можно отнести к классическим. Так, А.Ф. Крижановский считает, что «социальный порядок - это состояние относительной стабильности, уравновешенности, сбалансированности социальных отношений, деятельности норм в обществе, который задает индивидам, группам, институтам соответствующие модели (образцы, стандарты) поведения как в сфере государственных, правовых связей и отношений, так и вне ее» [5, с. 7]. Такого же мнения и Ю.П. Крысюк, который только дублирует определение А.Ф. Крижановского, отмечая, что: «социальный порядок - состояние относительной стабильности, уравновешенности, сба-

лансированности социальных отношений, деятельности норм в обществе, который задает индивидам, группам, институтам соответствующие модели (образцы, стандарты) поведения как в сфере государственных, правовых связей и отношений, так и вне ее» [6, с.10].

Как считает В. С. Нерсесянц, социальный порядок - это определенное качество (свойство) системы общественных отношений, возникающих в такой упорядоченности социальных связей, которая приводит к согласованности и ритмичности общественной жизни, беспрепятственному осуществлению участниками общественных отношений своих прав и обязанностей, защищенности их обоснованных интересов, общественного и личного спокойствия [7, с. 475].

Л. Перевозник представляет социальный порядок как понятие, в основе которого лежит идея организованной общественной жизни, упорядоченности социального действия или социальной системы, которая постоянно воспроизводится. Это упорядочение взаимодействия и взаимосвязей индивидов, основанное на определенных общепризнанных правилах и обеспечивает функционирование общества в целом. Такое положение основывается на взаимосвязанных социальных статусах и ролях, смысл которого заключается в том, что каждая личность берет на себя определенные обязанности по отношению к другим и в то же время требует от членов социума соблюдения ими определенных правил и выполнения ими своих обязательств [8, с.299].

В. С. Нерсесянц трактует социальный порядок как определенное качество (свойство)

системы общественных отношений, которая складывается в такой упорядоченности социальных связей и ведет к согласованности и ритмичности общественной жизни, беспрепятственному осуществлению участниками общественных отношений своих прав и обязанностей и защищенности их обоснованных интересов, общественного и личного спокойствия [7, с.476].

Совершив научный экскурс по раскрытию понятия социальный порядок, В.И. Цыганов утверждает, что социальный порядок - это состояние упорядоченности общественных отношений, основанное на осуществлении социальных норм всеми субъектами общественной жизни [9, с. 118].

Как отмечает С.С. Сенчук, социальный порядок - это состояние упорядоченности общественных отношений, необходимыми условиями которого являются соответствие социального регулирования природы человека и социальная сплоченность общества с целью обеспечения благополучия и благосостояния его членов, а также социальной справедливости, стабильности и развития общества [10, с. 128].

Наряду с этим, встречаем и другие подходы к пониманию общественного порядка. В частности, по мнению Е.Я. Баталова, социальный порядок - это каркас общества, который устанавливается людьми, среди людей и ради людей. Он находит конкретное воплощение в системе социальных институтов, моральных, правовых, эстетических и других принципов, которые воплощают нормы, регулирующие отношения между людьми, то есть в конечном счете - определенным образом организованной человеческой деятельности [11, с. 93-94].

Т.А. Бутырская определяет

порядок как совокупность необходимых мероприятий, которые ограничивают свободу личности, существует для охраны целого и поэтому естественно направлен к торжеству общественного начала за счет личного [12, с. 195].

По мнению А.С. Бадюл, социальный порядок - это философско-социологическая категория, которую используют для обозначения установленных образцов, постоянных структур, процессов и присущих социуму изменений, которые отражаются на поведении и взаимодействии индивидов и на функционировании социальной системы в целом [13, с. 106].

А.Н. Кривуля под социальным порядком предлагает понимать устоявшиеся типы согласованных взаимодействий людей, урегулированных стихийно сложившимися или сознательно установленным правилам [14].

Однако, вышеуказанные определения не охватывают основных содержательных признаков социального порядка и их вряд ли можно считать исчерпывающими. Анализ различных точек зрения и концепций наталкивает на мысль о плюрализации социального порядка, что влечет за собой признание множественности общественной жизни, которая зависит от многих условий: исторических, территориальных, политических, национальных, религиозных и тому подобное.

Проанализировав вышеприведенные определения, концепции предлагаем выделить основные признаки социального порядка:

1) социальный порядок преимущественно понимается как естественная самоорганизация общества;

2) социальная система в которой эффективно действует со-

циальный порядок приобретает свойства цивилизации;

3) социальный порядок должен соответствовать потребностям большинства в обществе;

4) социальный порядок имеет целью обеспечивать эффективное взаимодействие людей в процессе их жизнедеятельности;

5) социальный порядок базируется на социальных нормах и ценностях;

6) социальный порядок, закрепляя нормы и ценности, очерчивает определенные правила, образцы и ограничения в рамках, которых должен действовать человек;

7) в целях обеспечения общественного порядка используется общественное мнение, меры негосударственного воздействия, которые имеют преимущественно моральный характер;

8) социальный порядок должен балансировать между человеческим индивидуализмом и обеспечением общественного блага;

9) социальный порядок призван преодолевать хаос, конфликт, беспорядок и обеспечивать социальное равенство, стабильность и устойчивость.

Кроме того, давая определение социального порядка, следует учитывать, что социальный контроль является основным средством для сохранения общественного порядка, поскольку социальный порядок в обществе не возникает спонтанно, ему предшествует образование определенных социальных институтов (семьи, рода, общины и т.д.), которые выполняют контролирующие функции, то есть функции социального контроля. Формы осуществления общественного контроля в обществе, а также механизмы и способы его реализации крайне разнообразны и варьируются в диапазоне от тради-

ционных до инновационных. Для традиционных форм реализации социального контроля присуще существование социальных институтов, которые применяют строгую систему нормирования относительно того или иного вида человеческой деятельности. Эти социальные институты делятся на формальные (например, государство), и неформальные (например, семья). Санкции, применяемые этими видами социальных институтов, не одинаковы по способу выражения, но имеют в своей основе один и тот же принцип осуществления общественного контроля - закрепление допустимого поведения с помощью нормативного регулирования [15, с. 22].

Зато инновационные формы осуществления контроля опираются на сознание человека, на его собственный, внутренний самоконтроль. Такое представление о социальном контроле как контроль, который достигается как благодаря положительным качествам человека (чувством долга, общности, ответственности, толерантности и т.д.), так и благодаря организационным свойствам государства свидетельствует о том, что социальный контроль присутствовал еще у истоков формирования общественного порядка в том числе и природного порядка в том числе.

Итак, под социальным порядком предлагаем понимать философско-правовую категорию, отражающую состояние упорядоченности социальных отношений, который достигается в первую очередь через самоорганизационные процессы общества, социализацию каждого индивида, так и через организационные основы государства.

В частности, самоорганизационные процессы обеспечиваются

деятельностью общества через формирование социальных ценностей, образование социальных норм, контролирующих не только индивида, но и государство в том числе, в свою очередь организационные основы социального порядка обеспечиваются государством, законодательными органами, деятельностью властных и исполнительных структур. К тому же социальный порядок зависит и от качеств, ценностей индивида, его осознания потребностей общества и восприятия социальных и правовых норм как собственных.

Следовательно, по аналогии, когда мы говорим о внутреннем контроле (самоконтроль) и внешнем контроле, можно говорить и о внутреннем и внешнем порядке. Так, по мнению И.А. Филина, существует внешний, «видимый» порядок, который составляют нормы, особенно правовые и «невидимый», внутренний порядок, который составляют ценности, от которых нормы производные. «Видимый» порядок - это форма, которая может изменяться, то есть определенные организационные структуры и учреждения, могут изменяться и корректироваться всегда. Зато, «невидимый», внутренний порядок - это сущность любого социального порядка, которая является содержанием духовной культуры людей и составляет гуманистическое измерение прогресса. Итак, любой социальный порядок должен выглядеть и работать как упорядоченная система, подвижность, жизнеспособность и прогрессивность которой зависят от усвоения каждым моральных и правовых норм [16, с. 89].

Такого же мнения и В.В. Набойченко, который считает, что социальный порядок поддерживается как извне, так и из-

нутри. Внешне социальный порядок поддерживается законом, определяющим рамки, нарушение которых вызывает санкции, а с середины он поддерживается нормами, которые индивид воспринял как личностные. Соответственно индивид, который реализует свои планы и намерения в кооперации с другими людьми при обязательном соблюдении нормативных требований, вытекающих из необходимости соблюдения доминирующего законодательства, руководствуется в своем поведении не страхом нарушить букву закона, а стремлением соответствовать его духу. Самовольный выход за рамки законной деятельности сопровождается, конечно, включением юридических санкций, которые применяются в соответствии с мерой нарушения и с учетом мотивов, которым руководствовался нарушитель во время его совершения. Функция такого наказания - систематическое воспитание внимания к возможным негативным последствиям самодеятельности, в том числе на прагматическом уровне нарушения общественного порядка. Таким образом, общество требует от индивида постоянно сравнивать свои поступки и права на них с последствиями этих поступков для других людей, а также с их правами. За счет этого достигается самоорганизация деятельности не только отдельных индивидов, но и составляющих их групп при минимальном вмешательстве репрессивного аппарата [17, с. 22-23].

Следует согласиться, что наиболее эффективным фактором обеспечения общественного порядка есть право, которое должно:

- обеспечивать общую социальную стабильность и безопас-

ность посредством регулирующей силы законов;

- защищать граждан, общество от различных проявлений агрессии, насилия, последствий деструктивных конфликтов;

- гарантировать упорядоченность, предсказуемость социальных отношений [18, с. 26].

Выводы. Социальный порядок обеспечивается взаимодействием организационных и самоорганизационных составляющих:

1. Порядок как организация (внешний порядок) - обеспечивается государством, законодательными органами, деятельностью властных и исполнительных структур.

2. Порядок как самоорганизация (внутренний порядок):

- обеспечивается деятельностью общества через формирование социальных ценностей, образование социальных норм, контролирующих не только индивида, но и государство в частности;

- обеспечивается через конкретного индивида и зависит от его добродетелей, ценностей, осознание им потребностей общества и восприятия социальных и правовых норм как собственных.

Список использованной литературы:

1. Бачинин В.А. Основы социологии права и преступности / В.А. Бачинин. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2001. – 308 с.

2. Глумачний словник української мови / За ред. проф. В. С. Калачника. – Х.: Прапор, 2002. – 992 с.

3. Бачинин В.А. Философия права и преступления / В.А. Бачинин. – Х.: Фолио, 1999. – 559 с.

4. Кривега Л.Д. Социальный порядок: мировоззренческие из-

мерения [Электронный ресурс] // Практична філософія та правовий порядок: Зб. наук. статей. – Харків: Центр освітніх ініціатив, 2001. – С. 84-87. - Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/books/letter/320/%CA/24570#chapter>

5. Крижановський А. Ф. Процесуальний правопорядок (до постановки проблеми) / А. Ф. Крижановський // Актуальні проблеми застосування Цивільного процесуального кодексу та Кодексу адміністративного судочинства України: тези доповідей та наукових повідомлень учасників міжнар. наук.-практ. конф. (25-26 січ. 2007 р.) / за акад. ред. В. В. Комарова; Нац. юрид. акад. України. – Х., 2007. – С. 280-282.

6. Крисюк Ю.П. Соціальний та правовий порядок як необхідна умова стабільності суспільства: дис... канд. юрид. наук / Ю. П. Крисюк; Київ. нац. ун-т внутр. справ. - К., 2008. - 216 с.

7. Проблемы общей теории права и государства: учебник для вузов / под общ. ред. академика РАН, д.ю.н., проф. В. С. Нерсесянца. – М.: Норма, 2004. – 832 с.

8. Перевозник Л.М. Соціальний порядок та соціальний контроль: морально-етичні засади / Л.М. Перевозник // Наукові записки. Історичні науки - Випуск 9. - 297-303.

9. Цыганов В.И. Теория государства и права: тезисы лекций / В.И. Цыганов. - Нижний Новгород, 2007. - 142 с.

10. Сенчук С.С. Соціально-правові засоби забезпечення правового порядку: теоретико-правовий вимір: дисертація... канд. юрид. наук: 12.00.01 / С.С. Сенчук. – 2015. – 211 с.

11. Баталов Э.Я. Мировое развитие и мировой порядок (анализ современных американских концепций) / Э.Я. Баталов. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2005. - 375 с.

12. Бутирська Т.О. Державне будівництво: стан, суперечності, перспективи розвитку в Україні: Монографія / Т.О. Бутирська. - К.: Вид-во НАДУ, 2007. - 484 с.

13. Бадюл О.С. Філософська природа аналізу духовності людини / О. С. Бадюл // Наука. Релігія.

Суспільство. - 2008. - № 2. - С. 105-110.

14. Кривуля О.М. Співвідношення морального і правового порядку [Електронний ресурс] / О.М. Кривуля // Практична філософія та правовий порядок: Зб. наук. статей / О.М. Бандурка (голова редкол.). – Х.: Центр Освітніх Ініціатив, 2001. – С. 42-51. - Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/books/letter/320/%CA/24571#chapter>

15. Конфликт и социальный порядок: сб. ст. / под ред. В.Д. Виноградова, Ю.Н. Пахомова. - СПб.: Изд-во СПбГУ, 2002. - 212 с.

16. Филина И.А. Социальный порядок как условие социального прогресса / И.А. Филина // Практична філософія та правовий порядок: Зб. наук. статей. - Х.: Центр Освітніх Ініціатив, 2000. - С. 88-95.

17. Набойченко В.В. Теоретико-методологические проблемы социального контроля: Классические и модернистские социологические концепции: дисс. ... канд. социол. наук : 22.00.01 / В.В. Набойченко. - Москва, 2003. - 192 с.

18. Крисюк Ю.П. Соціальний і правовий порядок як реалізація ідеї права / Ю.П. Крисюк // Право України. - 2004. - № 8. - С. 25-29.

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ

Налуцишин Виктор

Владимирович,

кандидат юридических наук, доцент, профессор кафедры уголовного права и процесса Хмельницкого университета управления и права;

INFORMATION ABOUT THE

AUTHOR

Nalutsyshyn Victor Vladimirovich,

Candidate of Law Sciences,

Associate Professor, Professor of the Department of Criminal

Law and Process Khmelnytsky

University of Management and

Law; v.v.nalutsyshyn@gmail.com

Criteria pentru publicarea articolelor în revista „Legea și viața”

În conformitate cu prevederile Regulamentului cu privire la evaluarea și clasificarea revistelor științifice (aprobat prin Hotărârea CSȘDT al AȘM nr. 196 din 18.10.2012) și Regulamentului privind publicațiile științifice și științifico-metodice (anexă la Hotărârea Comisiei de atestare a cadrelor științifice și științifico-didactice nr. AT – 8/1-2 din 23 decembrie 2010) elaborate în conformitate cu prevederile Codului cu privire la știință și inovare nr. 259-XV din 15 iulie 2004, cu modificările ulterioare și a actelor normative ale Academiei de Științe a Moldovei și ale Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare,

Colegiul de redacție al Revistei „Legea și viața” admite pentru publicare:

- Articole științifice
- Articole de sinteză
- Articole de fond

Articolul științific:

- **prezintă** reflecții personale asupra unui subiect, promovând atât idei ale cercetătorilor în domeniu, cât și experiența proprie;
- **expune** idei care trebuie să aibă un înalt nivel de generalizare, să conțină rezultate originale, neabordate anterior, cu menționarea oportunității studierii problemei respective;
- **este asigurat** de o listă bibliografică care se plasează la sfârșit, făcându-se referințele necesare în conținutul articolului;
- **poate avea** unul sau mai mulți autori, fiind indicată clar contribuția fiecăruia în coli de autor; nu se recomandă ca un articol de volum mic sau mediu să aibă mai mulți coautori, deoarece aportul lor la elaborarea lucrării poate fi contestat;
- **are un volum** care variază între 9-10 pagini (nu mai mult de 20000 caractere)

Articolul de sinteză:

- se deosebește prin contribuții substanțiale în domeniu, abordând critic și comparativ lucrările autorilor la temă, având un text, de regulă, voluminos (circa 2,5 coli de autor)
- bibliografie bogată (circa 60 surse bibliografice);
- descrie rezultatele obținute în domeniu prin utilizarea unui instrumentar analitic amplu, care permite evidențierea aspectelor pozitive și problematice ale lucrărilor analizate;

- sensibilizează comunitatea asupra unui subiect actual, de multe ori controversat, prin lectura unei singure publicații, fără ca să aibă nevoie să studieze și alte surse la temă.

Articolul de fond:

- **exprimă** punctul de vedere al colegiului de redacție al revistei asupra unei probleme științifice importante, de actualitate.

AUTORUL va respecta următoarele **CERINȚE față de componentele structurale ale articolului științific, pe care le va expune distinct:**

- **Codul Clasificarea Zecimală Universală (CZU) eliberat de către Camera Națională a Cărții ori de biblioteca științifică a Universității**

- **titlul articolului (în două limbi – română și într-o limbă de circulație internațională)**, format nu mai mult de 10-12 cuvinte; conține noțiuni exacte, care nu lasă loc ambiguităților; corespunde conținutului; nu „promite” mai mult decât ceea ce conține; evită termenii cu mai multe sensuri, este formulat concis, simplu, eliminând verbele *a fi*, *a avea*, *a obține*, titlurile-întrebare fiind mai adecvate pentru articolele științifice)

- **numele autorului în două limbi – română și într-o limbă de circulație internațională, respectiv sub titlul articolului**

- **rezumatul** (în trei limbi (română, rusă și engleză), oferind informații despre studiu, suficient de cuprinzător, exact, redactat cu atenție deosebită, nu include informații care nu se regăsesc în text, se scrie cu claritate, la diateza activă, la timpul prezent (timpul trecut se utilizează numai la descrierea modului de manipulare a variabilelor, conține în jurul la 75-100 de cuvinte), **respectiv sub titlul articolului**

- **cuvintele-cheie** (în trei limbi (română, rusă și engleză)

- **introducere**

- **scopul articolului**

- **metodele și materialele aplicate**

- **rezultatele obținute și discuții**

- **concluziile**

- **referințele bibliografice** (se va respecta structura curentă, conform Hotărârii CNAA nr. AT03 din 23 aprilie 2009);

- **date despre autor în două limbi (locul de muncă, funcția, numărul de telefon, E:mail)**

- **pentru doctoranzi (competitori) e obligatoriu**

prezentarea a 2 recenzii semnate de personae cu titlu științific;

- Numărul de autori al unui articol nu poate fi mai mare de două persoane. Autorul (ii) trimite redacției 1 exemplar original al articolului (semnate de autor) în imprimare pe hârtie și trimite articolul în format electronic prin e-mail la adresa: legea_zakon@mail.ru

- Volumul articolului nu trebuie să depășească 0,5 c.a. dactilografiate pe hârtie, format A4 (20 de mii de caractere, sau 9-10 pagini de text), inclusiv figuri, tăblițe, referințe și scheme. Atunci când se plasează referințe bibliografice în limba engleză este necesar de indicat denumirea oficială a surselor (revistelor) în limba engleză.

- Pentru a plasa un articol în Revistă este necesar de prezentat următoarele documente: cerere, informațiile despre autor (i), articolul, adnotare (abstract, rezumat) în trei limbi (română, rusă și engleză) într-un volum de nu mai mult de 100 de cuvinte, cuvinte-cheie (5-7 cuvinte). Adnotarea nu trebuie să conțină referiri la literatura citată, tabele și figuri. Informația despre autor (i) conține următoarele date: numele, prenumele, patronimicul autorului (autorilor), locul de muncă, funcția, titlul științific, gradul științific, adresa poștală, adresa electronică și numărul de telefon. Numele autorului (autorilor) ar trebui să fie listate sub titlul articolului, în dreapta.

În aprecierea articolelor prezentate, Colegiul de redacție se va baza pe:

- respectarea **cerințelor de structură ale articolului științific**

- respectarea **convențiilor editoriale: titlurile articolelor, rezumatele și referințele să fie clare, informative, corecte, complete, autorii să poată fi identificați prin afilierea instituțională și adresă;**

- **elementele de originalitate**, care vor consta în:

- (a) noutatea ideilor formulate și interpretate;
- (b) noutatea punctelor de vedere ale cercetătorului;

- (c) „prospețimea” limbajului științific utilizat;

- (d) forța de convingere care decurge din puterea textului lucrării de a capta raționalitatea cititorilor;

- (e) personalizarea textului expus prin impunerea „vocii” autorului, distinctă de alte voci

- **recenzarea anonimă a articolelor științifice**

- **aplicarea procedurii de peer-review, care este obligatorie** (evaluarea articolului de către doi referenți independenți)

- respectarea **cerințelor tehnice pentru publicarea articolelor în revistă** (Times New Roman (TNR), font 12, cu 1,5 linii spațiu între rânduri, format A4, cu margini: stânga – 3 cm, dreapta – 1,5 cm, sus și jos – 2,5 cm, pe o singură parte a foii. Toate paginile articolului se numerotează)

- **declarația privind asumarea răspunderii** (Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în articol sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare. Numele de familie, prenumele, semnătura, data, adresa, telefonul de contact).